

מראה מקומות במסכת מקוואות

(א) פ"א מ"א, שש מעלות במקוואות וכו' מי גבאים. בהך דינא דמי גבאים איכא פלוגתא רבתא בין הרמב"ם (בפיה"מ ובפס"ו מטו"א ה"א) לשאר ראשונים, ותחילה נבאר דעת שאר הראשונים דס"ל דמי גבאים אינם מקבלים טומאה כלל [וזו היא ה"מעלה" דידהו].

והנה הראב"ד (פס"ו ה"א מטו"א) כתב דדוקא ביש במים רביעית דחזי מדאורייתא להטביל בהן מחטין וצינוריות [כדאיתא פסחים יז:] הוא דלא מקבל טומאה דיש לו דין מקוה, אבל בפחות מרביעית הרי הוא מקבל טומאה. וכ"ה בהדיא ברש"י בפסחים שם "ודאיכא תורת רביעית דאיכא תורת מקוה עלה למחטין וצינורות דמדאורייתא לא מקבלי טומאה כדכתיב מקוה מים יהיה טהור ורביעית היא מקוה מדאורייתא דכי כתיב ארבעים סאה באדם הוא דכתיבי". ובאמת רש"י כתב כן ע"פ הגמ' שם בהא דאמר ר' שמעון דמשקי בית מטבחיא בקרקע טהורין אמר עלה רב פפא דלא אמרן אלא ברביעית דחזי להטביל ביה מחטין וצינוריות. [וכן נקטו הגלות עליות והחזו"א סי' א' סק"א והתו"ט דדינא דמשנתנו דוקא ברביעית].

ועדיין צ"ע מהא דמבואר בפסחים שם דמדרבנן גזרו טומאה על רביעית [הואיל ובטלו מדרבנן דין טבילת מחטין ברביעית] ורק במקדש הניחו על דין דאורייתא, וא"כ אמאי הכא טהור, וכבר עמד בזה הרא"ש בפירושו לטהרות וכתב דהא דגזרו רבנן טומאה הוא דוקא בשופך מים לתוך גומא, אבל בנקו מעצמן טהורין אף מדרבנן [וביאר החזו"א קמא סי' א' סק"א דמיירי דנפלו מכלי לגבא ואז גזרו טומאה].

ונמצא לפ"ז דמשנתנו מיירי דוקא במים שאינן שאובין וכ"ה ברע"ב וכתב התו"ט שם בפיה"מ [א"ה, לכאורה יש לדון שמש"כ הרמב"ם בפיה"מ "שיהיו המים מקובצים נחים ושוקטין לא שאובין כוונתו לאפוקי מים שעדיין בכלים, ולא מים שאובין ששפכן לגבא] אך הביא התו"ט שברמב"ם בחבורו פס"ו ה"א מטו"א כתב להדיא דאף במים שאובין איכא לטהרות מי גבאין, וכן בפיה"מ במ"ד, ונמצא דהרמב"ם סותר דברי עצמו [ולמש"כ לעיל אין סתירה, ובמגיה למאירי ראיתי שכתב דמש"כ הרמב"ם שאינן שאובין פי' כן הפשט ב"מי גבים" אבל אין זה תנאי בטהרת המים דאפי' בשאובין נמי טהורין]. ולהרמב"ם הדרא קושיא לדוכתא מהגמ' בפסחים, ולהלן יבואר דלשיטת הרמב"ם בפירושו דמתניתין לק"מ ואזיל בזה הרמב"ם לשיטתו.

(ב) והנה לשון המאירי "כגון בורות שיחין ומערות ואין בהם ארבעים סאה עד שנכללם בשם מקוה אלא חסרות משעור זה כמה שיהיה עד שהופקע מהם שם מקוה", ודייק מזה המגיה דאף בפחות מרביעית טהור. **וכן** דייק במשנת טהרות מסתימת הראשונים [הר"ש והרא"ש] כאן, וכן מסתימת הרמב"ם דגם בפחות מרביעית טהור, וכן הוכיח ממה שהקשה הרא"ש פ"ח דטהרות היכי משכח"ל דאשבורן חיבור לטומאה והא מי גבאין טהורין, ותירץ דמיירי בכלים או בשפך מים לגבא, ולמה לא תירץ הרא"ש דמיירי בפחות מרביעית, אע"כ דס"ל דאף פחות מרביעית טהור.

ובטעמא דמילתא כתב במשנת טהרות ע"פ מש"כ הרמב"ם פ"ב מטו"א ה"ח דמים מחוברין אינן מכשירין שנאמר בכל כלי עד שיתלש מן הקרקע כעין המים שבכלים. ומבואר דהטהרה משום דמחברין לקרקע וא"כ מסתברא דא"צ שיהיה רביעית. [וע"ע באות ג' בזה]. ובדעת הראב"ד כתב דחלוק דין הכשר מדין טומאה, דהראב"ד בתו"כ שמיני פרשתא ח' פי' הא דאיתא בפסחים ט"ז דמים מחוברין מכשרי, מיירי בחישוב עליהם קודם שירדו ואח"כ ירדו לארץ, ומבואר דהחסרון בהכשר רק משום חסרון מחשבה, ואילו בטומאה הרי גם לאחר שנשאבו נטהרין כשבאין לקרקע [לדעת הרמב"ם דלעיל אות א', והראב"ד לא השיג ע"ז] וא"כ תרי דיני הן ואין ללמוד זה מזה. [והגר"א בחידושו כאן כתב דילפינן טומאה מהכשר, וכ"כ החזו"א קמא סי' א' סק"ב].

אולם הדברים צ"ע מהא דפסחים י"ז ב' הנ"ל דמבואר להדיא דפחות מרביעית מקבל טומאה, ובאמת יעוי' בחזו"א מכשירין סי' א' סק"ח, וסי' ז' סק"ח שכתב דהרמב"ם פליג על הראב"ד ומטהר אפי' בפחות מרביעית, והא דאמרינן בפסחים דפחות מרביעית טמא, היינו בנטמא לרצון, אבל בנטמא שלא לרצון טהור אף בפחות מרביעית [וביותר מרביעית טהור אפי' ברצון אלא שטמא מדרבנן] והנה כ"ז יתכן רק לרמב"ם שמחלק במשנה ד' ובפס"ו ה"א מטו"א בטומאה בין נטמא ברצון לנטמא שלא ברצון אבל הראב"ד השיג שלא מצאנו קבלת טומאה ונתינת טומאה תלוי ברצון, ולדבריו מוכח מפסחים דלא מהני וא"ל לומר כן.

וברש"ש רצה לחדש דחלוק בזה רביעית מפחות מרביעית. דפחות מרביעית טהרתו רק משום דלא אחשבינהו וזו סיבת הטהרה [ויסוד זה מוכח מהחילוק בין הדיח ולא הדיח, כ"כ הרש"ש ויבואר בעז"ה להלן] וא"כ אם היו שאובין וכבר הוחשבו א"א לטהרן מטעם זה, ובכה"ג מטהרינן רק ברביעית דאז תורת מקוה עלה [אם שאובין פסולין רק מדרבנן] וזהו שהעמיד הראב"ד ברביעית משום דמטהרינן אפי' בשאובין. [ובבית יצחק יו"ד ח"ב מ"א רצה ג"כ לחלק כך, אלא שבטעם טהרת מים פחות מרביעית כתב דהוא מדין "מחובר" ולא משום דלא אחשבינהו].

ג) נתבאר דבטעם טהרת המים יל"פ בשלשה פנים א) מדין מחובר, דגזה"כ דמחובר טהור. ב) מדין דלא אחשבינהו, והגדר בזה דאין ע"ז שם משקה אלא הוי נוזל בעלמא עד שיחשיבו, וכדחזינן דין זה לגבי הכשר דבעינן שיהיו תחילת עקירת המים לרצון, [עי' לשון הרא"ש פ"י דטהרות מ"ה "וכי היכי דאין משקה מכשיר אם לא שיהיה לרצון ה"נ אין שם משקה עליו לקבל טומאה אם לא שיהיה ברצון, ועי' חזו"א מכשירין סי' א' סק"ז]. ג) דכיון דהוי מקוה ויש לו כח מטהר ה"ה דאינו מקב"ט מגזה"כ דמעין ובור מקוה מים יהיה טהור. והנה בגמ' ורש"י פסחים י"ז ב' המובא לעיל מבואר דהוא מדין מקוה, וכ"כ הגר"ח פ"ה מטו"א דהא דמים טמאים נטהרים ע"י השקה יסוד דינו הוא משום דנעשים מקוה וכדילפינן לה מקרא דמקוה מים יהיה טהור וכן מבואר בפסחים דף יז דרביעית מים בקרקע טהורים משום דחזי להטביל בהו מחטים וצנוריות הרי להדיא דדין טהרת מים שבקרקע הוא רק ברביעית דהוא שיעור מקוה וזהו הדין מה שנטהרים ע"י השקה משום דהן עצמן נעשין מקוה עכ"ל הגר"ח. וכן נקט החזו"א ריש מקואות.

וברש"י פסחים ט"ז א' ד"ה אך כתב דטעם טהרת מעין ובור "הואיל ומחוברין ניהו לא מיטמאו", משמע דאי"ז מדין מקוה אלא מדין חיבור, וברש"י ל"ה ב' כתב גבי השקת מים לטהרן "סלקא להו השקה דזו היא זריעתן משעברו עליהן מי מקוה ונעשו חיבור ובטלו" ויל"ע אם כוונתו "חיבור" לקרקע או למקוה. ולשון רש"י ביצה י"ז ב' "עד שמשיק מים למים ונמצא אלו זרועים ומחוברים למי המקוה ובטלי אגביהו וטהרו" וברש"י חולין כו ב' "והוי חיבור ובטלי לגבי מקוה כתרומה טמאה שזרעה בקרקע, ע"ש, וכן בנדה י"ז, וגבי שתילי תרומה פירש"י בפסחים ל"ד דבטלו מתורת אוכל, ועי' בקוב"ש פסחים שם שמסיק דהמים בטלים למקוה אבל לא שנעשים מקוה [דהתוס' בגיטין טז כתבו דא"צ כשפופה"נ, ודלא כהגר"ח הנ"ל] אלא שבטלים ומתחברים למקוה] וכן בלבוש סי' ר"א ובחכ"א סי' קכב כתבו דאין מקוה מקב"ט הואיל ומחוברת בקרקע. וברמב"ם גבי הא דאין מים מחוברין מכשירין כתב "עד שיתלש מן הקרקע [והובא באות ב'] ובפשטות ה"ה לגבי הא דאין מקבילין טומאה.

ויש שדנו דאם החשיבן ואח"כ נתחברו לקרקע שוב פקע מהן שם משקה ע"י חיבורן לקרקע או ע"י התורת מקוה, וכשיתלוש בעינן שיחשוב עליהם כדי להחשיבן משקה. [עי' שיעורי רבי שמואל מכות דף ד' באריכות בענין זה].

ד) והנה באות א' הובא הנידון אם המשנה מיירי בשאובין או בשאינן שאובין. ויל"פ דהנידון אם שאובין פסולין מדאורייתא, [וכ"ה בחזו"א קמא סי' א' סק"ד] ויל"פ באופן אחר דפליגי אם הטהרה משום דמחובר או משום דהוי מקוה, דאם הוא מדין מחובר לא איכפת לן דהוי שאוב.

ועי' בחזו"א (שם סק"ח) שנוקט דהטהרה משום מקוה ואפ"ה נסתפק בזוחלין אם טמאין משום שאינן מקוה מה"ת, ואפשר דמ"מ חשיבי מחוברין [לכאורה כוונתו כהצד בהטהרה משום מחובר ולא משום מקוה, ובמשנת טהרות פי' כוונתו דדין אשבורן אפשר דהוא דין במעשה טבילה ולא בגוף הדין מקוה כמו שכתב בשער"י ש"ג פכ"ז ד"ה אבל]. ובחזו"א תנינא סי' ח' סק"א מסיק דפסול בזוחלין, וכ"ה משמעות לשון פיה"מ דבעינן שיהיו המים מקובצין נחין ושוקטין וכ"ה במאירי. [וראיתי למי שדן שבזוחלין חסר בחבור לקרקע וא"כ אפי' אם הטעם משום דמחובר לקרקע י"ל דבזוחלין מקב"ט].

ובר"ש הביא מהתוספתא דבשאר משקין מלבד מים לא מהני מה שהם בקרקע לטהרם, ולהטעם דהוא משום מקוה מובן היטב, וכן לטעם דבטל שם משקה י"ל דשאר משקין חשיבי [כמבואר בתוס' ב"ב צ"א א' ד"ה לא צריכא בשם ר"י], אבל לטעם דחשוב מחובר למה לא נטהר, וצ"ל דרק מים שזהו מקומן ע"פ הטבע מתחברין לקרקע ולא שאר משקין שעיקר מקומן בכלים.

ה) והנה לפירוש הר"ש דהך טיפה טמאה היא לחודא טמאה והשאר טהור, כתב הר"ש דלא סלקא להך טיפה השקה הואיל ואין בגבא ארבעים סאה. והרש"ש הקשה דכיון דטהרת המים בהשקה משום חיבור א"כ גם בפחות ממ"ס ואפילו בפחות מרביעית יהני חיבור. [ואמנם לדברי הגר"ח המובאים לעיל דטהרת השקה משום שנעשה כמקוה מובן. ואכתי צ"ע דכיון דהמים חזו מרבנן לטבילה, וכאן שאינם שאובין לא גזרו להם טומאה למה לא יטהרו גם את הטיפה, וצ"ל דזה נכלל בגזירה שפסלו רביעים לטבילת כלים, כמו"כ גזרו להשקה שגם הוא דומה לטבילה, אבל את הרביעית עצמה השאירו בטהרתה]. וע"ע בנזר הקדש, ובאגרו"מ (יו"ד ח"א סי' קכ).

ו) ולשיטת הר"ש והראב"ד מתפרשת המשך המשנה דאם נפל ככר של תרומה אם הדיח טמא ואם לא הדיח טהור, דאותה הטיפה מתבטלת בשאר המים ואפי' אחר התלישה כל זמן שלא הוחשבו אבל אם הדיח הוחשבו המים והוכשרו לקבל טומאה מן הטפה ולא נתבטלה בהן אלא אדרבה נטמאו וטמאו הככר. כ"כ הר"ש ע"פ התוספתא. **ובפשטות** הביאור בדבריו דכ"ז שלא החשיבן אינם בני קב"ט [ואפי' אם יגעו בשרץ לא יטמאו] וכן הבין הרש"ש והחזו"א ודין זה מפורש בתוס' הרא"ש חולין לט והביא לזה כמה ראיות. ועי' בחזו"א סי' א' שנתקשה טובא מהא דמבואר ריש מכשירין דמשקין טמאין מכשירין ומטמאין שלא לרצון, ולדין "רצון" הרי סגי בתלישת המים לחוד, ובע"כ דשם התחדש דטמא אפי' אם לא החשיב את המים כיון שהמים טמאים, ואילו לדברי הר"ש כאן הרי מים שלא

הוחשבו אינם מקבלים טומאה, ועי' בחזו"א ריש מכשירין שמפרש דמיירי במשקה הזב ודו"ק. ובאמת כבר עמד בהערה זו הגר"א ריש מכשירין וכן במכשירין פ"ד מ"ב ותירץ כהנ"ל דמיירי במשקה זב וזבה.

אמנם בערוה"ש העתיד סי' קפג משמע דמפרש דאי"ז דין בקבלת הטומאה, דע"ש שקשה מהיכי תיתי שהחשיבות היא סיבה שהמים לא יתבטלו, ואם נימא דההסבר משום שכשהם מקבלים טומאה אינם מבטלים אלא אדרבה מצטרפים למים א"כ לק"מ. [וכן משמע קצת מהתיו"ט שכתב "ואע"פ שחזרו להיות תלושים כשהן על הככר, מ"מ הואיל וכבר נתבטלה הטיפה במחברים הרי היא עומדת בביטולה עד שיתחשבו המים עכ"ל, וצ"ע].

ז) והנה הרש"ש הקשה דאם לא הדיח אמאי טהור דנהי דלא חשיבי משקה עד שיחשבם מ"מ למה יגרעו משאר אוכלין ויתכשרו ויתטמאו בב"א מהטיפה הטמאה. וכתב הרש"ש דאלי י"ל דכל זמן שלא הוחשבו הוי דינן כמי פירות שיצאו מעצמן שאין מקבלין טומאה כלל אפי' ע"י הכשר [ואפילו לדעת הראב"ד פ"א ה"ד מטומאת אוכלין דמי פירות מקבלין טומאה היינו ביצאו לרצון]. וראיתי במשנת טהרות שתמה מכאן ע"ד הריטב"א החדשים שבת קמג ע"ב בהא דפליגי תנאי אם חלב האשה מטמא שלא לרצון, וכתב רש"י דהנידון הוא האם החלב "מכשיר". וכתב עלה הריטב"א דאילו לענין טומאה ממ"נ לא סגי דלא הוי או אוכל או משקה. ולפ"ד הדרא קושית הרש"ש לדוכתא. [אמנם עי' בחזו"א מכשירין סי' א' שמחלק בין משקה גמור למי פירות וא"כ גם הכא לא יחשב אוכל]

והנראה לבאר בזה, דהנה יסוד הדין דמבואר כאן דכשהמים מקבלים טומאה פוקע הדין בטול, מבואר הוא בבכורות כב דהלוקח ציר מעם הארץ [דמעורב בו מים טמאים] משיקו במים וטהור ממ"נ אי מיא רובא טהר בהשקה ואי ציר רובא ציר אינו מקב"ט ומבטל את המים. ואמר ר' ירמיה לא שנו אלא לטבול בהן פתו אבל לקדירה [ר"ל שאר שמוסיף עוד מים טהורים] לא - מצא מין את מינו וניעור. [ופ' רבנו גרשום כלומר מיעוט המים שבציר מטמאין המים שבקדירה ונתחברו ונעשו רוב וניעור מתורת ביטול] והיינו דהא דהמים הטהורים של הקדירה לא מבטלים את המים הטמאים הוא משום דאמרינן דאדרבה הם יטמאו ויצטרפו אתם ויהיה בכל טמא, והביאור דביטול ברוב הוא רק כשיש סתירה בין הרוב למיעוט ואזלינן בתר הרוב, אבל כאן הרוב לא סותר למיעוט אלא אדרבה מצטרף עמו והכל נהיה טמא.

ולכאורה יל"ע בזה דהא גם אחר שהטהור נטמא אינו ממש כהמטמא, דהמטמא ראשון והנטמא שני ונמצא דדרגת ה"ראשון" עדיין בטלה ברוב, ואם הוי רק שני שוב מה שנוגע בו הוי שלישי והדרגה של שני ג"כ בטלה ואיך יהיה טמא. והפשוט בזה דכל דברי הגמ' רק אחר שתקנו שהמים שנטמאו חוזרין להיות תחילה ונמצא דהכל יהיה תחילה ודו"ק.

ומעתה מיושבת היטב קושית הרש"ש, דכל זה לא שייך אלא בטומאת משקין, אבל מים שלא הוחשבו אפי' אם נימא דמטמאין בתורת אוכלין מ"מ אינם נעשין ראשון וא"כ שוב ל"ש חוזר וניעור דהביטול נשאר כאן לגבי שהמים יהיו שנים ושוב המים שלא הוכשרו לא יקבלו טומאה. [אמנם יש לדון בזה, דבטהרות פ"א מ"ה מבואר דאוכל ראשון ואוכל שני שבללן זה בזה גם השני נעשה ראשון כ"ז שהן מחוברין [עד שיפרידם] ועי' בחזו"א טהרות סי' א' סק"א שנסתפק אם גם אוכל שנגע במשקין ג"כ דינו כראשון כ"ז שלא פרש הימנו, ושם בסק"ד דן דבכה"ג אפשר דאין בטול ברוב דהכל ראשון, [ביאור הספק דלא דמי לגמרי להא דבכורות שהמשקה המקבל טומאה נהיה בעצמותו ראשון, משא"כ כאן דהוא רק מדין כל המחובר לו כמותו, ורק באופן שגם כשיפרוש ישאר עכ"פ שני, ורק בזמן שהוא מחובר, וא"כ יתכן דבכה"ג לא אמרינן חוזר וניעור דעדיין מבטל הוא את הטומאה הגמורה שבראשון] ולהצד שבכה"ג חוזר וניעור קושית הרש"ש במקומה עומדת].

ח) והנה שם בבכורות פליג אביי ואמר דוכי טומאה שבטלה חזרה וניעורה, ומפרש שם דרק טומאה עוררת טומאה אבל טהרה אינה עוררת טומאה [ופרש"י דמים שבקדירה שטהורים היאך יעוררו מים שבציר לטמא, והכוונה דלא אמרינן דבאין כאחת יהיו טמאין אלא אדרבה אמרינן דנשאר בביטולו ולא מטמא].

והקשו הרש"ש בבכורות והמשנ"א כאן והחזו"א (מכשירין ד' סק"ב) לשיטת אביי היאך נפרש משנתנו דאמרינן דחוזר וניעור, ותירצו הרש"ש והחזו"א דשאני התם שהציר שהוא ביטל את המים נשאר בטהרתו שאינו מקבל טומאה, משא"כ הכא שהכל יהיה טמא. ודבריהם צ"ע דהא שיטת רש"י בבכורות שאף הציר מקב"ט ע"י שבטל ברוב וחל עליו תורת מים (ואמנם התוד"ה וניעור פליגי ויתכן דתלוי בפלוגתתם בזכחים ע"ח אם יש ביטול להחיל איסורים).

ט) וברמב"ם פט"ו מטו"א יש לו מהלך אחר במשנה דמים שבקרקעות אין מתטמאין אלא לרצון ואין מטמאין אלא ברצון, ולכן כששתה נטמאו המים כיון שנגע בהם לרצון, אלא דעדין אינן מטמאין אלא לרצון ולכן בנפל ככר ולא הדיח טהור.

ובעיקר הדין דהמים מתטמאין ומטמאין רק לרצון דנו האחרונים אם הוי דין דאורייתא או דרבנן דהגלות עליות (פסקא א' אות ט') הסתפק אם הוי דאורייתא או דרבנן [היינו לגבי מה שהמים מקבלי טומאה, אבל לטמא אחרים ודאי דהוי דרבנן דדעת הרמב"ם רפ"ז מאבות הטומאות דלעולם אין מים מטמאין אחרים - אפי' מים תלושין - אלא רק מדרבנן].

ונוטה לומר דהוי דרבנן דבדאורייתא לא מצינו חילוק בין לרצון ושלא לרצון וכהשגת הראב"ד [ועי' במה שיובא להלן מהזכר יצחק לדחות זאת] ובערוה"ש סי' קפ"ג כתב דכל הדינים להרמב"ם הם הלכה למשה מסיני. ובחזו"א (סי' א' סק"ג) כתב דהוא מרבנן. ואילו במכשירין סי' א' סק"ח כתב דבפחות מרביעית יש חילוק מדאורייתא בין לרצון ושלא לרצון וביטול מרביעית מדאורייתא תמיד טהור ומדרבנן יש חילוק.

והראב"ד כתב: דהדרך הזאת שכתב רחוקה מכליותי וזרה אצלי מאוד ואינה מן הסוד המפולא הצפון לישרים כי לא מצאתי קבלת טומאה ונתינת טומאה תלויה ברצון.

ובזכר יצחק סי' נח כתב דהרמב"ם אזיל בזה לשיטתו דס"ל (בפי"ב מטו"א) דיש ב' דינים בהכשר, חדא שיתלשו לרצון ועוד שיבואו על הפרי לרצון, [והראב"ד סובר דיש רק דין שיתלשו לרצון ואין צריך שיבואו על הפרי לרצון] ונמצא דלראב"ד דהוא דין במים, הרצון הוא רק דין ב"תורת משקה" וא"כ לא מצינו באמת שרצון הוא סיבה לטומאה, אבל להרמב"ם בהא דיש דין רצון על נתינת המים על הפרי הרי מצינו דין רצון גם בעצם הטומאה.

ואמנם ראינו דתלויה במה שיש לחקור ביסוד דין הכשר אם הוא דין מסדר קבלת הטומאה [ולשון הגמ' דבעינן הכשר מים והכשר שרץ, נדה נ"א, ובחולין קיח ב' איתא דהכשר תחילת טומאה, וברמב"ן ויקרא י"א לו "וטעם ההכשר בעבור כי לכלוך השרץ והמטמאים ידבק במאכלם בלחות, ולא כן ביבשים, ועשתה התורה הרחקה יתירה לטמא המוכשרים במים וניגבון, שלא ניתן דברינו לשעורים]. או דילמא דהוא מדין גמר הפרי כאילו שוטפו ודמי לגמר עשית כלי [עי' חולין קי"ח א' כלים שלא הוכשרו כתנור שלא נגמרה מלאכתו דמי, וכן מבואר להדיא בחינוך מצוה ק"ס ע"ש באריכות] ולצד ראשון הדמיון עולה יפה, אבל לצד שני יש לחלק דמה דבעינן רצון בנתינה על הפרי הוא להחליט שזהו גמר הפרי כמו בכלי דבעינן דעת בעלים על הגמר, משא"כ בטומאה עצמה לא מצינו. [עי' במשנת טהרות שעמד בזה].

(י) ועפ"ז ביאר הרמב"ם הא דמשנה ד' דנפל לתוכן המת או שהלך בהן הטמא הרי אלו טהורין משום שלא נטמאו לרצון [ואין הכוונה דבעינן רצון לטמא את המים דהא גם בשתה טמא או שמילא בכלי טמא אין רצונו לטמא המים, אלא בעינן רצון שיבוא הטמא במים ברצון וירצה בחיבורן יחד. והראב"ד השיג "א"א זהו תימה לדבריו כשהלך בהם הטמא אין לך רצון גדול מזה" (עי' בכ"מ שההשגה קימא על הלך הטמא, ולא כמו שנדפס הד"ה של הראב"ד על נפלו משקין טמאים) ותיירץ

הכס"מ עפ"מ שכתב הרמב"ם בפי"ג ה"ה דיש חילוק בין טבל במים לעבר במים, דבטבל נעשין המים תלושין ומכשירין כיון שברצונו טבל, משא"כ בעבר בנהר אין כוונתו אלא לעבור לצד אחר ולא ליבלל במים וה"נ דכוותה. ובאמת צ"ע דעת הראב"ד אחרי שהחילוק מבואר לגבי מכשירין מה הקשה כאן.

והנראה בדעת הראב"ד דחלוק הרצון של מכשירין מהרצון לקבל טומאה במחובר, דהתם בעינן רצון "שיתלשו המים" [ואף שהטובל אין רצונו "לתלוש" המים רק לטבול בהם מ"מ מהני רצונו לטבול גם לתלישה כמו שביאר החזו"א מכשירין סי' ה' סק"א דמהני הרצון שבמחובר להכשיר כשיתלשו כיון שהן נתלשין בהכרח מטבילתו, א"נ כיון שדרך כל ענין הטבילה להעלות המים ותחילת בלילתו במים לרצון חשיבא הטבילה וההעלאה מעשה אחת ורצון אחד] ולכן בעבר לא מקרי רצון. אבל כאן שהרצון אינו לתלוש, אלא רצון לחבר הטומאה והטהרה יחדיו, א"כ ס"ל להראב"ד דכשרוצה לעבור סוף סוף נכנס ברצונו למים וזה סגי לכוונת הטומאה.

(יא) ובהא דתנן במ"ג נפלו מים טמאים ושתה טהור טמא. לשיטת הרמב"ם צ"ב למה טמא הרי לא היה לרצון, ובאמת ברמב"ם פט"ו ה"א כתב "או שנפלו משקין טמאין לתוכן ברצון", אולם בפיה"מ משמע דלמד דאפילו בלא רצון מטמאין וז"ל ועיקר אחר מקובל עמם שמשקים טמאים מטמאין לרצון ושלא לרצון עד אלה המים שבקרקע וכ"ה משמעות המשנה "נפל" כמו במת (עי' בהגה"ה ברע"א אות לא שעמד בסתירת דברי הרמב"ם) והקשה הגרע"א מדוע כאן מטמא שלא לרצון ומ"ש מים ממת.

ובאו"ש פט"ו מטו"א [וכע"ז במשנה אחרונה] כתב דגדר התקנה דרבנן כאן שהמים דינם כאוכלין שאינם מקבלים טומאה רק באופן שיבואו עליהם מים ברצון, [דבל"ז חסר הכשר באוכלין, וה"ה כאן דעשאו כמאכלין] והרי משקין טמאים מטמאין גם שלא לרצון - דההכשר והטומאה באין כאחד - [כדאיתא ריש מכשירין] ולכן השוו חכמים שאע"פ שזמן המת אינם מקבלים טומאה שלא לרצון מ"מ ע"י משקין טמאים כן יקבלו טומאה אף שלא לרצון. [וצריך להוסיף דהגם דהטעם דמשקין טמאים חמירי דמכשירין שלא לרצון לא שייך כאן, דשם הטעם משום דהטומאה וההכשר באין כאחת וכאן ל"ש טעם זה, מ"מ גדר החומרא דרבנן של מי גבאים הוא שיהיה כדין אוכלין אף שלא שייך הטעם כאן ומיושב מה שתמה במשנת טהרות]. אבל החזו"א (סי' א' סק"ג) מבאר באופן אחר דכאן החמירו כיון שהמים הטמאין מתערבים במי הגבא ונשארים בתוכם.

(יב) והנה באות א' הובא הקושיא מהא דמבואר בפסחים דרבנן החמירו דגם במי גשמים רביעית מקבלין טומאה [ורק במקדש הקילין] וצ"ע מזה על מתניתין. ולהרמב"ם דמפרש משנתנו אפי' במים שאובין א"א לתרץ כתירוצם דלעיל

אות א', אמנם הרמב"ם אזיל לשיטתו דמפרש דבמשנה כאן ג"כ לרצון מיהא מקבלים המים טומאה, וא"כ י"ל דזו כוונת הגמ' בפסחים דאם נטמא לרצון מקבל טומאה (עי' חזו"א סי' א' סק"ד שכתב כן).

יג) והנה הרמב"ם חידש עוד ע"פ דרכו דגם לטמא אחרים אין מטמא אלא לרצון וזהו הטעם דנפל ככר ולא הדיח טהור. ויש לעיין האם הרצון כאן הוא כעין הרצון של קבלת טומאה, דהיינו רצון שיתחבר הטמא והטהור יחדיו, או דכאן הכוונה לרצון תלישה של המים וע"י דנעשין תלושין מטמאים אף שלא לרצון של נגיעת המים בככר.

ולשונו הרמב"ם בפיה"מ: שמשקים טמאים אשר בכלים יטמאו לרצון ושלא ברצון כמו שיתבאר, ואלה מי הגבאים לא יטמאו האוכלין אלא ברצון. והנה מש"כ דמים שבכלים מטמאין שלא ברצון פשוט שכוונתו בלא רצון של נגיעת הטמא בטהור [דא"א לפרש בלא רצון תלישה שהרי משקין שבכלים תלושין הם לרצון] וא"כ דכוותה מש"כ דמי גבאים צריכין רצון היינו רצון של נגיעת טמא בטהור.

אמנם בסוף מ"א כתב הרמב"ם: ר"ל המים אשר בידו נתלשו ושבו מוכנים לקבל הטומאה והוא יטמא מפני שהמים כבר הגיעו בגדר מה מן הטומאה ולזה נטמא הככר. משמע דתלישה לחוד מחשיבה את המים ושוב מטמא אפילו שלא לרצון של נגיעת הטמא בטהור.

ובגלות עליות (פסקא א' אות ח') כתב דתרווייהו איתנהו דאם נגיעת הטמא כטהור לרצון מטמא אפילו במחובר, ואם תלש המים לרצון מטמא אפי' אם הנגיעה שלא לרצון [אמנם ע"ש שכתב דהמשנה מטמאת משום שהדיח הככר לרצון ונטמא אפי' במחובר, והתוספתא שהביא הר"ש שם נזכר הדין השני בהדיח ידיו שטמא כיון שהתלישה לרצון אף שאין המגע לרצון, וצ"ע דהרמב"ם בסוף המשנה מפרש דברי המשנה עצמה דהטומאה משום שהתלישה לרצון].

אמנם החזו"א (סי' א' סק"ג) כתב דבעודו בקרקע לעולם לא מטמא עד שיתלשו ויגעו בטהרות לרצון. אך בחזו"א מכשירין סי' א' סק"י כתב להסתפק לדעת הרמב"ם דהנטמאין בקרקע צריך רצון בין ליטמא בין לטמא מים שנטמאו במחובר ונתלשו לרצון אי מטמאין אח"כ שלא לרצון.

והביא החזו"א מש"כ הרמב"ם (פט"ו מטו"א ה"א) "לפיכך אם הדיח ידו והוציא הככר נטמא הככר במים שבידו שהרי הן ברצון". ומשמע דאין נגיעת המים ברצון אלא רק התלישה ברצון וסגי בכך אע"פ שלא קיבל טומאה אלא במחובר כיון דעתה הוא תלוש [וכן דייק הגלות עליות].

ובהשגות הראב"ד: אמר אברהם ולמים שבידו למה להו רצון והוא תלושין הן וכבר נטמאו ברצון עכ"ל, [כוונת הראב"ד להקשות לשיטת הרמב"ם דאילו לשיטתו שהיא כשיטת הר"ש ל"ש כל הנידון] וביאר החזו"א כוונת הראב"ד דמאחר דמשקין טמאין מטמאין שלא לרצון, וה"נ בנטמא במחובר מטמא שלא לרצון כשהוא נתלש ברצון, א"כ כשנתלש שלא ברצון נמי, דאין כאן משום חסרון רצון שכבר נטמא ברצון. עכ"ד. וצ"ע דלדבריו היה לראב"ד להשיג דגם במחובר יטמא שלא לרצון הואיל וכבר נטמא ברצון ומה לי תלושין מה לי אינם תלושין.

והנה בגלות עליות נראה שפירש ג"כ השגת הראב"ד כחזו"א, וישב דדעת הרמב"ם דעד שתלשן ברצון הרי הן כמחוברין ממש [וכבר הובא לעיל לשון הרמב"ם פ"ב מטו"א ה"ג "שהרי אותן המין שלא לרצון נתלשו וכאילו הן עדין בקרקע"].

ומשמע מדבריו דהראב"ד מחלק בין מחוברין לתלושין אפי' שלא במחשבה, דמחוברין אינם יכולים לטמא שלא ברצון אבל תלושים שלא ברצון תלישה, יכולים כבר לטמא אפי' בלא רצון נגיעת הטמא בטהור, ויתכן דס"ל להראב"ד דבמחובר עדיף דיש לזה דין מקוה או דין מחובר לקרקע משא"כ בנתלש דיש רק חסרון בשם משקה, והרמב"ם לשיטתו בפ"ב הנ"ל דבתלוש שלא לרצון הוי ממש כמחובר.

ובמשנת טהרות רצה לפרש בדעת הרמב"ם דבעינן גם אחר התלישה לרצון שיהיה נגיעה לרצון, וע"כ השיג הראב"ד דסגי בתלישה לרצון, [וצ"ל לפ"נ דבהדיח ידיו חשיב רצון גם על הככר, ומסברא לא נראה כן] ודבריו צ"ע דמנין הכריח הראב"ד דלרמב"ם בעינן גם רצון בנגיעה הרי דברי הרמב"ם יכולים להתפרש דסגי ברצון תלישה וא"כ מהי ההשגה. וכן יש להקשות דלפ"ז היה לראב"ד להקשות גם בשתה טהור למה בעינן רצון הרי הן תלושין לרצון.

ובעיקר שיטת הרמב"ם בהדיח ידיו היה נראה לומר ביאור חדש. דהנה יש לחקור להצד דנימא דאם תלש ברצון ג"כ צריך מגע בטהור לרצון, היאך הדין אם אותו טמא שנטמא ברצון נגע באחר שלא לרצון, האם נימא דכיון דקבלת טומאתו היתה בתלוש מטמא אף שלא לרצון או דכיון דתחילת הטומאה במחובר בעינן לעולם מגע לרצון.

ומעתה אם נימא דמה שנטמא בתלוש שוב אין צורך מגע לרצון, י"ל דהרמב"ם מפרש בהדיח ידיו, דכיון דטיפה נוגעת בטיפה לרצון, שהרי רוצה בריבוי המים הטופחין על ידיו כדי להדיחן, א"כ כל טיפה מקבלת טומאה מחברתה לרצון ושוב הוי כדבר שנטמא בתלוש ויכולין לטמא את הככר אפילו שלא לרצון ודוק.

ומיושב היטב הא דמשמע בתוספתא שהמים הוכשרו ונטמאו וטמאול הככר והיינו דנטמאו מחמת עצמן, ומיושב גם הא דהשמיט הרמב"ם הדין של הדיח הככר לרצון דזה אתיא בק"ו ממה שהמים מטמאין אחרים ומוכח מזה דבמגע לרצון טמא [ושלכן נטמאה הטיפה בתלוש] וכ"ש הככר עצמו.

ומה שיש לדון בזה הוא דכיון דהמים כבר נטמאו במחובר א"כ היאך תטמא טיפה את חברתה בתלוש, והרי שבע לה טומאה [עי' מנחות כ"ד ב' דדבר טמא אינו חוזר ומקבל טומאה ואפי' אם אח"כ יהיה נ"מ מזה אינו טמא]. אך יש לומר

דכיון דטומאה בתלוש חמירא שטממא אף שלא לרצון שפיר חל דהוי כטומאה חמורה על טומאה קלה, ויש לפלפל בזה.

עוד יש לדון דהוי כמגע בית הסתרים, אכן באמת להר"ש הא מוכח במשנה דחוזר וניעור ואין בזה משום מגע בית הסתרים ועל קוב"ש פסחים אות פד שכתב דהנידון אם טיפה נוגעת בטיפה האם מקרי מגע בית הסתרים הוא פלוגתא רש"י ותוס' פסחים יח. ועל בשערי ישר ש"ג פכ"ז שנוקט דהוי מגע בית הסתרים וצ"ע.

(יד) הובא לעיל אות ח' קושית הרש"ש והמשנה אחרונה והחזו"א לשיטת הר"ש דהטומאה משום דהטיפה חוזרת וניעורה, א"כ למה בבכורות דף כ"ב דנה הגמ' כה"ג בלוקח ציר מע"ה ולא מייתי ממשנתנו. והובא שם תירוץ הרש"ש והחזו"א ומש"ק ע"ז דלשיטת רש"י דהציר בטל ומקבל טומאה א"א לתרץ כוותיהו.

והנה בעיקר הגמ' בבכורות יל"ע לפמש"כ הגרע"א ביו"ד סי' קה ע"פ תשובות הרשב"א דספק רוב אינו רוב [הרשב"א נשאל דבשתי חתיכות אחת חלב ואחת שומן הרי א"א לצמצם וא"כ נמצא דאחת גדולה ואחת קטנה, ואם הגדולה היא השומן מבטלת היא את החלב, ובתירוץ הרשב"א נחלקו האחרונים בהבנתו, הובא בשערי ישר א' א', והגרע"א פי' תירוץ הרשב"א דספק רוב לא הוי רוב כלל אפי' אם האמת דהוי רוב]. ומעתה צ"ע טובא איך מבטל הציר את המים [להצד דהוא הרוב] והרי הוי ספק רוב.

וכעני"ז הקשה בשערי"י (שם) מהש"ך סי' ס"ו שכתב דביצת דם [שהיא ספק אסורה] שנתערבה בביצה אחרת מותר מספק ספיקא, שמא אין כאן כלל איסור ואפי' אם יש שמא הביצה המותרת גדולה יותר ובטלה האסורה ברוב, ולהגרע"א קשה הא ספק רוב אינו רוב. [על בשערי ישר ש"ג פי"ב שמחלק בין לח ליבש].

והנראה דהא דספק רוב אינו רוב הוא סברא בביטול ברוב דיסוד דין ביטול ברוב שלא דנים על המיעוט לחוד אלא כחלק מהתערובת והשם הכללי של התערובת נקבע ע"פ הרוב וזה מה שמתיר את המיעוט. [והדברים עתיקין] ומעתה י"ל דבספק מה הרוב אמרינן מאי חזית לקבוע שם היתר, דילמא הרוב הוא איסור ונקבע על התערובת שם איסור וא"כ לא חל כאן דין רוב דא"א לקבוע שם כללי לתערובת, אחר שאין ידוע איזה שם לקבוע.

מעתה י"ל דבמקום ספק ספיקא דצד האיסור אינו קיים ע"י הספק ספיקא אזלינן שפיר בתר הספק רוב של ההיתר כיון שאין כאן צד הפוך לאסור ודו"ק. [ולא דמי לדברי הגרע"א שם שדן ג"כ בספק ספיקא, ע"ש היטב, דשם איירי שהספק ספיקא מתיר רק כל חתיכה לחוד ולא את כלל התערובת ודו"ק וקצרותי].

וא"כ יש לומר דגם בהא דציר הנלקח מע"ה כיון דיש כאן ממ"נ לטהר או ע"י ההשקה או ע"י ביטול ברוב נדחה צד הטומאה ואינו גורם לבטל את רוב הטהרה.

ולפ"ז יוצא חידוש גדול, דאם נגע שרץ בהך ציר יהיה טמא בתורת ודאי, דאע"ג דאם ידוע שהרוב ציר אינו מקבל טומאה כשם שלא מועילה לו השקה [ואף שיש לחלק דהשקה לא מהני משום שהוא פסול למקוה וכל דין השקה הוא לצרף למקוה, וכמש"כ החזו"א מכשירין סי' ד' סק"ה, מ"מ נראה דאין מקבל טומאה, וכן מפורש בחזו"א מקוואות א' א'] מ"מ כאן הוי ספק רוב, דשמא המים הם הרוב, וא"כ לא בטל שם מים מיניה, כמש"כ הגרע"א דספק רוב אינו רוב. ורק השם "טמא" בטל ברוב בהשקה דע"ז יכול גם הצד שהרוב מים להצטרף כיון דנטהרו בהשקה, אבל לגבי שם "מים" ודאי נשאר בדינו ומקבל טומאה ודו"ק.

אמנם במשנתנו דבטלו המים הטמאים במי הגבא פקע מהם גם ה"תורת משקה" ולא רק ה"טומאה" דהא ודאי דיש רוב מי גבא וזה מבטל ברוב את התורת משקה. [כמו שהובא באות ד' מהרא"ש פי' דטהרות מ"י דמים שלא הוחשבו אין להם שם משקה].

והנה לפ"ז במשנתנו כשחישב את המים ששאב, הרי לגבי ה"תורת משקה" פשיטא ופשיטא דאמרינן חוזר וניעור לכו"ע, דגם לאביי בבכורות דטהרה אינה עוררת טומאה, מ"מ לגבי שם משקה חשיב שפיר חוזר וניעור כדין טומאה עוררת טומאה דהרי יש להם שם מים, אבל בהא דבכורות לגבי שם משקה לא היה מעולם ביטול, והנידון בדין חוזר וניעור הוא רק לגבי התורת "טומאה" לחוד ודו"ק.

ומעתה יש לחדש ולומר, דעד כאן לא פליג אביי וסבר דאין טהרה עוררת טומאה, אלא רק בההיא דבכורות דכל הדין חוזר וניעור הוא רק לגבי לעורר את הטומאה, וע"ז אמר אביי דאין טהרה עוררת טומאה, אבל במשנתנו דלגבי התורת משקה ודאי דאמרינן חוזר וניעור, יתכן לחדש דאמרינן דמיגו דמתעורר השם משקה מתעורר ג"כ הדין טומאה ודו"ק.

משנה ב'

(טו) מלא בכלי טמא, כתב הרע"ב דאשמועינן דגם אם הטומאה באה מחמת כלי טמא הדין כבמשנה א' וצ"ב מה החידוש בזה הרי בין אדם טמא ובין כלי טמא מטמאין משקין מדאורייתא ומאי ס"ד לחלק ביניהם. ועמד בזה במשנה אחרונה. ובתפא"י כתב דסד"א דרק בשותה אמרינן דהמים שעל גופו שנפלו אח"כ הוי כלרצון דיתכן שרצה להקר, משא"כ בכלים היה מקום לומר שהמים שנפלו מן הכלי לא מקרי שתלשן לרצון ולא מקבלי טומאה, קמ"ל דכיון דרצה לשאוב מים והוי פסיק רישא שיהיה מים בגב הכלי שיפלו חשיב כלרצון.

משנה ג'

טז) ר"ש אומר בין שהדיח בין שלא הדיח טמא. ופי' הר"ש והרא"ש והרע"ב ע"פ התוספתא דחיישינן שירדו מהכר כל המי גבא ונשאר רק הטפה הטמאה והיא מטמאת את הכר. והמשנה ראשונה הקשה דכיון דלא הדיח לא אחשבה והטפה אינה מטמאה לשיטת הר"ש, ואינו מובן קושיתו הרי הטפה יש בה כח לטמא ורק הביטול ברוב מפקיע את הטמאה, וא"כ כאן שחיישינן שכבר אין תערובת אין בטול ברוב.

אמנם כנראה כוונתו דבביטול ברוב אם נפלה חתיכה אסורה לב' חתיכות מותרות ונאכלו כבר ב' החתיכות מותר לאכול את האחרונה, וכדאיתא ביו"ד סי' קט"א וחזינן דדין ביטול ברוב אינו מצריך שתהיה התערובת קיימת. ובמשנת טהרות כתב בזה דכאן לא הסתמכו על בטול ברוב של יבש ביבש, אלא רק על ביטול ברוב של לח בלח, והיינו דבלח בלח דיינינן כאילו אין כאן איסור דהכל נידון כגוף אחד ולכן אין מטמא [ועי' לשון ח' הגר"א במשנה א' "לא שבטלה לגמרי אלא שאינה מטמאה לאחרים כל שרבו עליה מים טהורין כיון שהרוב טהורין נוגעין באותו דבר", וצ"ע]. משא"כ ביבש ביבש דההיתר להרבה פוסקים משום דתלינן שכל אחד שאוכל הוא היתר. [ע"ש ביו"ד בגר"א סק"ה. אמנם הגר"א שם סק"ו הביא שהרא"ש נוקט דאף ביבש ביבש נהפך האיסור להיתר] ובזה מחמירין כאן ולא אזלינן בתר רובא.

ועדין קשה לשיטת הרא"ש שס"ל דגם ביבש נהפך האיסור להיתר, ויתכן דגם להרא"ש דוקא בתערובת קיימת נהפך האיסור להיתר, אבל בנותרה החתיכה לבד ההיתר משום דתלינן שאוכל את ההיתר, וצריך תלמוד. [בעיקר החילוק בין לח בלח ליבש ביבש בהגדרת הביטול עי' באו"ש פט"ו ממאכ"א ובזכר-יצחק ח"ב סי' מו אות ג' ועוד].

יז) ובעיקר פירוש הר"ש מבואר דהוי ספק על כל טפה וטפה אם היא הטיפה הטמאה [ולכן כשנתיבש חיישינן שנותרה הטיפה הטמאה לחוד] ובחזו"א (א' ד') הקשה למ"ד יש בילה הרי יש תערובת בכל טיפה וטיפה ולא שייך שתשאר לבד. [ועי' חזו"א שביעית סי' ז' סקל"א שהוכיח שיש שני נדונים בבילה, דאם עירב בידיים סובר מ"ד יש בילה דהכל מעורב שוה בשוה, ואם לא עירב, גם מאן דס"ל דיש בילה בכה"ג היינו רק שיש בכל טיפה מכל הסוגיא, אבל אין היחס שוה בכל מקום]. ובענין זה של בילה בלי לערב יש לציין לביאור הלכה סי' תסז סי"ג בשם הט"ז והאחרונים ועי' בקונטרס מקוה מים מש"כ בזה ועי' חו"י סי' קי' ובחזו"א יו"ד סי' קכד אות ג' ובחת"ס יו"ד סי' ריד. **עוד** מצינו לדעת הר"ש ששעיקר הטמאה בכל המשניות היא ספק אם שתה את הטיפה [ואזיל לשיטתו דאין כאן בילה] ותמהו האחרונים עי' משנה אחרונה ותפא"י וחזו"א דהרי ספק שתה משקין טמאין טהור כדאיתא טהרות פ"ד מי"א, וספק משקין לטמא אחרים טהור כדאיתא שם מ"ט, וצ"ע למה כאן החמירו.

והאחרונים הנ"ל רצו לפרש דיש בילה ולכן אין כאן ספק, ולפי"ז א"א לפרש בסברת ר' שמעון כסברת הר"ש, וצ"ב. ויתכן עפ"מ כ"מ מהחזו"א בשביעית דאם אינו מערב אמנם יש בילה, אבל אין הבילה לפי חשבון, וא"כ י"ל דחיישינן כאן שמא הרוב ממה שנשתייר הוא מהטמאים ודו"ק. משא"כ לעיל מטמאין בודאי ע"י החוזר וניעור דיש כאן עכ"פ משהו טמא, [ומה שכאן לר"ש חיישינן לספק כתב החזו"א דר"ש לשטתו דאית ליה פסחים ט"ז א' משקה לטמא אוכל מה"ת, אך לפ"ז לא פליג ר"ש אלא בככר של תרומה אבל אם יעלה על כלי טהור שנפל למים לא יטמא].

יח) והרמב"ם פי' דעת רבי שמעון על פי שיטתו דלא אתינן עלה משום דיני תערובות אלא דמים שבקרקע אין מטמאין אלא לרצון. והנה בתחילת דבריו כתב הרמב"ם דהמים אשר אין בהם מ"ס נטמאים ע"י שנפלו לתוכן מים טמאים, והוסיף דמטמא לרצון ושלא לרצון (וכמשנ"ת לעיל אות) ואח"ז פירש: ויאמר ר"ש אחר שיטמא אלה המים אמנם יהיו כמשקין טמאים אשר יטמאו לרצון ושלא לרצון וישובו מי הגבא כולן כן ויטמאו לרצון ושלא לרצון ולכן בין בהדיח בין בלא הדיח טמא.

ובחזו"א (סי' א' סק"ג) כתב דכיון דהמים מטמאים שלא לרצון משום התערובת של המים הראשונים, ה"ה דס"ל לר"ש שמי הגבא מטמאים אף שלא לרצון משום שמעורבים בהם המים שנפלו עליהם בתלוש, ורבנן ס"ל דנהי דמחמירין שהמים הטמאים מטמאים את המים שבגבא, מ"מ לאחר מכן אין מי הגבא עצמן מטמאין אלא לרצון כמו בשתה טמא או מלא בכלי טמא. ונמצא לפ"ז דר"ש פליג רק בנפלו מים טמאים ולא בגווי דמשנה א' ב'. **ולדעת** הרמב"ם צ"ע לשון התוספתא בדברי ר"ש "שאני אומר שטיפת המים טמאים נוגעת בכיכר" דהרי לא הטיפה לבר מטמאה אלא הכל, ועי' בחזו"א משכ"ב, ובמשנה אחרונה וגלות עליות פירשו דאין הכוונה ל"טיפת" מים, אלא הוא מלשון "שטיפה" שכל המים שוטפים ונוגעים בככר ע"ש.

יט) ראיתי הערה בשם גאון אחד, לשיטת הר"ש דכל משנתינו מדין ביטול ברוב אתינן עלה, א"כ לרבי יהודה דס"ל (מנחות כ"ב א' ועוד מקומות) דמין במינו אינו בטל נמצא דהטיפה טמא כאן אפילו בלא אחשביניהו ובלא חוזר וניעור הואיל ואין ביטול ברוב, [ודוח"ל דאה"נ דפליג, וע"ע בתוספתא שהובאה בר"ש במ"ד, דנזכרו דברי ר"י ויל"ע אם מוכח משם דמודה גם לדין שתה טמא ומלא בכלי טמא].

ויש לדון בזה לרבא דס"ל בע"ז ס"ו א' דלדין מין במינו אזלינן בתר שמא [ובפשטות ס"ל כן גם אליבא דר"י ולא רק ביין נסך ותרומה, וכן מפורש בש"ך סי' צ"ח סק"ו] א"כ יתכן דטיפת המים יש לה שם "משקה" משא"כ המים שבגבא ואולי זה שני שמות וצ"ע.

עוד יש לדון דכאן לאו מדין בטול ברוב דעלמא אתינן עלה אלא ד"שם הנגיעה" בטומאה נקבע ע"פ הרוב, וכן משמע קצת לשון הגר"א בחי' הגר"א מ"א "לא שבטלה לגמרי אלא דאינה מטאמה לאחרים כל שרבו עליה מים טהורים כיון שהרוב טהורין נוגעין באותו דבר". וצ"ע.

כ) בתוספתא המובאת בר"ש, נפל לתוכו שמן אע"פ שהקפהו ה"ז טמא לפי שא"א לצאת ע"י צחצוחי שמן. עי' בגר"א על התוספתא ובגלות עליות שהכוונה שגם אחר שמקפה ומסיר השמן בודאי ישאר צחצוחי שמן והן נכרין בפנ"ע ולא בטלי ברוב, ומטמאין.

והנה בסיום התוספתא שמן של תרומה שנפל ע"ג יין וקפה אותו יין מותר, וכתב הר"ש ולא חיישינן לצחצוחי שמן, וצ"ע מ"ש דלטומאה אמרינן דיש שמן שניכר ולא בטל ולגבי תרומה בטל [ואין לומר דמותר כדן מערה כד שמן של תרומה דבפסק העמוד ונטפו ג' טיפין מותר, עי' מסכת תרומות פ"א וב"ב פ"ז א', דשם הוא מדין ביטול ברוב ומותר לבטל לכתחילה, כמש"כ הר"ש שם במ"ח, אבל כאן שיש צחצוחין הניכרין אין בטול ברוב כמו לגבי טומאה] ואולי שאני יין ממים וביין תלינן שלא נשארו צחצוחין וצ"ע.

שו"ר שבכס"מ פט"ו מתרומות בשם תשובת הרמב"ם לחכמי לונל מבואר הטעם דלא חשיב השמן ופקע איסורו ועי' קר"א נזיר לו דכל שאין התרומה חשובה בעיני הכהנים פקע איסורה. ולפ"ז מיושב גם כאן.

משנה ד'

כא) בשעת הגשמים הכל טהור. והנה מה שנטהר ממה שנטמא בקיץ, הוא ע"י רביה ושטיפה כמו במ"ה, אלא דצ"ב למה לא חיישינן ששתה טמא בזמן הגשם ועדין לא הספיק לרביה ושטיפה. וברא"ש כתב "לפי שבשעת הגשמים אין בנ"א הולכין בדרכים", [עי' גלות עליות שמפרש דבעת הגשם אינם צמאים למים ולא יבואו לשתות או לדלות מימי גבא, וכן הוא במהר"ם הובא בתוי"ט אכן מפשטות הרא"ש נראה דאין מצויין הולכי דרכים בעת הגשם. ועי' בתפא"י שהביא ב' הפירושים].

ומדברי הרמב"ם [והרע"ב משמע דא"צ לזה, אלא כיון שעתה יש ע"י הגשמים רביה ושטיפה ושתיית הטמא הוא ספק תו לא חיישינן לזה והוי בחזקת טהרה, כ"כ הגלות עליות בדעתו].

וכתב הגלות עליות דנ"מ אם פסקו הגשמים זמן ארוך והחלו לירד אבל אין ידוע אם רבו ושטפו, דלרא"ש טמא, אבל לרמב"ם כשיש ספק רביה ושטיפה ואין חזקת טומאה מטהרינן.

כב) בתוספתא, מי שפיכות ומי גשמים שנתערבו בין בכלים ובין בקרקע טמאים וכו', עי' בגלות עליות, ובחזו"א סי' א' סק"ו בביאור פלוגתת ת"ק ור"י ור"ש.

משנה ה'

כג) ב"ש אומרים משירבו וישטפו, ולב"ה רבו אע"פ שלא שטפו ור"ש אומר שטפו אע"פ שלא רבו. ובתפארת ישראל אות כה כתב דגם לב"ה שטפו בלי רבו מותר ולר"ש רק שטפו מותר ולא רבו. אמנם בגלות עליות כתב להיפך דלב"ה אסור עד שירבו. וכ"כ החזו"א (א' ה') דר"ש מיקל.

ובעיקר המעליותא של רבו הגשמים, הקשה הגלות עליות מה מועיל רביית הגשמים והרי גם מקודם היה רוב מים טהורים דהמי גבא לא נטמאו ומה יוסיף עוד היתר רבייה חדשה.

ותירץ הגלות עליות דאותן המים הראשונים נקרא עליהם שם טומאה עבור הטיפה הטמאה משא"כ אותם שבאו מחדש אין עליהם שם טומאה. [ולכא' צ"ב דהרי המים שבגבא אינם מטמאים בחיבורן, ואיזה שם טומאה נקרא עליהם, וצ"ל דהשם טומאה היינו שדינם שאם יתלשו ויחשבו עליהם יטמאו, והוי כעין חתיכה נעשית נבילה, אבל המים החדשים מבטלים] ועי' בחזו"א (א' ה') דכ"ז קולא דרבנן דכיון שמים שבקרקע אינם אלא מדרבנן, ואם לא יועיל רביה ושטיפה יהיו טמאים לעולם. לכך הקילו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. [ובמש"כ החזו"א דמים שבקרקע אינן אלא מדרבנן, צ"ב למה לא הוי דאורייתא, ואם הוי רביעית י"ל דכלפי דאורייתא הוי השקה הואיל וכשר לטבילת מחטין. אבל לשיטות דהוא פחות מרביעית צ"ב למה הוי דרבנן, והא ר"ש ס"ל דמשקין לטמא אוכלין הוא דאורייתא [וצ"ב מה דעתו בלטמא משקין ואם הוי דרבנן א"כ בטל ברוב מדאורייתא] וי"ל עוד ע"פ מש"כ דהחזו"ר ונייעור כאן הוא רק משום שהמשקה נעשה ראשון דאם אינו אלא שני הרי עדיין יש כאן ביטול על דרגת הראשון ואין חזו"ר ונייעור להיות ראשון, וא"כ דין זה דמשקין נעשין ראשון הוא דרבנן].

ובהא דמהני שטיפה לר"ש, כתב הגלות עליות ומשנה אחרונה דהטעם דתלינן שהטיפה הטמאה יצאה בשטיפה. וצ"ע דהא הר"ש הביא מהתוספתא דאפי' אם נפלו קצת פחות מג' לוגין מים שאובין סגי שישטוף כ"ש, והרי בכה"ג ברור שנשאר עוד מהמים הטמאים ואפ"ה טהור.

ולשיטת הרמב"ם דכל המים שבגבא טמאים צ"ע מה מהני שטיפה הרי מ"מ נשארו מים בגבא אכן כבר נתבאר דזה קשה גם לשיטת הר"ש דאינו מצריך שטיפה כנגד כמות המים טמאים אלא סגי בשטיפה כל דהו, וצ"ע בזה. **ועיין** בגלות עליות שדן דכל מקוה הרי לדעת הרמב"ם קודם שנעשית ארבעים סאה מקבלת טומאה ברצון אף במחובר, וא"כ היאך מצינו ידינו דרגליו בעשית מקואות שאם נוגע בהם טמא (ובזה"ז כולנו טמאי מתים) לדעתו נטמאו המים ואיך יוכשרו למקוה (עי' בצל"ח סוגיא דר"ח סגן הכהנים אות קג דפוסל מים טמאים למקוה, וכן הוכיח בגלות עליות פ"ב מ"ו פסקא ד' מדברי המרדכי) ותירץ דכשם שמהני רביה לטהר, [וצ"ל דהטומאה דרבנן ולכן מהני ע"ז רביה ולא אמרינן שיטמא הכל] כך מהני שנעשה מ"ס. ובאמת בשו"ת הרי"ד ס' ב' כבר עמד בהא מילתא וכתב דכיון שנעשה מקוה פרח טומאתו שאם אדם וכלים יש להם כח לטהר כ"ש את עצמן ע"ש. אך הצל"ח והגלות עליות לא נקטו כן אלא דאם הוא טמא לא מתחיל כאן המקוה כיון שהוא טמא וממילא נותר בטומאתו.

כד) כשרין לחלה. יל"ע אם קאי על דין שטפו ורבו, או על סיפא דמשנה ד' [כמו שיבאר] והנה הרמב"ם במהדו"ק של פיה"מ פ' דכשר לחלה ממש, אמנם במהדו"ב (הובא בתו"ט) כתב דכשר רק לחולין הטבולין לחלה ולא לחלה ממש, והגר"א בא"ר גורס דכשר לחולין, וביאר הרש"ש דזה קאי על הקרובים לעיר ולדרך או הרחוקים משהלכו רוב בנ"א וקמ"ל דאע"פ דטמאים לתרומה וחלה אבל לחולין או לטבול לחלה הם טהורים. ובמשנה אחרונה פ' דקאי על ריש פרקין בשתה טמא, ואפי' בכה"ג לא טמא עולא לתרומה ולא לטבול לחלה. **אולם** בתוספתא הובא להדיא דינא דכשרים לחלה ולתרומה לגבי רבו ושטפו, ובאמת בתפארת ישראל אות כ"ו כתב דגם בשטפו ורבו כשר רק לטבול חלה כיון שאין ההיתר ודאי וכמו שנתבאר באות כג. **אולם** ברמב"ם ביד משמע להדיא דקאי על סתם מי גבא שהם בחזקת טהרה ואפ"ה אין מכשירין אלא לעיסה הטבולה לחלה.

כה) עי' ברמב"ם פ"ה ממקואות ה"ט ובראב"ד וכו"מ, ודבריו צע"ט, ועי' בגלות עליות פ"א מ"ה סוף פסקא ג' משכ"ב.

פ"א מ"ו

כו) למעלה מהן מי תמציות שלא פסקו. הנה לדעת הר"ש דיש טיפה טמאה הנופלת למי התמציות החידוש הוא דהטיפה עצמה נהית טהורה [ולהלן יתבאר היאך נטהרת] ולשיטת הרמב"ם דהדין דמי גבים היינו דהם מקבלים טומאה לרצון החידוש הוא דמי תמציות אינן מקבלין טומאה לרצון. אמנם גם לדעת הרמב"ם יש כאן את החידוש שהמים בטלים בבבא דנפלו מים טמאים, דאותן המים אינם נטמאים [ברם יתכן דהרמב"ם לא ס"ל כלל מדין חוזר וניעור דאין טהרה עוררת טומאה ועי' ברמב"ם פ"ה ממקואות ה"ט משמע דלא ס"ל דחוזר וניעור].

והנה הטעם דהמי תמציות מטהרים את הטיפה, עי' ברע"ב משנה ד' ד"ה מי תמציות "ומי הגשמים הנזחלים אח"כ מן ההרים מבטלין הטפה הטמאה אע"פ שהמים הראשונים לא בטלוה. והכי תנן בפ"ב דמכשירין מי שפיכות שירדו עליהם מי גשמים אם רוב מן הטהור טהור", וכן כתב במשנתנו "אלו מבטלין הטפה הראשונה הטמאה שהיתה בגבא" ומבואר דהוא מדין ביטול ברוב. [וזהו דינא דמ"ה דרבו אע"פ שלא שטפו וכבר תמה בתפא"י אות טו למה הביא הרע"ב ממכשירין ולא ממשנה ה']. וכ"ה בראב"ד פט"ו מטו"א ה"ב. וכן בפ' הר"ש מכת"י.

אמנם הר"ש כתב במשנתנו "וזו היא המעלה דהני דלעיל לא עלתה טבילה למים הטמאין ואילו הכא עלתה", משמע דהוא מדין טבילה [וכן העתיק הרע"ב] ובתו"ט כתב: ואיני יודע מה ענין טבילה לטהרת המים לעצמן והול"ל השקה. ובמשנה אחרונה הביא מסוף מסכתין שנזכר לשון "טבילה" גבי השקת מים, אמנם תמה ע"ז דהכא דליכא מ' סאה לא מהני השקה, ומסיים דנראה דהכא לאו מדין השקה אלא משום ביטול ולשון להטביל שכתבו לאו דוקא. והרש"ש כתב דאולי ט"ס בר"ש ורע"ב וצ"ל "בטילה" במקום טבילה, אמנם העיר הרש"ש שבתוספתא שהביא הר"ש גרסינן "שמטבילין בהן את המים" משמע דמהני השקה ממש במי תמציות שלא פסקו.

כז) וצ"ב באמת לצד זה דמהני השקה במי תמציות, מהו המעליותא בדין שיש למי תמציות על מי גבאים [בשלמא לרע"ב יש חילוק במציאות דכאן רבו המי גשמים אבל למאי דאמרינן דיש חילוק בדין ביניהם דכאן מהני השקה צ"ב מהו טעמן] ובאמת דגם לשיטת הרמב"ם דכאן לא מקבל טומאה אפילו לרצון [כדכתב בפיה"מ] מוכח ג"כ שיש חילוק דיני בין מי תמציות למי גבאין וצ"ב ההסבר בזה.

ובחזו"א (סי' א' סק"ה) כתב "ולכאורה ענין מי תמציות משום שהמים מתמצין לתוך עובי האדמה חשיב חיבור טפי ולכן הקילו בו חכמים והעמידוהו על דאורייתא לטהר מים טמאין", ולכא' לפ"ז מהני רק ברביעית דיכול להשיק לרביעית כדין דאורייתא שיש לה דין מקוה.

ובגלות עליות מצדד לפרש דמאחר וההרים בוצצין חשבינן להו כיש בהן מ' סאה לענין זה לטהר הטיפה טמאה הואיל ואין כאן רק ספק במילתא דרבנן חשבינן כאילו כל המים שבהרים מחוברין [וזהו הטעם של החופר בצידי הים המבואר בתוספתא שהובאה בר"ש]. ולפ"ז רק בנפלה טיפה מטהרין אבל א"א להשיק מים שטומאתן דאורייתא אמנם ברמב"ם פ"ט ה"ב ממקואות מבואר דאפשר להשיק מים טמאים למי תמציות, ולכן מבאר הגלות עליות בדעתו דהוא לא מדין טבילה אלא מדין זריעה, ומה שבמי גבאין [או מי תמציות שפסקו] אין זורעין היינו מפני שלדעתו הרי המים מקבלים טומאה לרצון, אבל אלו המים שאין מקבלין טומאה אפשר לזרוע בהן, ומה שאין המי תמציות עצמן מקבלים טומאה ביאר הגלות עליות או משום דכל רגע יש רביה, או משום דדמו למעין ולכן לא גזרו בהם.

ולשון הרמב"ם פ"ט ה"ו מטו"א "הואיל והן בקרקע והרי המים נמשכין ובאין להן אינן מקבלין טומאה", ומדייק מזה הגלות עליות כהסברים הנ"ל [או משום רביה או דדמי למעין, וזה שכתב "והרי המים נמשכין ובאין"] אבל להסבר החזו"א דהוי יותר מחובר לקרקע משום שמתמצין לעובי האדמה, לא משמע כן ברמב"ם.

כח **עלה** בדינו ד' ביאורים המים טהורין א) ביטול ברוב. ב) דהוי טפי מחובר לקרקע. ג) דהוי כמעין. ד) דהוי כיש בו מ"ס. ובהא דמהני השקה ביאורים. א) דהעמידוהו אדאורייתא. ומהני מדין מקוה של רביעית. ב) מדין זריעה שאין בה תנאי מקוה.

ובעיקר הך חידושא של הגלות עליות דהשקה אינה מדין חיבור למקוה אלא דין זריעה בפנ"ע וא"צ לזה מקוה, עי' מש"כ באות ג' מדברי הראשונים והאחרונים בגדר טהרת השקה אם דינו דהוי כחיבור לקרקע ולכן נטהר או דהוי כחלק מן המקוה, ודברי הגלות עליות תליין בהנ"ל.

והנה הרש"ש במשנה א' הקשה למה הטיפה לא נזרעת במים ואפי' בפחות מרביעית תטהר, וכוונתו דאם הוא מדין זריעה דהוי כמחובר לקרקע [ולא מדין מקוה - עי' מקורות לזה באות ג] א"כ אין צורך ברביעית, ובמשנת טהרות כתב לחדש בזה דמים בעלמא כל מה שדינן כמחובר הוא רק מגזה"כ דמעין ובור מקוה מים יהיה טהור ובעינן לזה רביעית [ואחר שיש רביעית וגזה"כ הוא דהוי כמחובר, שוב אפשר להשיק להם מים אחרים] אמנם במי תמציות י"ל דחשיב כמחובר לקרקע מצד עצם מציאותן וכמש"כ החזו"א הנ"ל "משום שהמים מתמצין לתוך עובי האדמה חשוב חיבור טפי" וי"ל דזו סברא בדאורייתא ומהני בכה"ג זריעה אפי' בפחות מרביעית, וכן משמע מדברי הרמב"ם פ"ט ממקואות שמהני השקה אפילו בפחות מרביעית [מדסתם דמהני בפחות מ"ס ולא התנה דבעינן רביעית].

כט **כשרים** לתרומה. הנה לדעת הרמב"ם בחבורו ובמהדו"ב של פיה"מ (הובא באות כד) דבמשנה ה' כשרין רק לטבול לחלה, וכאן עדיף וכשר אף לתרומה וחלה עצמן, החילוק הוא דשם יש להם טומאה [ותלוי אם קאי על סתם מי גבאים או אפילו בשטפו] וכאן אין מקבלין טומאה כלל [והעדיפות עפמשנ"ת לעיל משום דמחוברין יותר לקרקע או דדמי למעין או דהוי כמ"ס].

ל **ובהא** דתנן "וליתול מהם לידיים" צ"ב מה החידוש בזה הרי אפי' בהם דמשנה ה' דגרע טפי כשר ליתול ידיים וכ"ש כאן, וכתב במשנה אחרונה דבא לדייק דרך לנט"י כשר ולא לטבילת ידיים. ובדין זה נחלקו קמאי, דהרמב"ם פ"ט ממקואות כתב דמי גבאים כשרים רק לנט"י בכלי אבל לא לטבול בהם את הידיים. והראב"ד השיג דבאינן שאובין אפשר לטבול אף שאין בהם מ"ס. וכתב הכ"מ הב"י סי' קנט (לשים סוגריים?) דדעת רש"י כהרמב"ם והרשב"א ורבינו יונה כהראב"ד, ומסיים המשנה אחרונה דלהרמב"ם ורש"י בא לישנא דמשנתנו לאשמועינן דפסולין לטבילה אפי' במי תמציות. וכן מבואר בגר"א או"ח סי' קנט סי"ד.

והנה במשנה ז' במעלה השלישית מקוה שיש בו מ"ס שבו טובלין ומטבילין כתבו הרמב"ם והרע"ב דזה קאי גם על ידיים, דטבילת ידיים צריכה מ"ס וכתב הגר"א שזה כדעת הרמב"ם דאין טובלין ברביעית וצ"ע בדעת החולקים.

וכתב הגר"א בשם הרע"ב דלקדשים בעינן מ"ס אבל לחולין אי"צ מ"ס וכתב עלה הגר"א: ואין דבריו נכונים. [והנה הרע"ב כתב בזה"ל "והידיים למידי דבעי טבילת ידיים ולא סגי בנטילה כגון לקודש", והיה מקום לומר דגם הרע"ב מודה דא"א לטבול בפחות ממ"ס אף לחולין, אלא שבא לומר דוגמא שחייב לטבול וא"א בנטילה, אמנם הגר"א הבין בכוונתו דרק לקודש דהטבילה לעכובא א"א לטבול בפחות ממ"ס, אבל לחולין אפשר לטבול אף ברביעית, ועי' כתב אין דבריו נכונים. ועי' בפיה"מ להרמב"ם שכתב ג"כ כלשון הרע"ב, וצ"ע דהרי דעת הרמב"ם דאף לחולין צריך מ"ס ולמה כתב כאן דוקא לקודש ולכא' צ"ל כמש"כ דאין כוונתו לאפוקי דבחולין א"צ מ"ס לטבילה אלא דבחולין א"צ כלל טבילה דאפשר בנטילה. ושור"ר שכ"ה בבית יוסף באו"ח סי' קט ? ועי' בדמשק אליעזר שעמד על הגר"א למה הביא דברי הרע"ב ולא דברי הרמב"ם בפירושו. ולהלן יבואר באופן אחר]. ועכ"פ לדברי הרע"ב מיושבת דעת הראב"ד דכאן איירי לגבי קדשים ובזה גם לדידיה צריך מ"ס.

והגר"א כתב ליישב התוספתא שהביא הר"ש זה הכלל כל מקום שאדם טובל בו ידים וכלים טובלים בו אין אדם טובל בו אין ידים וכלים טובלים בו, אשר מפורש להדיא כרמב"ם [אם לא דנעמיד בקודש והגר"א לא ניחא ליה לחלק בין קודש לחולין] ותירץ הגר"א דהתוספתא קאי על סוג המים, דמים שכשרים לאדם במ"ס כשרים למקוה אבל מים שאובין שפוסלין לאדם פסולין גם לטבילת ידים וכלים [ע"פ דמשק אליעזר. וע"ש בביאור דברי הגר"א ומה שהקשה על הגר"א].

לא) והנה ברמב"ם פ"ט ממקואות ה"א כתב דמי גבאים כשרים ליטול מהם לידים והוא שיטול מהם בכלי. וגבי מי תמצית כתב בה"ב הרי הם כשרים ליטול מהם לידים [ולא הזכיר והוא שיטול מהם בכלי]. ובה"ה כתב שבמקוה שיש בו מ"ס מטבילין בו את הידים שמטבילין אותן לקודש. וצ"ע דלדעת הרמב"ם המעלותא דמ"ס כשר לטבילה הוא גם לחולין [דנהי דאין חיוב לטבול, מ"מ אם עושה בדרך טבילה אין כשר אלא במ"ס] ולמה הזכיר רק קודש, וכבר עמד בזה בעצי אלמוגים סי' קנט ורצה לחלוק על הב"י ולומר דהרמב"ם מכשיר טבילה בפחות ממ"ס, ומש"כ בהלכה א' דצריך ליטול בכלי היינו רק במים שאובין ע"ש, ובהא דכתב הרמב"ם בהלכות ברכות פ"ו ה"ה "ואם הטבילם במים שאין בהם שעור מקוה או במים שאובים שבקרקע לא עשה כלום", מש"כ "שאין בהם שעור מקוה" הכוונה פחות מרביעית [והוא דוחק]. ובקודש צריך מ"ס אפי' באין שאובין.

ובמשנת טהרות רצה לחלק בזה בין מי גבאים למי תמציות דמי גבאים אפי' שאינם שאובין פסולים לטבילה עד שיהי' בהם מ"ס, אבל מי תמציות כשרין לטבילת ידים לחולין, ומקוה שיש בו מ"ס כשר אפי' לקודש ומיושבין כל הדקדוקים ברמב"ם ודו"ק.

והסבר הדברים דהנה בדין טבילת ידים יש לדון אם הוא מדין "נטילה" או דין מחודש של טבילה, והנה דעת הראב"ד דיש חילוק בין קודש לתרומה לענין אם צריך מ"ס [לפי הרע"ב] וביאור הדברים דבחולין דסגי בנטילה מהני הטבילה מדין נטילה דהוי כעוד אופן של נטילה ולכן א"צ שעור מקוה, משא"כ בקדשים דלא מהני נטילה ובעינן דוקא טבילה, בזה בעינן שיהא מקוה שיחול ע"ז תורת "טבילה".

והרמב"ם ס"ל ג"כ דבמי תמציות מהני מדין נטילה, דכיון דיש להם חשיבות לטהר בהשקה מהני ג"כ לתת על הטבילת ידים כח כנטילה, אבל במי גבאים שאין משיקין בהם אין להם מדרבנן כלל תורת מקוה והוי כטובל ידיו בכלי דאין ע"ז אפי' תורת נטילה.

פ"ב מ"א

לב) הטמא שירד לטבול וכו'. מבואר במשנה דבספק טבילה ספקו טמא, ובמשנה ב' אמרינן בד"א בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה בירד לטבול וספק טבל, ת"ק [דהוא ר"מ כמבואר בעירובין ל"ה ב'] מטהר, ורבי יוסי מטמא דכל דבר שהוא בחזקת טומאה לעולם הוא בפסולו, עד שיודע שטהר. ומבואר כאן פלוגתא אי באיסורי דרבנן [טומאה דרבנן] אזלינן בספק לקולא אף נגד חזקה או דבמקום חזקה אזלינן לחומרא.

והנה הר"ש והרע"ב פירשו "אב הטומאה" שטומאתו מן התורה. ובתיו"ט תמ דהא מבואר פ"ד דטהרות מ"א דדבר שהוא אב הטומאה והוא מדברי סופרים ספיקו טמא, וא"כ מדוע פירש כאן הר"ש דאב הטומאה היינו דאורייתא. וכע"ז כתב הראב"ד פ"י ה"ו ממקואות דאב הטומאה דרבנן ספיקו טמא ע"ש. ובמל"מ (שם) מישב דברי הר"ש והרע"ב דס"ל דטעמא דמחמירנן באב הטומאה שהוא מד"ס ולא באוכל אוכלין טמאין הוא משום דמדין התורה האדם לעולם לא יהיה שני לטומאה כי אם מד"ס, אבל אב וראשון יכול להיות מן התורה. וא"כ מי שהוא אב הטומאה מד"ס כיון דמשכח"ל כוותיה מדאורייתא החמירו בספיקו אבל מי שהוא שני לטומאה דלא משכח"ל כוותיה מדאורייתא בכה"ג הקילו בספיקו. [לכאורה לפ"ז לאו דוקא אב הטומאה מד"ס אלא גם ראשון, ולרבי אליעזר פ"ב דטהרות דהאוכל אוכל ראשון נעשה ראשון משכח"ל גם באוכל אוכלין טמאין שספיקו טמא אם אכל ראשון ומשנתנו כרבי יהושע דלעולם הוא שני].

לג) והנה להלכה נחלקו הפוסקים אם לפסוק כר"מ או כרבי יוסי, עי' רמב"ם פ"י ה"ו ממקואות שפסק לקולא כר"מ דבדרבנן טהור, אמנם הרשב"א בתשובה ת"א, והביאו הש"ך ביו"ד סי' קי כללי ספק ספיקא סק"כ, פסקו כרבי יוסי, וכן הביא בשעה"מ בכללי ספיקא דרבנן [בהלכות מקואות] להקת ראשונים שמוכח שפסקו כרבי יוסי. וכתב הש"ך דלפ"ז ספק דרבנן במקום חזקת איסור אזלינן לחומרא, כרבי יוסי, והפר"ח השיג עליו דקי"ל כר"מ כדפסק הרמב"ם, ומ"מ כתב הפר"ח דכיון שכתב הרמב"ם דמה דמקיל ר"מ באוכל אוכלין טמאין "הואיל ועיקר דברים אלו מדבריהם", לפ"ז בדבר שיש לו עיקר מה"ת אף לר"מ ספיקו אסור.

ובשעה"מ השיג עליו דהא אמרינן בעירובין ל"ו דמה דמחמיר רבי יוסי הוא משום דטומאה יש לה עיקר מן התורה [משא"כ בספק תחומין מיקל] עוד דן הפר"ח דאיסורא מטומאה לא ילפינן ואזלינן באיסורין לקולא לכו"ע, והשעה"מ הקשה עליו דבסוגיא דעירובין מדמינן עירוב לטומאה.

ובחזו"ד כתב דאפילו לר"מ אזלינן לחומרא בספק דרבנן, דהא באב הטומאה דרבנן מחמיר רבי יוסי, וכ"כ פמ"ג. וההסבר כמשנ"ת באות לב דתלוי אם הוי תרי דרבנן או חד דרבנן, וא"כ כל ספק בחד דרבנן אזלינן לחומרא במקום חזקה. [ומה שמדמין בסוגיא בעירובין עירובי תחומין לטומאה דרבנן היינו משום שבעירוב הקילו הרבה יותר משאר ספיקות דרבנן].

וביד אברהם דחה דהתם אע"ג דלא איתחזק איסורא מחמירנן וטעמא דהחמירו לעשותו כשל תורה לטמא אדם לשרוף עליו קדשים ותרומה, עשאוהו נמי כשל תורה לטמא ספק.

לד) והנה לר"מ דמיקל בספק טבילה, עי' ברע"א שהביא מש"כ המל"מ (פ"ד מבכורות) דיש לדקדק מלשון המשנה "וירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל" דרק אם ודאי שירד לטבול וספק אם נפסלה טבילתו [כגון שמסתפק שלא טבל כל גופו וכיו"ב] אז הוא דאזלינן לקולא, אבל אם יש ספק האם בכלל טבל מחמירין, והיינו דבכה"ג לא מעוררים כלל ספק והפשטות היא שלא טבל, ואף שהוא עצמו התעורר לו ספק בדעתו שטבל אי"ז ספק לפנינו. אכן בשעה"מ ובפ"ת (סי' ק"י סק"כ) הוכיחו מכמה דוכתי דאף בכה"ג אזלינן לקולא.

לה) והנה בהא דתנן ספק טבל ספק לא טבל ואפילו טבל ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו. עי' בתוס' עירובין ל"ה ב' דדעת ריצב"א דתרי בבי הן, והתוס' כתבו דאפשר לומר דהוא חד בבא ויש כאן ספק ספיקא לפסול טבילתו, וקמ"ל דאפ"ה מקיל ר"מ בספק דרבנן, ועי' בר"ש כת"י שמפרש דבמשנה א' הוא תרי בבי וקמ"ל דאפילו שודאי טבל ורק ספק אם יש מ"ס אזלינן לחומרא, ובסיפא הוא חד בבא וקמ"ל דאפי"ס לחומרא מקילין בדרבנן, וכן מבואר בר"ש מסכת ידים (פ"ב מ"ד) דספק ספיקא לחומרא בנטיילת ידים אזלינן לקולא. (ובשעה"מ רצה לחלק בדעת הר"ש בין ידיים למקוה, ואמנם בר"ש כת"י מבואר להדיא להקל גם במקוה בס"ס).

אמנם עי' במל"מ פ"י ה"ו [עמ' שיא טור א' באמצעו] דזה חידוש, וציין למש"כ בהלכות בכורות פ"ד דאזלינן בזה לחומרא ואין דברי הראשונים הנ"ל מוסכמים, ועי' בשעה"מ הלכות מקואות בכלל ה' שהאריך בזה והוכיח מהרמב"ם דאזלינן לקולא אף נגד ספק ספיקא והטעם יבואר בעז"ה להלן.

לו) שרבי יוסי אומר כל דבר הוא בחזקת טומאה לעולם הוא בפסולו עד שיודע שטהר, אבל ספיקו ליטמא ולטמא טהור. ופירש הרע"ב כגון ספק אכל אוכלים טמאים או לא אכל, הרי ספיקו ליטמא. או ודאי אכל אוכלים טמאים, ספק נגע בככר של תרומה ספק לא נגע, הרי ספיקו לטמא בהני מטהר רבי יוסי דאין כאן חזקת טומאה. ומקורו טהור מפירוש הרא"ש.

אמנם בר"ש סוף מ"ג מבואר דפירש בדברי רבי יוסי שאפילו אותו שטבל במקוה שטמאנוהו, כיון דאין טומאתו אלא מספק, אם חזר ונגע בטהרות מטהרין להו [ורק לכתחילה אסור לו ליגע בהן] וכן מבואר בתוס' עירובין ל"ו א' ע"ש. ועי' בשעה"מ (שם כלל ב') שהוכיח מזה דאזלינן בתר חזקת הטהרות ולא בתר האדם (ועפ"ז השיג על הש"ך שכתב דבשתי חתיכות איסור שנתערבו ואיתחזק איסורא ואח"כ נפלה חתיכה אחת לקדירה הקדירה אסורה דכבר נפסק שהחתיכה אסורה, ונחלק השעה"מ דאזלינן בתר חזקת הקדירה).

אמנם במלבושי יו"ט דיני חזקה כתב דמשאר הראשונים מוכח דפליגי ע"ז וס"ל דאם נפסק על הראשון שהוא אסור מספק וכ"ש הכא בר' יוסי שיש לו חזקה, תו לא אזלינן בתר חזקת הטהרות אלא דדינן של הטהרות כמותו, וראיה לזה ממש"כ הראשונים דבמעל"ע של הנדה לא אזלינן בתר חזקת הטהרות כיון שודאי נגעה בהם הנדה [עי' רמב"ן חולין פו, וריטב"א עירובין ל"ו ועוד].

והנה במקוה שנמדד ונמצא חסר לא מצרפינן חזקת הטהרות לעורר ספק כמבואר בנדה דשורפין הטהרות, ולא משכח"ל טהרות שטבלו במקוה [דאין טהרה לאוכלין] אלא רק בנגע בהם, וחזינן דלא מצרפינן חזקת הטהרות, וצ"ע מזה על דברי התוס' והר"ש, וכבר עמד בזה החזו"א, (ידים ו' ג) וכתב לחלוק על המלבושי יו"ט דבעלמא מודה הר"ש דלא מהניא חזקת הטהרות, ורק הכא מיקל, דהא לר"מ אפילו הוא עצמו טהור כיון דהוי דרבנן, ורק דס"ל לרבי יוסי דרבנן החמירו במקום חזקה, ולכן ס"ל דלגבי טהרות מקילין ואזלינן בתר חזקה ידיהו דלא החמירו אלא על הטובל. **אמנם** הדברים קשין טובא, דבתוס' בעירובין הרי הקשו מסברא דניזיל בתר חזקת הטהרות, אלמא מסברא נקטו התוס' דאזינן בתר הך חזקה ולא בתר חזקת הטמא, ומה שהקשה החזו"א לכאורה צ"ל דשאני התם דהוי תרתי לריעותא וחשיב החזקה דהשתא כחזקה גמורה שמהיכי תיתי להסתפק משא"כ בגוונא דמשתננו דהוי כחזקה עם ריעותא מחמת שירד לטבול [ולהלן יבואר סברא זו בדעת המל"מ שחילק בין הא דמשתננו למקוה שנמדד ונמצא חסר לענין אם שורפין הטהרות או דהן תלויות].

לז) והנה הר"ש (במ"ג) הוכיח כדבריו מהא דאיתא בתוספתא בשתי מקואות שנפלו לאחר מהן ג' לוגין מים שאובין ואח"כ ירדו גשמים ונתמלאו דאמר רבי יוסי דלא יטבול ואם טבל באחד מהן ועשה טהרות טהורות, אלמא אע"ג דעל

המקוה פסקינן דפסול הוא מספק והטובל הוי כטובל במקוה שיש ספק אם יש מ' סאה והוא טמא אפ"ה אם נגע בטהרות טהור.

ובנו"ב יו"ד סי' ס"ה כתב לדחות דהתם מיירי שאין ידוע איזה מקוה יש בו ג"ל ואיזה אין, והוי ספק דרבנן על המקוה עצמו ופסקינן שהוא כשר וממילא הטובל בו ג"כ טהור שהוא תולדה מפסק המקוה [שהיה נידון בדרבנן בלי חזקה] ומה שאמר ר' יוסי דלכתחילה אסור ליגעו אינו לשיטתו במ"ב אלא הוא דין חדש דלכתחילה צריך להוציא עצמו מן הספק היכא דאפשר.

משא"כ במשנתנו דיש ספק על הגברא אם טבל או לא בזה אזלינן בתר חזקת הגברא אף דהוי דרבנן ומטמאין [וכן בשני מקוואות אחד יש בו מ"ס ואחד אין בו נהי דהוי ספק מ"מ כלפי המקוה הוי ספק בדאורייתא ולא פסקינן לקולא] ולכן אזלינן בתר חזקת הטובל.

לח) בעירובין ל"ו א' מקשה סתירה בדעת רבי יוסי, דבמשנתו מחמיר בספד"ר במקום חזקה ובעירוב שספק אם נטמא ביהש"מ מיקל, [ובתירוץ קמא משני דרק בטומאה שיש לה עיקר מן התורה החמיר רבי יוסי, ועי' בש"ך יו"ד ק"י כללי ספק ספיקא אות כ' דלא קי"ל כחילוק זה אלא כרבא דס"ל דאף בעירוב היה ר' יוסי מחמיר במקום חזקה] ורבא מתרץ היינו טעמא דר' יוסי העמד טמא על חזקתו, ופרש"י דאע"פ דגם בעירוב יש חזקה לחומרא דהעמד אדם על חזקת תחום ביתו, מ"מ כיון דהוי חזקה נגד חזקה דהעמד תרומה על חזקת טהרתה אזלינן לקולא. והביאוהו גם התוס' בדף ל"ה ב' ד"ה אמר.

ומבואר מזה דבחזקה נגד חזקה גם רבי יוסי מיקל, אמנם העיר הר"א מאירוביץ שליט"א שברייטב"א שם מוכח דס"ל דבחזקה נגד חזקה מחמיר ר' יוסי, דהריטב"א פירש דמה דבמשנתנו לא אזלינן בתר חזקת ביתו, משום דבתר חזקת העירוב אית לן למיזל דעלה אתינן למידן ולא בתר חזקת גברא (ועי' ש"ש בריטב"א לעיל מינה מה שהביא מהר"מ בר שניאור ומש"כ הריטב"א עצמו והדברים עתיקין ואכמ"ל) ומשמע דלולא סברא זו היה רבי יוסי מחמיר. **ולכא'ו** מסברא נראה כדברי התוס' דאחרי דהוי חזקה נגד חזקה אית לן להקל, וצ"ב למה הוצרך הריטב"א לסברתו, והוכיח מזה הר"א הנ"ל דגדר הדין בספד"ר לקולא היינו דא"צ לחשוש ולעורר הספק, אבל במקום חזקה החזקה היא עצמה מעוררת ומחייבת לדון ולהסתפק, ולכן ס"ל להריטב"א דגם בחזקה נגד חזקה אזלינן לחומרא, עכ"ד.

לט) והנה התוס' עירובין ל"ה ב' דנו במה שהקשתה הגמ' שם קשיא דר"מ אדר"מ, דבעירוב מחמיר משום דהוי דאורייתא אף שיש חזקת טהרה, ובנגע באחד בלילה ולמחרת מצאו מת מיקל ר"מ, והקשו התוס' מאי מקשה הא במשנה הוי חזקה [של תחום ביתו] נגד חזקה [של חזקת טהרה של התרומה] ולכן מחמיר ר"מ דספק דאורייתא לחומרא. משא"כ בנגע באחד בלילה יש רק חזקת טהרה.

ותירצו התוס' דהגמ' דנה כאן אם נימא דר"מ ס"ל תחומין דרבנן דאז היה לו להקל משום דהוי חזקה נגד חזקה. **ועפ"ז** נתקשו התוס' בתירוץ דרבה ורב יוסף דמיירי במשנתנו שהיו תרי נגד תרי, [ופרש"י דר"מ סבר דבמקום תרי ותרי לא אזלינן בתר חזקה בספיקא דאורייתא, ורבי יוסי סבר דאפי' במקום תרי ותרי אזלינן בתר חזקה] ונתקשו תוס' למה מחמיר ר"מ, ופירשו דבתרי ותרי איכא כת דמפקע מחזקת הטהרה. והקשה רע"א [בזאת ליהודה, ונדפס ברע"א החדש בכתובות כו ב'] דמה הרויחו בכך סוף סוף הוי תרי ותרי ואין כלל חזקות וכיון דהוי ספק נימא ספק דרבנן לקולא.

וראיתי בס' משנת טהרות עמ"ס ידים סי' י' שכתב ליישב קושית הגרע"א, דס"ל לתוס' כהנ"ל דיסוד דין ספיקא דרבנן לקולא הוא שלא לחשוש לספק, ומעתה י"ל דבמקום שיש תרי ותרי ע"כ אית לן לדון בספק דהרי אחת הכתות אומרת שאסור, ושוב אמרינן בזה ספק לחומרא, משא"כ בחזקה נגד חזקה אזלינן לקולא דא"צ להסתפק. **ונמצא** מבואר לפ"ז דהא דפליגי התוס' על הריטב"א אינו ביסוד ההיתר של ספק דרבנן, דהא גם התוס' מודו שכשחייבים להסתפק כגון בתרי ותרי אמרינן ספיקא לחומרא, וצ"ל דהא דכשיש חזקה נגד חזקה מקילינן לשיטת התוס', הוא משום דחזקה אינה סיבה להסתפק אלא הוא הכרעה, ולכן כשיש הכרעה נגדית ע"י החזקה השניה פקע דין ההכרעה ושוב א"צ לדון על הצדדים, משא"כ בתרי ותרי דיש עדות על צד האיסור חייבים לדון עליו.

מ) בש"ך כללי ס"ס (בסי' ק"י) אות כא כתב דבאיתחזק איסורא לא אזלינן לקולא בספיקא דרבנן כמו במקום חזקה. [היינו לשיטתו שפסק דספיקא דרבנן במקום חזקה לחומרא]. וצ"ב מה השייכות של איתחזק איסורא לחזקה דמעיקרא, הרי חזקה דמעיקרא הוי הכרעה ואילו איתחזק איסורא הוא רק צד חזק אבל אין כאן הכרעה לאיסור. וביארו הנ"ל ע"פ משנ"ת דספיקא דרבנן לקולא היינו שאין צריך לחוש לצד הספק, והדין דבחזקה אזלינן לחומרא הוא משום דהחזקה מחייבת לדון ולהסתפק, [ולא משום ההכרעה של החזקה] ולכן גם באיתחזק איסורא נהי דאין הכרעה לאיסור מ"מ כיון שהצד קים לפנינו וא"א שלא לדון עליו אזלינן לחומרא.

והנה ר"מ דמיקל אף בספיקא דרבנן במקום חזקה, לכאורה טעמו דמקילינן אף כשיש סיבה להסתפק, אמנם א"כ צ"ע מש"כ התוס' דמודה ר"מ במקום תרי ותרי דאזלינן לחומרא, וצ"ל דס"ל דחזקה אינה סיבה להסתפק. אמנם א"כ צ"ע

מנין שהנידון באיקבע איסורא תלוי בר"מ ורבי יוסי [וכדמשמע להדיא מדברי הש"ך שם והפר"ח דמדמינן חזקה לאיתחזק] והרי יתכן דאיתחזק הוי טפי מחזקה, אמנם צ"ל דמצד הסברא תרוייהו כהדדי, דיסוד איתחזק איסורא הוא דהספק לפנינו וכמו"כ בחזקה דמעיקרא יש לנו את הצד איסור שהיה מקודם וחייבים לדון עליו [ועי' בתוס' כתובות כ"ב דחזקה דמעיקרא הוי כאיתחזק איסורא לגבי אשם תלוי ע"ש].

ובספר משנת טהרות כתב דטעמו של ר"מ משום דאמרינן איפכא, דכיון דא"צ לחוש לספק בדרבנן, ממילא לא שייך בזה חזקה דחזקה נאמרה רק במקום ספק ולא כשאין צורך להסתפק, וצ"ב א"כ מה זה שייך לאיתחזק איסורא.

מא (כתב הש"ך בכללי ס"ס אות כ') דהנידון אם ספק ספיקא מהני נגד חזקה, תלוי בנידון אם ספק דרבנן לקולא במקום חזקה, וכתב דכיון דהרשב"א אוסר ס"ס בחזקת איסור ה"ה שאוסר דרבנן בחזקת איסור. [ועי' בש"ש א' כב שהביא ד"ז]. וצ"ב מה השיכות.

והיה מקום לבאר דהנידון אם החזקה הוי רק הנהגה ועדיין הספק במקומו עומד דאז מהני לס"ס, או דהחזקה נידונה כאלו נפשט הספק ותו אין כאן ספיקות וכן לגבי דרבנן אם אחר החזקה יש שם ספק אמרינן ספק לקולא אבל אם אחר החזקה הוי כודאי א"א להקל.

ובמשנת טהרות (שם) מבאר באופן אחר, דיסוד דין ס"ס, ויסוד דין ספד"ר, הכל אחד דא"צ לחוש ולדון על הספק [בס"ס כיון דהוא צד רחוק, ובדרבנן הוי קולא בדרבנן] ולכן הנידון אם החזקה סיבה לעורר את הספק הוא נידון אחר בשניהם.

מב (השעה"מ בכללי ס"ס כלל ב') (הלכות מקואות) הקשה אהא דכתב הש"ך דבאיתחזק איסורא אזלינן לחומרא אף בדרבנן, מהא דתנן במס' ידים היו ידיו אחד טמא ואחד טהור ונגד באחת משני ככרים טהורה וקשה הרי הוי איתחזק איסורא באחת מידי. והגרע"א בהגהותיו דחה דדוקא אם הנידון על הידים עצמן הוי איתחזק איסורא, אבל כשהנידון על הככרות לא מקרי איתחזק דאין ודאות שהכר טמא. ומבואר בזה מחלוקת אם אזלינן בתר האיקבע של סיבת הספק, או דבעינן איקבע בספק עצמו. וכע"ז נחלקו הש"ש (א' ט') והמהרי"ט אלגאזי פ"ה דבכורות אות מ"ב, ועי' במשנת טהרות שם שהאריך בזה.

מג (ביאור התוספתא המובאת בר"ש, מיוסד ע"ד המל"מ פ"י ה"ז ממקואות עם קצת הוספות.
(א) שני מקואות באחד יש בו ארבעים סאה ובאחד אין בו טבל באחד מהם מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות, בשני ועשה טהרות טהורות בראשון ועשה בשני ועשה אלו ואלו מונחות ראשונות תלויות ושניות טהורות.
(ב) בד"א בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה אלו ואלו טהורות.

(ג) טבל באחד מהם מטומאה קלה ועשה טהרות טהורות, נטמא באמצע טומאה קלה וטבל בשני ועשה טהרות אלו ואלו מונחות הרי אלו מוכיחות, נאכלו ראשונות או נטמאו או שאבדו עד שלא נעשו שניות שניות טהורות, משנעשו שניות שניות תלויות.

(ד) טבל באחד מהם מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות, נטמא באמצע טומאה קלה וטבל בשני ועשה טהרות ונגעו אלו באלו, ראשונות תלויות ושניות ישרפו.

(ה) טבל באחד מהם מטומאה קלה ועשה טהרות טהורות, נטמא באמצע טומאה חמורה וטבל ועשה טהרות תלויות, ואם נגעו אלו באלו שניות תלויות וראשונות ישרפו.

(ו) שני מקואות של ארבעים ארבעים סאה אחד שאוב ואחד כשר וטבל באחד מהם מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות, בשני ועשה טהרות טהורות, בראשון ולא עשה בשני ועשה טהורות, בראשון ועשה בשני ועשה אלו ואלו מונחות, ראשונות תלויות ושניות טהורות.

(ז) בד"א בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה אלו ואלו תלויות.

(ח) חזרו שנים וטבלו בשניהם אחד טמא טומאה חמורה ואחד טמא טומאה קלה הטבול מטומאה חמורה טמא הטבול מטומאה קלה טהור.

(ט) אחד הטבול מטומאה חמורה ואחד המקיר, הטבול מטומאה חמורה טמא והמקיר טהור.

(י) אחד הטמא מטומאה קלה ואחד המקיר שניהם תלויים, למה זה דומה לשני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלכו שנים בשניהם ועשו טהרות אחד יש בו דעת לישאל ובאחד אין בו דעת לישאל, ברה"י שניהם תלויים ברה"ר את שיש בו דעת לישאל ספקו טמא את שאין בו דעת לשאל ספיקו טהור.

(יא) שני מקואות של עשרים עשרים סאה אחד שאוב ואחד כשר היקר באחד מהם ועשה טהורות טהורות בשני ועשה ישרפו, בראשון ולא עשה בשני ועשה ישרפו, בראשון ועשה בשני ועשה אלו ואלו מונחות הראשונות טהורות ושניות ישרפו.

(יב) שתי נשים שנתעסקו בצפור הראויה להוציא דם כסלע ולאחר זמן נמצא ע"ג זו כסלע וע"ג זו כסלע שתיהן מקולקלות עכ"ל התוספתא.

מד) והנה בדין הראשון מבואר דבטבל בספק מקוה טהרותיו תלויות, וצ"ע למה לא אזלינן בתר חזקתו לטמא ולשרוף. ובמל"מ הקשה עוד מ"ש ממקוה שנמדד ונמצא חסר דשורפין על גביו טהרות כמבואר בריש נדה. [וגם ר"ש דסבר תלויות היינו משום דהוי חזקה נגד חזקה].

ותירץ המל"מ י"ל דשאני התם דאיכא ריעותא קמן דהרי חסר לפנינו ומשו"ה הוי טמא ודאי, אבל היכא דאיכא קמן שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל ואינו יודע באיזה מהן טבל טהרותיו תלויות.

והנה במשנה נזכרו ג' אופני ספק (א) ירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל. (ב) ואפ"ל טבל ספק יש בו מ"ס ספק אין בו. (ג) שני מקוואות אחד יש בו מ"ס ואחד אין בו. ובפשוט משמע מדברי המל"מ דבכל הנהו גווי תלויות [ולא רק בב' מקוואות שבהן איירי התוספתא] והיינו דרך בנמדד ונמצא חסר דחסר לפנינו אז הוא דשורפין. דשם הוי חזקה אלימתא.

והנה מבואר ברמב"ם דבהנך תלת גווי איכא חזקת טמא. [וכן מבואר בדברי רבי יוסי דמה"ט מטמא אף בדרבנן] וצ"ב א"כ למה אין שורפין משום החזקה, וצ"ל דהכא ריעא החזקה כיון דיש ספק טבילה ואין שורפין על כך חזקה, ורק בנמדד ונמצא חסר דאיכא חסר לפניך אז הוא דשורפין.

[וצריך] להבין למה כתב הרמב"ם דהטומאה משום חזקה והרי הרמב"ם מטמא רק בספיקא דאורייתא כת"ק, וא"כ אפילו בלא חזקה ספיקא דאורייתא לחומרא. ובט"ז (יו"ד ר"א סקפ"ו) כתב דהוסיף כן משום דלר"י טמא אפ"ל בדרבנן ובמל"מ (פ"י ה"ו) תמה דהא הרמב"ם פסק דלא כר"י, וע"י בשעה"מ בכללי ס"ס כלל א' שכתב דהוצרך לחזקה לגבי אב הטומאה דרבנן. [ובאמת זה תלוי בפלוגתא החו"ד והיד אברהם, הובאו באות לג אם הדין של אב הטומאה דרבנן הוי כעין דאורייתא ואסור אף בלא חזקה או דרך במקום חזקה אסור].

מה) ובמלבושי יו"ט דיני חזקות ס' ג' כתב דבשתי מקוואות כיון דאיתחזק גם מקוה כשר כמו חסר לא מהני לן חזקת טומאתו לומר שודאי טבל בהחסרה ולא בהכשרה ולכן הטהרות תלויות, ומשמע דסובר דאין בזה כלל חזקה [ע"ש בכל דבריו] אמנם כ"ז רק בב' מקוואות שאיתחזק מקוה לפנינו, אבל בספק טבל משמע דאיכא חזקה וישרפו את הטהרות. [וצ"ב אם כוונתו שם לומר זאת בדעת המל"מ או דכתב כן מדעת עצמו].

והנה במקוה שנמדד ונמצא חסר דטמא אף ברה"ר יעוי' בריש נדה דאיכא תרי לישני אם ילפינן סוף טומאה מתחילת טומאה, ולהצד דלא ילפינן הדין פשוט דאזלינן בתר חזקת טומאה, וללישנא דילפינן סוף מתחילה, צ"ב למה טמא ברה"ר, ובפשוט מוכח מכאן דדין ס"ט ברה"ר לא נאמר נגד חזקה. [וכן הוכיחו אבנ"ז יו"ד סי' תסז וחזו"א טהרות ג' ג'] וכ"ה הוא דעת הש"ש (שער ד' פ"ב).

אמנם המקו"ח סי' תסז סק"ט והחמד"ש (יו"ד סי' ה') נוקטים דאף נגד חזקה מטהרינן ברה"ר, וצ"ל דתרת לריעותא עדיף דמטהר אף ברה"ר. [וכבר הובא לעיל בביאור ד' המל"מ דתרת לריעותא עדיף ושלכן שורפין ולא תולין].

והשתא להסוברים דס"ט ברה"ר טהור אף נגד חזקה, וילפינן סוף טומאה מתחילת טומאה, צ"ב למה בטובל באחד מב' מקוואות שבאחד אין מ"ס הטהרות תלויות, והרי הוי לן לטהר ברה"ר, וע"י במשנת טהרות משכ"ב.

וכבר עמד בזה המלבושי יו"ט לפי שיטתו דבטובל באחד מב' מקוואות אין כלל חזקה א"כ למה תלויות ברה"ר [ולשיטתו שאין חזקה זה קשה לכו"ע ללישנא דילפינן סוף טומאה מתחילת טומאה] וכתב דאה"נ ללישנא זו צ"ל דמיירי דוקא ברה"י ואלבא דר"ש דסבר דס"ט ברה"י תלויות ע"ש. (עמוד ל' טור ב').

וללישנא דלא ילפינן סוף טומאה מתחילת טומאה מיירי ברה"ר וכינו דאין חזקה טהרותיו תלויות. עכ"ד המלבושי יו"ט.

ובחזו"א (ידים סי' ו' סק"ה) הקשה דא"כ הו"ל למתני דמיירי דווקא ברה"ר, [דברה"י ילפינן סוף טומאה מתחלתה] ועוד הקשה על עיקר היסוד של המלבושי יו"ט, והוכיח מכמה דוכתי דכשיש תערובת ונוטל אחד מהם מוקמינן לא אחזקתו, ולכן נדחק בדברי התוספתא דהא דתולין היינו דתלוי עד שיברר דמצוי הדבר להתברר איזה הכשר ואיזה הפסול. א"נ כיון דאם נפסוק לשרוף ישרפו בין שטבל בזה ובין כשטבל בזה, ואחד מהם הרי ודאי טהור, ולפיכך אמרו חכמים שלא ישרפו עליהם תרומה.

מו) אולם באמת מדברי הר"ש בכת"י משמע לכאורה כדברי המלבושי יו"ט, ע"ש שהקשה קושיית המל"מ ותירץ וז"ל: דאפילו לרבנן מודו דהכא תולין לכל הפחות ברה"ר, דלא דמי לאחרני דמוקינן אחזקתן דאין לנו לבדות מדעתנו דנשתנה הדבר מכמות שהיה אבל הכא דאיכא שני מקוואות וחד מינייהו כשר בודאי שיש לתלות שטבל בזה כמו בזה, אמרינן תולין עכ"ל. ולכאורה הן הן דברי המלבושי יו"ט, וקשה ע"ז קושיית החזו"א.

[והנה] מבואר בלשון הר"ש שנסתפק מה דינו ברה"י, ודלא כהמלבושי יו"ט וחזו"א הנ"ל דברה"י ודאי טמא, וצ"ב למה ליכא כאן לדינא דס"ט ברה"י. ואף דלא ילפינן סוף טומאה מתחילת טומאה היינו לטהר ברה"ר משום דגברא בחזקת טומאה קאי כדאיתא בנדה ג' א', אבל ברה"י גם ללישנא זו טמא.

ואולי יש לדון עפ"מ שכתב הר"ש פ"ח דתרומו' דשרץ שנגע ברה"י באחת משתי חביות לא מטמאין תרומה בודאי דזה דבר שאין יכול להיות, וא"כ כאן אם נטמא את הטובל נמצא דנטמא גם את הטובל במקוה השניה וזה דבר שאין יכול להיות ולכן דן הר"ש דאולי תולין. ואמנם יש לחלק טובא דבשתי חביות יש ודאי טומאה, אבל כאן יש רק ב' מקוואות שאחד כשר, אבל אין שני טובלין שעומדים לפנינו ובה יתכן דמקרי יכול להיות, ובה נסתפק הר"ש.

וזה דומה קצת לנידון אם דבר שנולד מאיקבע יש לו דין איקבע, והובא באות מב פלוגתא שעה"מ ורע"א בזה אך כאן לענין דאין יכול להיות יתכן דמקרי לכו"ע יכול להיות. אך לפ"ז בשני שבילין ברה"י והלך באחד מהן אין שורפין טהרות ובתוס' שבועות יט מבואר דהוי כודאי וחייב קרבן וצ"ע].

והר"א מאירוביץ שליט"א הוסיף להקשות אם נימא דאין חזקה [כהבנת המלבושי יו"ט] א"כ מ"ט דרבי יוסי שמטמא אף בספק דרבנן ודאי אין כאן חזקה.

ועוד קשה דברמב"ם מפורש (פ"י ה"ו) דיש חזקה אף בטובל בשני מקוואות כמו שהובא באות מד. וכ"כ להדיא הר"ש עצמו במשנה א', ואיך כותב כאן הר"ש בכת"י דאין חזקה.

ולכן ביאר הנ"ל, דאין כוונת הר"ש לומר דאין כאן כלל חזקה, אלא דהוי חזקה עם ריעותא [עי' ברע"א כתובות י"ג דיש חזקה בלי ריעותא שאומרת שלא להסתפק, ויש חזקה עם ריעותא ש"אל תפסלנה מספק" היינו שנולד ספק רק ההנהגה כפי החזקה] וסובר הר"ש דכל מה דשורפין תרומה היינו בחזקה כלי ריעותא אבל כאן שיש ריעותא אין שורפין, דנהי דהחזקה מטמאת מ"מ אין שורפין במקום ספק.

ומיושבות היטב כל הקושיות, דבאמת יש כאן חזקה ולכן מטמא רבי יוסי, וכן הר"ש כתב דיש חזקה, ומ"מ אין שורפין כיון דיש ריעותא.

מז) דין ב' של התוספתא דבטומאה קלה אלו ואלו טהורות. עי' במל"מ דזה אליבא דרבנן אבל לר"י מטמאין הטהורות משום חזקת הגברא. אמנם לדעת הר"ש והתוס' בעירובין ל"ו א' [הובאו באות לון] דכשמצטרפת חזקת הטהורות מטהר רבי יוסי איתא התוספתא לכו"ע.

דין ג' של התוספתא דבעשה טהרות ע"ג שניהם שניהם תלויות, הטעם משום דהוי כשני שבילין. ומוכח מדברי התוספתא דדין שני שבילין רק אם לא נאבדו הטהרות לפני הנידון, וכן שאם כבר פסקו להחמיר ואח"כ נאבד נשאר בזה דין שני שבילין ואסורין אף שהיום יש רק אחד. [ועי' בש"ך כללי ס"ס אות כא דאיסור דרבנן שהתערב חד בחד אסור משום דאיתחזק איסורא, ואפ"ל אם אח"כ נאבד אחד מהם זה שנשאר נותר באיסורו ובאמת מצינו כה"ג באיקבע איסורא לגבי אשם תלוי, אך אין זה שייך כלל להכא דהנידון משום תרתי דסתרי והיה לנו לומר דעתה כבר אין סתירה, ולא דמי לאיתחזק איסורא ששם הנידון שיש איסור ידוע, וגם כאשר אחת החתיכות אבדה הנידון על הנשאר עדיין הוא מכא איסור ידוע. וצ"ל דהטעם כאן משום שחל כבר דין להחמיר ותו לא ישתנה].

שו"ר בחזו"א מקוואות סי' י' תנינא סק"ג שהביא שהפר"ח חולק על הש"ך ומתיר בנאבד, ותמה עליו החזו"א מבתוספתא דידן. ולדברינו לכאן לק"מ דהכא הנידון משום תרתי דסתרי ושם משום אתחזק איסורא. ושוב נתעוררתי לדון דבב' חתיכות שנתערבו יש לאסור מדין שני שבילים ושפיר הקשה החזו"א וצ"ע.

דין ד' של התוספתא. בנגעו אלו באלו הא דשניות ישרפו משום דמל"ג טמאות הם, אם המקוה השני הוא הפסול הרי נטמאו הטהרות השניות מחמתו, ואם המקוה הראשון היה הפסול הרי נטמאו הטהרות הראשונות ושוב טמאו את השניות במגען, אבל הראשונות אינם נטמאים מהשניות דהשניות נטמאו מטומאה קלה והן פסולות אבל אינן מטמאות כ"כ הר"ש. וכתב המל"מ דלא ביאר למה הן פסולות דוקא ולא מטמאות ולקמן נאריך בזה עכ"ד, [ולא מצאתי לקמן שדיבר בזה, אך לכאן פשוט דטומאה קלה היינו שהגברא שני ועשה את התרומה שלישי ושלישי אינו מטמא אלא קודש]. וכ"כ החסדי דוד והוסיף דלא מיירי בקדשים.

דין ה' של התוספתא. הוא כדין הרביעי רק דהסדר של הטומאה קלה וחמורה הפוך ולכן שניות תלויות וראשונות ישרפו.

מח) הדין השישי ואילך בתוספתא, יסודו על גזירת י"ח דבר שהבא ראשו ורובו במים שאובים נטמא ונעשה שני. והנה יעוי' במל"מ פ"ט ה"א מאבות הטומאות שהביא פלוגתא הראשונים אם גזרו טומאה זו רק בטבול יום שטבל במים שאובים ותקנו שגם אחר ההערב שמש יהא טמא, או דתקנו זאת גם בטהור גמור. דדעת התוס' בשבת י"ג ב' וגיטין טז א' והר"ש מקוואות פ"ג מ"ד דרק על טמא גזרו, ואילו הרמב"ם סובר דגם בטהור. [ועי' שנוקט בדעת רש"י דרק בטמא גזרו, ואמנם ברש"י בגטין מפורש להדיא דגם בטהור גזרו, אמנם בשבת י"ג משמע קצת ברש"י שסובר כתוס']. ולשון המשנה סוף זבים הבא ראשו ורובו במים שאובים וטהור שנפלו עליו ג' לוגין מים שאובין, משמע דגזירה דהבא ראשו ורובו לא נתקנה בטהור וזו הוכחת התוס'.

והנה מתוספתא דידן לכאורה מוכח כרמב"ם דהרי בדין השביעי איתא דבטומאה קלה שניהם תלויות, ולשיטת התוס' והר"ש לכאורה השניות טהורות בממ"נ, דאם הטבילה הראשונה בשאובים, והשניה בכשרה, פשיטא דטהור, ואם הראשונה בכשרה והשניה בשאובים הרי כבר נטהר בהערב שמש ואין המקוה השניה מטמאתו, ואין לומר שטבל

בשניה לפני הערב שמש דא"כ הראשונות [שנגע בהם לפני הטבילה השניה] ג"כ לפני הערב שמש, וא"כ הם טמאות בודאי כדין טב"י הנוגע בטהרות ולמה הן תלויות, ובע"כ כשיטת הרמב"ם דגם טהור שטבל במים שאובים נטמא, וצ"ע.

וכע"ז קשה בדין י' וי"א של התוספתא דמבואר שהמיקר נטמא ע"י המקוה. ובדוחק י"ל דמיירי שם בטבול יום שהיקר. אבל מבבא השביעית קשה טובא כנ"ל וצ"ע.

מט) הדין השביעי, שני מקואות שאחד מהם שאוב וטבל מטומאה קלה ועשה טהרות וחזר וטבל במקוה השניה ועשה טהרות שניהם תלויות [אבל בטומאה חמורה ראשונות תלויות ושניות טהורות] ובזה חמורה טומאה קלה מטומאה חמורה. ולעיל בדין ב' דבמקוה אחד אין מ"ס [אבל אינו שאוב] מבואר דבטומאה קלה שניהם טהורות, וצ"ב למה כאן חמור יותר.

ובר"ש כתב וז"ל והיינו טעמא משום דהכא מעיקרא טומאה קלה הוה ליה, ואם במים שאובין טבל בסוף אכתי טומאה קלה אית ביה שהרי בא ראשו ורובו במים שאובים הלכך שניהם תלויות, אבל גבי טומאה חמורה ספיקא דטומאה חמורה אזלא לה, ומספיקא לא מחתינן ליה לטומאה קלה עכ"ל. ובפשוטו כוונתו (וכן ביאר המל"מ) דכל מה שספק מים שאובים טהור הוא במקום שהנידון על טומאה חדשה, אבל כאן שהנידון שמעולם לא יצא מטומאתו שפיר מטמאין ליה אף בספק.

וכע"ז כתב הר"ש בדין העשירי בשני בנ"א אחד טמא טומאה קלה ואחד המיקר שטבלו בב' המקואות שניהם תלויים, ופי' הר"ש דמיגו דתלינן ביה בהאי שהיה טמא טומאה קלה מעיקרא מטעמא דפרישית, תלינן נמי באידך. עכ"ד. והיינו דהטמא טומאה קלה נשאר בטומאתו. ומיגו שהוא טמא מטמאין גם את המיקר.

ותמוה טובא דלכאורה בדין השביעי ברור שנטהר מטומאתו הקלה, דהא אם הטבילה הראשונה היתה בשאינו שאוב א"כ כבר נטהר והמקוה השאוב הוא בזמן שהוא טהור, ואם להיפך דהמקוה השני הוא הכשר א"כ ודאי שהוא טהור ולמה נטמאנו. [אבל בדין העשירי דטבל רק פ"א מובנת סברת הר"ש דיש ספק שמה עדין הוא בטומאתו הראשונה].

ועוד הקשה המל"מ מהדין השביעי דאחד טמא טומאה חמורה ואחד טמא טומאה קלה שטבלו בהנך מקואות, הטמא טומאה קלה נטהר, ולמה נטהר אחרי שהיה טמא טומאה קלה.

לכן פי' המל"מ דהכא מדין ב' שבילין אתינן עלה, והיינו דכיון שאחד משני הטובלים ודאי טמא טומאה קלה של בא במים שאובין [ואם הטמא טומאה קלה טבל בשאובין נשאר ג"כ בטומאתו הקלה] א"כ א"א לטהר שניהם, וכיון דאין סיבה להעדיף אחד מחבירו [דכל אחר לחוד ספיקו לקולא] ממילא מחמירין על שניהם. משא"כ בדין השישי שאחר טמא טומאה חמורה ובין כך ספיקו לחומרא, ממילא אפשר להעמיד את השני על עיקר דינו ולטהרו מספק. **ובחזו"א** מקואות תנינא סי' י' אות ג' כתב לדחוק בלשון הר"ש כפי פירוש המל"מ ע"ש. [וכ"כ החסדי דוד].

ג) הדין העשירי שבתוספתא, אחד הטמא טומאה חמורה ואחד המיקר [וחדא מהמקואות שאובין] שניהם תלויים, למה זה דומה לשני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלכו שנים בשניהם ועשו טהרות באחד יש בו דעת לישאל ובאחד אין בו דעת לישאל, ברה"י שניהם תלויים ברה"ר את שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא, את שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור. **וכתב** הר"ש דטעמא דמילתא דמיגו דתלינן בהאי דהוי ביה טומאה קלה מטעמא דפרישית תלינן נמי באידך. והיינו דאזיל הר"ש לשיטתו [כפי שהבינו המל"מ] דהטמא טומאה קלה שטבל בספק שאובין טמא, ומיגו ומחמירין ביה מחמירין ג"כ בשני שהיה מיקר אע"ג דהוא לחודיה היה טהור. והקשה המל"מ א"כ מהו המשל שבתוספתא על שני שבילין.

ובעיקר דברי התוספתא כתב המל"מ דצריך להגיה "ברשות הרבים שניהם תלויים ברה"י את שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא ואת שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור" והכוונה דברה"י שיש סיבה לטמא את זה שיש בו דעת לישאל הרי הוא טמא בודאי וחבירו שאין בו דעת לישאל טהור [דאין כאן דין שני שבילין כיון דאת זה שיש בו דעת לישאל נטמא בכל מקרה] אבל ברה"ר דאם נפסוק לכל אחד לחוד יהיה טהור, יש בזה דין "באו לישאל בבת אחת" שא"א לטהר שניהם ולכן שניהם תלויים.

ולפ"ז אין כאן שום שיכות לחידושו של הר"ש "דמיגו דתלינן בהאי תלינן נמי באידך", וזהו שהקשה המל"מ על הר"ש דמה השיכות בין המשל לדין העשירי.

אבל המל"מ מפרש ע"פ דרכו דמה דבאחד טומאה קלה ואחד המיקר שניהם תלויים הטעם מדין שני שבילין שבאו לישאל כאחת, ויש בזה חידוש יותר משם דכאן היה מקום לטמא את הטובל מטומאה קלה שכבר היה בטומאתו ותולין הקלקלה במקולקל וממילא נטהר את המיקר, וקמ"ל דכיון דסוף סוף הטמא טומאה קלה אם נדון אותו לחוד ספיקו טהור, שוב יש כאן דין באו לישאל בב"א ומטמאין את שניהם. וע"ז הביאו את המשל משני שבילין דברה"ר שניהם תלויים [לפי גירסת המל"מ] ואע"ג שהיה המקום לטמא את היש בו דעת לישאל דהרי חזינן שברה"י הוא חמור יותר, אפ"ה כיון דברה"ר דינו דהוא טהור הדר בזה דין באו לישאל בב"א, וא"כ ה"ה באחד הטמא טומאה קלה ואחד המיקר.

(נא) אמנם בר"ש כת"י מבואר להדיא דגורס כפי שכתוב לפנינו ולא כפי הגהת המל"מ, וכן מבואר שם פירוש התוספתא והדמיון בין המשל לדין העשירי ע"פ שיטת הר"ש.

וז"ל הר"ש כת"י: יש בו דעת לישאל דומה למקוה שאוב, ושאין בו דעת לישאל דומה למקוה כשר, ברה"י שניהם תלויין דאי מטהרת ליה לחד מטהרת נמי לאידך, ובבא לישאל בב"א מיירי דאי בזה אחר זה אותו שאין בו דעת לישאל טהור כמו ברה"ר כדאמר' בפ"ק דפסחים, והא דאין שורפין על אותו שיש לו דעת לישאל דילמא ר"ש היא דאמר במתניתין ברה"י תולין. וסיפא דברה"ר איירי נמי בבא לישאל בב"א, ושיש בו דעת לישאל טמא והיינו דתולין עליו, ושאין בו דעת לישאל טהור אע"פ שנשאלו בב"א דיפה כחו מחבירו כיון דדינו ליטהר אפילו ברה"י. ולא דמי לשנים שהלכו בשני שבילין דפסחים, דהתם אין ליפות כחו של זה יותר מכחו של זה.

הרי מבואר בדברי הר"ש דטעמא דברה"י היש בו דעת לישאל הוא רק ספק - משום דאיתא כר"ש. וברה"ר דהאין בו דעת לישאל טהור, היינו דתלינן הטומאה בטמא ולא באין בו דעת לישאל שיש לו ב' סברות להיטהר (א)רה"ר (ב)ואין בו דעת לישאל, ומה דמטמאין לאין בו דעת לישאל ברה"י לכא' צ"ל דזהו מה שדמינן לאחד טמא טומאה קלה ואחד מיקר דמיגו דתלינן ביה בהך שהיה בו טומאה קלה תלינן נמי באידך, וה"נ כיון דתלינן ביש בו דעת לישאל תלינן נמי באידך. [ברם צע"ג דהר"ש כתב הטעם דאי מטהרת ליה להאי מטהרת ליה להאי, ואין לזה מובן דהרי זה שיש בו דעת לישאל ודאי שא"א לטהרו. ונראה בכוונת הר"ש דכיון דר"ש מטהר רק מספק א"כ ל"ש לטהר את חבירו דעדין הוי תרתי דסתרי דאם זה ספק גם השני ספק וא"א לפסוק פסק שונה בזה מזה [אא"כ הוכרע מי הטמא] משא"כ ברה"ר כיון דהאין בו דעת לישאל יש בו ב' סיבות לטהר. הוי כמופקע לגמרי מטומאה ביחס ליש בו דעת לישאל, ואתינן עלה מכח תולין את הקלקלה במקולקל, - וכמו שכתב המל"מ צד זה דע"י תולין הקלקלה המקולקל פקע דין ב' שבילין - ולכן מטהרין ליה. אלא דלפי ביאור זה שוב צ"ע מה המשל שייך לדין "מיגו" שכתב הר"ש, ונראה דגם שם הגדר דאין טומאת הטמא טומאה קלה טומאה ודאית, אלא רק שא"א לטהרו בודאי, וכיון דהוי ספק מטמאין ליה גם לאידך מדין שני שבילין ודו"ק].

פ"ב מ"ג

(נב) ספק מים שאובין שטהרו חכמים וכו' שני מקוואות אחד יש בו מ"ס ואחד אין בו מ"ס ואינו יודע לאיזה מהן נפל ספיקו טהור מפני שיש לו במה יתלה. היו שניהם פחותין מארבעים סאה וכו' ספקו טמא שאין לו במה יתלה. ומבואר דהגם דספק שאובין הוא מדרבנן מ"מ בשאין לו במה יתלה מטמאין.

ובתוספתא המובאת בר"ש איתא ב' מקוואות שאין בהם מ"ס ונפלו ג' לוגין לתוך אחד מהם ואין ידוע לתוך איזה מהן נפלו ואח"כ ירדו גשמים ונתמלאו ר' יוסי אומר אומרים לו שלא יטבול באחד מהם ואם טבל באחד מהם ועשה טהרות טהורות. וכתב הר"ש דהיינו מתניתין דלעיל דרבי יוסי מטמא וחכמים מטהרין, ולרבי יוסי צריך לטבול שנית ומ"מ אם נגע בטהרות מטהרין.

והנה במשנתנו אמרינן "ספקו טמא" וצ"ב דלרבנן הרי טהור וא"צ לטבול שנית ולרבי יוסי ג"כ הטהרות מיהא טהורות וא"כ היאך תנן דספיקו טמא.

וכע"ז קשה בדברי השו"ע סי' ר"א דבסעיף ס"ח איתא כלשון המשנה "כל אחד משניהם פסול שאין לו במה יתלה" ובסעיף ע"ב מובא דין התוספתא דאם נפלו בראשונה ולא ידע להיכן, ונפלו פעם שניה וידוע להיכן נפלו לא אמרינן "שאני אומר למפרע" (והר"ש לא העתיק זאת) ומשמע דפסול אפי' בדיעבד. ואילו בסעיף ע"ג מובא הסיפא של התוספתא (בפלוגת רבי יוסי ורבנן כשירדו אח"כ גשמים) וכתב בשו"ע "לא יטבול בשום אחד מהם לכתחילה", ובש"ך ס"ק קמח: אבל בדיעבד עלתה לו טבילה כיון שירדו אח"כ גשמים. והנה בע"כ גם בסעיף סז ועב מיירי שירדו אח"כ גשמים דאל"כ הרי יש ספק דאורייתא שמא אין מ"ס, וא"כ היינו הך ממש ולמה לא נזכר שם שבדיעבד טבילתו כשרה, וכך הקשה השואל לנו"ב (יו"ד סי' סה).

והשיב הנו"ב דאה"נ הדין שוה בכלם דרק לכתחילה לא יטבול אבל בדיעבד עלתה לו טבילה. וכ"כ החזו"א תנינא סי' י'.

אמנם בגלות עליות מפרש דכאן במשנה מיירי שיש חשש שהשיעור הושלם למ"ס ע"י המים שאובין וזה חמור טפי ולכן פסול, משא"כ בתוספתא ידוע שהשיעור הושלם ע"י מי גשמים ולפ"ז מדוקדק מאוד לשון השו"ע.

(נג) והנה בדברי הר"ש מבואר דפלוגת רבי יוסי ורבנן היא, דלרבנן א"צ לטבול שנית ולר' יוסי צריך לטבול שנית ומיהו אם נגע בטהרות מטהרין להו. [ויל"ע לפ"ז לרבנן אם מותר לכתחילה לטבול, או רק בדיעבד, ונ"מ אם איתא מתניתין ג' כרבנן. והנה הרמב"ם ושו"ע פסקו כרבנן ואפ"ה פסקו כאן לאסור לטבול לכתחילה וחזינן דרבנן מודו אך בהמשך יתבאר דיתכן דלא למדו כהר"ש שמדמה הדינים].

ובש"ך הנ"ל מבואר דאם טבל עלתה לו טבילה ומבואר דא"צ לטבול שנית וזה דלא כמש"כ הר"ש בדעת רבי יוסי ויתכן דטעמו משום דפסק כרבנן ולדידהו א"צ לטבול שוב. אמנם בחזו"א (תנינא סי' י' סק"ב) הקשה דהש"ך בכללי ס"ס סק"כ פסק כר' יוסי. [אמנם יתכן דלמד כהנו"ב שיובא בסמוך דאף לר' יוסי א"צ לטבול].

ובנו"ב פירש התוספתא דלא כהר"ש, ונוקט דכאן אין תלוי כלל בפלוגתא רבי יוסי ורבנן דלעיל במ"ב, דכאן הנידון אינו על "הטובל", אלא על "המקוה" וכיון דהוי ספק דרבנן אזלינן לקולא, אלא דאם אין במה לתלות ובאין לדון "האם אפשר לטבול" הרי הנידון על ב' המקואות כאחד, ויש בזה דין שני שבילין שא"ל לטהר, ולכן אסור לטבול בשניהם. אבל אחר שטבול הנידון הוא "האם המקוה שטבול בו כשר" ונמצא דהוי נידון רק על מקוה אחד [דהשני אינו נוגע לנו כעת] ובזה מטהרין מספק דרבנן וא"צ לטבול שוב. וזהו דאמר רבי יוסי "אומרים לו שלא יטבול ואם טבל באחד מהן ועשה טהרות טהורות מפני שזה ספק מים שאובין למקוה" והיינו דאחרי שנפל אין בזה דין שני שבילין והדר דינא דספק מים שאובין טהור.

ולפי דברי הנו"ב אין שיכות בין דינא דר' יוסי של משנה ב' לרבי יוסי ורבנן של משנה א' ודו"ק. והנה האחרונים העירו שכל דברי הנו"ב איתא כבר במל"מ (פ"י ה"ו ממקוות) [עי' בליקוטי הערות בשם תשובה מאהבה ויגל יעקב] אמנם יש חילוק בהסבר הדברים למה לכתחילה לא יטבול, דהנו"ב מפרש לה מדין שני שבילין. ואילו המל"מ דן בזה משום דאיכא דין לכתחילה לא לסמוך על הספק [ולדבריו גם בספק האם נפל מים שאובין לכתחילה לא יטבול אבל לנו"ב יטבול] ועוד דן בזה המל"מ דאוסרים לטבול דילמא יבוא לידי טומאה ודאי אם אח"כ יחזור ויטמא ויטבול במקוה השני (ולפ"ז נאמר דין זה רק בשני מקואות כהמל"מ אבל לא מטעמיה). ועוד יש נ"מ בין המל"מ לנו"ב אם כבר טבל האם מותר לכתחילה ליגוע בטהרות, למל"מ אסור ולנו"ב מותר ודו"ק.

נד **בהא** דמטהרין ספק מים שאובין, כתב מהרי"ט חיו"ד סי' יט דלא מטהרין אלא כשיש למים חזקת כשרות, והיינו דלכל מים [אפי' פחות ממ"ס] יש להם חזקת כשרות שכאשר יוסיפו עליהם וישלימו למ"ס יהיו כשרים. ועפ"ז תמה על הרמ"א סי' ר"א ס"ד שפסק דמקוה שהיתה מלאה רובה דהיינו כ"א סאין בהכשר, ועתה היא מלאה ולא ידוע מי מלאה אם יהודי או גוי, כשרה דספיקא דרבנן לקולא, ומשמע דאפי' אם לא ברור שיש השלמה למ"ס בכשרות [כגון שעתה יש מ"ס ויתכן שהי"ט כולן שאובין] ג"כ כשר, ותמה ע"ז המהרי"ט דהא כאן ליכא חזקת כשרות דנגד חזקת הכשרות של הכ"א סאה יש חזקת מקוה חסר וא"ל להכשיר מספק [ומה דחזינן דהמקוה מלא אינו מוציא מהחזקה כיון שיתכן שנתמלא בשאובין].

ולכן דעת המהרי"ט דהמקוה כשר רק אם יוסיף עליו עתה עוד י"ט סאין שאינן שאובין [וס"ה יהיה במקוה נ"ט סאין] דמעתה יש כאן בחזקת כשרות של המים שהיו קודם. [הובא בסדר"ט סוף סי' קצט, ובמלבושי יו"ט דיני חזקה סי' ו' ע"ש].

ויל"ע דלכאורה אחרי שיש ספק שמא יש כאן מים שאובין א"כ אף כשיוסיף י"ט שאינם שאובין לא נשתנה מידי, דהרי אם יש ג' לוגין קודם שנכשר גם כשיוסיף כל מימות שבעולם ישאר בפסולו, ואיזה תועלת יש בהוספת המים וחזינן מדברי המהרי"ט דכיון דעכ"פ לפי דיני חזקה כ"ז שלא הוסיף י"ט נוספים אין חזקת כשרות וכשיוסיף יש חזקת כשרות לכן צריך להוסיף, אף שכלפי שמיא אין שום תוספת כשרות בהוספתו.

[ומזה יש לפשוט מה ששמעתי לדון בהיו ט' צבורין מצה ואחד חמץ, ופירש מחצית מאחד הצבורין ומדין כל דפריש מכשרינן החלק הפורש, אבל החצי שנותר במקומו אין עליו הכרעה דכל קבוע כמחצה על מחצה. [ועי' בש"ש ש"ד דיש סוברין דכל חצי צבור יש עליו פסק שונה, הפריש נידון כרוב והקבוע כמחצה אע"פ שבמציאות ודאי שהם אותו דבר]. ואח"כ אכל חצי כזית מהקבוע שנשאר במקומו וחצי כזית מהפריש, והנה באכילת הפריש ודאי יוצא יד"ח דפסקינן ע"פ רוב שהוא מצה, אבל כיון דאכל ממנו רק חצי שעור צריך להשלים לשעור שלם והשלמתו היתה מהקבוע הוא ספק דאורייתא שמא אינו מצה, ולכאורה צריך לאכול עוד חצי ממצה ודאית, אמנם כלפי שמיא אין שום תועלת באכילת החצי כזית השלישי, דממ"נ אם הפריש הוא מצה הרי גם הקבוע הוא מצה [דהם הרי מאותו צבור] וכבר יצא יד"ח, ואם הקבוע אינו מצה הרי גם הפריש אינו מצה וא"כ נמצא שאכל רק את החצי כזית האחרון דאין יכול לצאת בו לחודיה, וצ"ע מה הדין בזה, ולכאורה מדברי מהרי"ט יש לפשוט שחייב לאכול עוד חצי כזית ודו"ק.

ודוגמת השאלה הנ"ל במצה ישנה גם כאן בדברי המהרי"ט דאם טבל לפני שהשלימו את הי"ט הנוספים, אמרינן לו חזור וטבול אחר שיוסיפו את הי"ט הבלתי שאובים, אף שאינם מוסיפים מאומה בהכשר המקוה דהא אם הוא היה פסול מקודם והיינו דהמים הראשונים היו שאובים, א"כ גם מה שיוסיף כעת יפסל, וחזינן דמ"מ מצד הלכות חזקה צריך לטבול שוב].

נה **בהא** דתנן דספק נפלו ספק לא נפלו טהור, יל"ע לר' יוסי שמטמא במשנה ב' אף בספק דרבנן משום חזקת הטמא האם חולק כאן ומטמא, או דכאן עדיף דהא ספק דרבנן כלפי המקוה לחוד ופסקינן להתיר וממילא הטובל טהור (שנזכרה באות נג בשם הנו"ב והמל"מ). עי' בחזו"א (תנינא י' סק"א) שנסתפק בזה.

וממש"כ הר"ש דהדין בסיפא (באופן שאין לו במה יתלה) תלוי ב"ר יוסי ורבנן.

נו **בפסולא** דמים שאובין נחלקו הראשונים אם הוי דאורייתא או דרבנן ונאמרו בזה כמה שיטות. והנה המקור לפסול מים שאובין עי' בר"ש שהביא מתו"כ יכול מלא בכתיפו ועשה מקוה בתחילה יהא טהור ת"ל אך מעין ובור מקוה מים

חדא דהוי דין בעשית הקוה ועוד דהוי פסול בחפצא של המים, וע"ז בעינן תרי קראי, דקרא דילפינן שיהיה בידי שמים מלמד על סדר עשית המקוה וקרא ד"במים" מלמד על פסול בגוף המים].

נז) והנה הר"ש הביא השיטות דהוי דרבנן וקרא דתו"כ אסמכתא בעלמא, וחלק עליהם מהדרשא דזבחים דבעינן שתהא הווייתו ע"י טהרה. וצ"ע מאי ק"ל מהתם הא בשם שתירץ על הקרא דתו"כ דאסמכתא הוא כן י"ל על הקרא דזבחים דאסמכתא הוא [ובאמת כן כתב החזו"א סי' ד' סקי"ב בדעת שאר ראשונים דס"ל דהוי אסמכתא] ועי' בקובץ מפרשים בשם אמרות טהורות שהעיר בזה.

עכ"פ דעת הר"ש דדין הויתו ע"י טומאה הוא דאורייתא, אבל בכלי גללים נסתפק הר"ש אם פסול מדאורייתא, [וע' בר"ן בשבועות שהביא בשם הר"ש לפסול רק בכלי המקבל טומאה, ועי' בחזו"א קמא סי' ד' סקי"ד שנסתפק מהי מסקנת הר"ש בכלי גללים ועי' בזה בדרשיה סי' רא אות ד'].
ודעת ר"י (מובא בתוס' פסחים י"ז ב' דאפי' כולו שאוב פסול רק מדרבנן וכן דעת הרמב"ם (פ"ד ה"א ב' ממקואות) והרשב"א בתשובה (מובא בב"י) וכ"ה דעת הר"י מיגש (כמש"כ הר"ן בשבועות ה' א' בדפי הרי"ף בשמו).

ור"ת (מובא ברא"ש ה' מקואות וברא"ש פ' מרובה ובר"ן בשבועות) ס"ל דהוי דאורייתא, וחדש יותר מזה, דאפי' ג' לוגין אם הם בתחילה [כלומר לפני שיש שם מים אחרים] פוסלים מדאורייתא, מהלכה למשה מסיני, והראש חלק דלא מצינו הלמ"מ בזה.

ולדעת ר"ת לא נתברר כמה הוא שיעור המים הבלא אשויים שיהיו בתחילה כדי שהג' לוגין לא יפסלו מדאורייתא, עי' בספר הישר חי' סי' תרעא שכתב דאם יש "קצת" מים נקרא "בסוף" ואינו פוסל אלא מדרבנן, ועי' בגלות עליות במשנה ד' דהוא מדין "קמא קמא בטיל", [ופ"ז אם שפך בב"א לכאורה יפסול וצ"ע], ובלחם ושמלה כתב דבעינן עכ"פ רביעית.

ובהג"א פ"ד דב"ב סי' ט' כתב דרק אם יש רוב מים בלתי שאובים חשיב "בסוף", ובמהרי"ק שרש נ"ו כתב דאם יש ג' לוגין בלתי שאובין אז נחשבים השאובים שאחריהם "בסוף" ואין פוסלין אלא מדרבנן.
והראב"ד בבעלי הנפש שער המים סי' ג' הלכה ד' הביא דעה דאיתן שבאומאליהן למקוה פסולין מדרבנן אפי' שבאו מכף אבל אם בא בידים למקוה פסול מדאורייתא [דהא הדרשא היא שיהיה "בידי שמים" ולא נזכר "כלים" בתורה] ובמהדורא אחת כתב הראב"ד ע"ז "ולאו מילתא הא אלא ל"ש הכי ול"ש הכי כולוהו אסמכתא. [הובאה שיטה זו גם בראשונים ב"ב ס"ה].

נח) והנה הראב"ד בבעה"נ (שם) הקשה על השיטות דשאובה מדאורייתא, דא"כ איך מהני שאובה שהמשיכה כולה [עי' תמורה י"ב ב' דאם ממשיך את המים ע"פ הקרקע בטרם בואם אל המקוה נדשרים, ואיכא פלוגתא אם רק במיעוט שאובים או אפי' בכולה, והרי"ף פסק דאף בכולה כשרה, והאריך בזה הראב"ד בסי' א' הלכה ו'] ומבואר דנוקט הראב"ד דהמשנה אינה סברא להתיר פסול דאורייתא.

וצ"ע דהא הראב"ד היבא שיטה שבידי אדם נפסל מדאורייתא, וא"כ בכל שאובה שהמשיכה תיפול"ל שיש גם פסול דאורייתא שאינה בידי אדם ואיך מהני המשכה ע"ז [ובאחת המהדורות משמע שהראב"ד מסכים עם דעה זו] ומ"ש פסול "שאובין" שע"ז לא מועיל המשכה אם הוי מדאורייתא מדין "בידי אדם" שמועיל. [וע' בביאור "לנפש תדרשנו" טעמו בזה ונבאר הדברים בהרחבה].

הנה בשו"ע סי' ר"א סמ"ו דעת המחבר דמהני המשכה אף על גבי צנור [ובלבד שלא יהא לו תורת כלי] והרמ"א הביא ד"א דרק ע"ג קרקע הראוי לבלוע, ולא ע"ג אבנים או דף שאינו ראוי לבלוע. והמקור בב"י בשם המרדכי בשם היראים דגדר דין המשכה דכיון דעבר על קרקע הראויה לבלוע כאילו באו מתמצית הקרקע כי נתבטל מהם שם שאובין ע"ש.

ובסעיף מה איתא דשיעור המשכה ג"ט והמקור בב"י מברי הכל בו בשם ר"י, והריב"ש בתשובה פג הביא שהרשב"א הכשיר בכ"ש, אבל הוא פוסק כר"י דבעינן ג"ט דכל פחות משלשה כלבוד דמי וע"ש בב"י.

ובחי' הגרי"ז תמורה י"ב כתב בזה דהנה בפסול ג' לוגין מצינו חידוש דהוא רק אם נפל מכלי אחד או מג' כלים, אבל בנפל מד' כלים אינו פוסל (כדאיתא פ"ג מ"ד) וחזינן דפסול מים שאובין הוא במעשה של נתינת השאובין לתוך המקוה אם לא נתן בצורה זו אינו פוסל, והנה לפ"ז יש מקום לבאר דהדין המשכה הוי כאילו אינו נותן המים למקוה להדיא ואין כאן מעשה הפוסל דלא גרע מנותן בארבעה כלים. אמנם כ"ז אם פסול שאובין מדרבנן, אבל אם הוי פסול דאורייתא הגדר דהמים עצמן פסולין וא"כ א"א לפרש דהמשכה מהניא ע"י דלא נותן להדיא למקוה, דסו"ס המים בעצמותן פסולין [ולא דמי לדין של נתן בארבע כוסות, דשם הנידון לפסול את שאר המים וזה הוי דין דרבנן שנתחדש רק במעשה נתינה, אבל המים בעצמותן פסולין בכל גוונין] ולפי שיטה זו בע"כ דגדר הדין המשכה כמש"כ היראים דע"י ההמשכה הוי כמים הביאם מתמצית הקרקע ופקע מהם תורת שאובין.

וכתב עוד הגרי"ז דנראה דהשיטות דצריכין המשכה ג"ט הם כפי ההסבר הראשון דהמשכה הוי כלא שפכן אדם ודמי לארבע כלים, ולכן יש צורך בג"ט שלא יהא לבוד ונחשב כבאו המים מאליהן ואין כאן מעשה נתינה, אבל לשיטת היראים א"צ המשכה ג"ט הואיל וסוף סוף הוי כבאו המים מתמצית הקרקע.

ומחדש הגרי"ז לפ"ז דאם עשה המשכה ג"ט חציה בקרקע וחציה ע"ג דבר שאינו בולע מועיל לכו"ע, דלשיטות דצריך דבר הבולע הרי א"צ ג"ט, ולשיטות שצריך ג"ט מהני ע"ז גם בדבר שאינו בולע ודו"ק.

ומבואר מדברי הגרי"ז ב' הסברים בפסולא דג' לוגין הפוסלין את המקוה חדא במעשה השפיכה שפוסל את המים הנמצאים ועוד פסול בגוף המים.

ועי' בתורת זרעים מס' תרומות פ"ה, שכתב ג"כ דבדין פסול ג' לוגין יש ב' דינים חדא דהם בעצמותן פסולין [וז"פ שבמקוה שכולה שאובין אפילו אם בא מהרבה כלים ואין בכ"א לוג ג"כ נפסל] ועוד דין דהמעשה שפיכה פוסל את המים שבמקוה ובזה נאמר הכלל דבעינן שיהא מג' כוסות ולא מארבע כוסות. [ובזה מבאר התורת זרעים את שיטות הראשונים דבעינן במים שאובין רביה והמשכה וצ"ב למה גם רביה וגם המשכה, ומבאר התו"ז דהמשכה גורמת שהמים לא יפסלו את המקוה והרביה מכשירה את אותם המים ע"י בטול ברוב].

נט) ושני דינים אלו מבוארים ברמב"ם פ"ד ה"ב: "מדברי הסופרים שהמים השאובין פסולין לטבילה. ולא עוד אלא מקוה מים שאינן שאובין שנפל לתוכן שלשת לוגין מים שאובין פסלו הכל". הרי דאע"פ שסובר הרמב"ם דכל דין שאובין הוא מדרבנן, מ"מ יש בזה ב' דינים חדא שהן בעצמותן פסולין ועוד שיש בהם כח לפסול שאר המים.

וכע"ז י"ל ג"כ בדאורייתא, דלהצד דדרשינן שיהיה "בידי שמים" הפסול במעשה נתינה לבד, אבל אם ילפינן ממעין פסול "שאובין" היינו פסול בחפצא של המים.

ולעיל אות נז הובא הדעה בראב"ד דיש חילוק בין נתן המים בידים דאז הוי פסול דאורייתא, לבין היו בכלי ולא נתן בידים דאז הוי מדרבנן, וזה כנ"ל דהפסול בגופן של מים הוא רק מדרבנן, אבל הפסול בעשית המקוה ע"י אדם זה הוי דאורייתא.

ומעתה מיושב היטב הא דהוכיח הראב"ד דפסול שאובין אינו דאורייתא דאם היה דאורייתא לא היה מועיל המשכה, והיינו דהשתא קאי הראב"ד לאפוקי מהדעות דיש פסול בחפצא של המים דנהים "מים שאובין", וע"ז סובר הראב"ד דאילו הוי זאת דאורייתא אין סברא לומר שהמשכה מועילה [ומה שמועיל מדרבנן היינו כהסבר היראים דהוי כבאו מתמצית הקרקע, וכ"ז יתכן בדרבנן אבל אינו סברא ומודה שתועיל מדאורייתא] משא"כ לשיטות דהפסול משום דבעינן מעשה נתינה למקוה בידי שמים, ע"ז שפיר מהני המשכה דאז לא הוי כנתנו אדם.

ס) והנה הראב"ד בסי' א' הלכה ו' הביא המחלוקת אם שאובה שהמשיכה כולה כשרה, וכתב להחמיר בזה וז"ל "ומעיקר המדרש אתה למד דדרשינן מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים ואם איתא דשאובה שהמשיכה כולה כשרה הרי מקוה ז' נעשה בתחילה בידי אדם, ואם גזרו על שלשת לוגין מים שאובין שיפסלו את המקוה כל שכן שיש להם לגזור על המשוכה כולה שלא יטבילו בה משום גזירת ידי אדם. והחזו"א הקשה דלקמן סי' ג' בשני מהדורות 21 כתב הראב"ד דאם לא היה בכלי אלא רק הובא, בידי אדם מהני המשכה בכולה, ובביאור לנפש תדרשנו תירץ ע"פ סברא הנ"ל דמה שהחמיר הראב"ד בסי' א' היינו אם הגדר הוא שיש פסול "שאובים" בחפצא של המים וע"ז שפיר נוקט הראב"ד דהיה לן להחמיר דלא פקע מהם שם שאובין, אבל בסי' ג' מיירי גבי הפסול שנעשה בידי אדם, דזהו פסול בעשית המקוה ובזה אין להחמיר כשעשה המשנה דהא לא נעשה המקוה ע"י אדם.

סא) הובא לעיל מחלוקת הראשונים אם המשנה בעינן ע"ג מקום שנבלע בו המים [ועי"ז הוי כבאו המים מתמצית הארץ] או דסגי בהמשכה, והובא ע"ז ביאור הגרי"ז.

וראיתי בתשובת הרי"ד (סי' א' אות ב') שכתב לחלקו על היראים שהצריך להמשיך ע"ג מקום שנבלעים בו המים, ואיהו ס"ל שם בתשובה דכולה שאובה פסולה מדאורייתא ואפ"ה סובר שא"צ מקום שנבלע בו ושם בסוף התשובה מצדד דאפילו בהמשיכה כולה ג"כ כשרה [אלא שלמעשה לא היקל בזה הואיל ואשלי כרברי פסקו דבעינן משיכה ורביה] וצ"ע מהו באמת הגדר דמהני ההמשכה לבטל פסול שאובין דאורייתא. והרי להגרי"ז לטהר מדאורייתא ע"י המשכה ובאמת כן מפורש בראב"ד (בעה"נ) ורמב"ן (ב"ב סה) דמאן דמטהר בהמשיכה כולה ס"ל דשאובין דרבנן, אבל הרי"ד הרי אינו סובר כן.

אמנם הדברים מבוארים בהך תשובה גופא, (באות ב', עמ' יז) וז"ל וטעמא דביטול שאיבה הוא כדי שיתבטל מהן דין שאיבה בכלי וכיון דשפכן ע"ג הרצפה הרי נתבטלה מהן תורת שאיבה וכדפריש ר"י בר' מ"צ ז"ל כיון דעבד בהו מעשה ששפכן לארץ נפקו להו מתורת שאובין, דמעשה מבטל מידי מעשה, עכ"ל.

ומבואר דהמשכה עוקרת תורת השאובין ד"מעשה מוציא מיד מעשה" והיינו דהשאיבה היא מצב וחשיבתו במים, ואפשר לעוקרה ע"י מעשה שמבטל מהם תורת שאובין וזה דין דאורייתא.

סב) בעיקר הדעות דרובו שאוב פסול מדאורייתא, הקשה הגר"ח (בסנסל ס' תיט) דהא לטבילת כלים סגי ברביעית, וא"כ תהני השקה לרביעית לטהר ולהכשיר את הפסול שאובין ושוב לא יפסל מדאורייתא, והוכיח מזה הגר"ח דאין טהרה לשאובין וכל הכשירין רק ע"י שהם חיבור למקוה, וכיון דרביעית כשירה רק לכלים ופסולה לאדם לא הוי חיבור לגבי אדם. אלא דהקשה ע"ז דהא הרא"ש עצמו סובר דיש טהרה לפסול שאיבה [כמבואר בדבריו בריש הלכות מקואות שכתב שמקוה שיש בה ארבעים סאה אינה נפסלת אפילו ירבה עליה כמה וכמה מים שאובין, וכתב שם: וכן מוכיחות כמה משניות במסכת מקואות וא"צ להביא כולם דאף בלא ראייה סברא היא דהא בהשקה נעשין זרועין לטהר מטומאתן וה"ה להטביל בהן] וא"כ קשה למה רביעית אינה מטהרת, וצ"ל דטהרתם של המים מהדין שאובין הוא בצירוף מה שחל עליהם שם מקוה, ולכן לגבי אדם שאין על הרביעית תורת מקוה לטהרו לא מהני ההשקה.

אמנם הקשה הגר"ח דהרא"ש סובר דמעין כ"ש כשר רק לכלים ולא לאדם ואפ"ה ס"ל דאפשר להשיך למעין ולטהר בזה אדם [וע"ש שהביא שעיקר הערה זו העיר המשכנות יעקב] ותיירץ הגר"ח דחלוק פסולא דמעין כ"ש לטבילת אדם, מפסול רביעית מי גשמים לטבילת אדם, דבמעין הוא חסרון רק במעשה טבילה, ולא בכח מטהר של המים, ולכן מהני השקה אף לטהר אדם, משא"כ ברביעית חסר בכח מטהר לגבי אדם ולכן לא מהני השקה לטהר אדם.

ובאמת קושיא זו של בת קודמין היא, שכן כתב השואל בשו"ת הרי"ד ס' סב דשאובה כשרה מדאורייתא משום השקה לרביעית, והרי"ד השיב ע"ז דכיון דרביעית פסולה לטבילת אדם לא מהני השקה, "שהרביעית אין לה מעלה לטהר אלא לדבר קטן העולה לו בה טבילה אבל לא לדבר אחר אבל מ' סאה ודאי הן חשובין לכל דבר, מעין שמטהר בכ"ש נמי לא מטהר אלא לצינורות עכ"ל, הרי מבואר כסברת הגר"ח [רק דסובר דגם מעין לא מהני להשיך בכ"ש כמו שנוקט המשכנות].

סג) שיטת הר"ש דמים שאובין כשרין במיעוט ולא ברוב. ולשון הר"ש "דמדאורייתא ברובא בטל". ובפשטות כוונתו מדין ביטול ברוב, ויל"ע אם ביטול ברוב אינו נותן דינים [עי' בפמ"ג בפתיחה לתערובות, ובשער"י ג' טו ובאו"ש פט"ו ממאכ"א ועוד רבים שדנו בזה לא עת האספ] איך נכשרים המים, ואולי השאובין הוא "פסול", וכשבטל הפסול ברוב הדר להכשרו.

וכבר עמד בזה הרי"ד בתשובה, דדעת הרי"ד דאפי' רובו אינו שאוב וקורטוב אחד שאוב המקוה פסול מדאורייתא, והקשה לו הרב השואל והרי בכל התורה חד בתרי בטיל ולמה נוציא זה מן הכלל, וכי שייך לומר כאן כר' יהודה דאמר מין במינו לא בטיל.

והשיב ע"ז הרי"ד: אדוני הרב אני מתמיה תימה על תימה היאך הדברים הללו יצאו מפי זקן שכמותך, בדבר שהתורה נתנה בו שיעור של מ' סאה ממים מכונסין בכלי ולא שאובין בכלי נאמר שיתבטלו השאובין במכונסין וישלמוהו, ואינה ימצא כזה בכל התורה, א"כ אדם אכל כזית חלב חסר בכ"ש וחלב טהור משלימו יתחייב חטאת, וכן אם נגע אדם בכזית מן המת חסר כל שהוא ואפר מקלה משלימו או ברביעית דם חסר כ"ש ודם נבילות משלימו יהא טמא טומאת שבעה וכאלה רבות, אלא מה יש לנו לומר שכל שיעורי תורה כך הם אם יש בו שיעור שלם מתחייב ואם חסר כ"ש אינו כלום ואינו מועיל להשלימו בדבר אחר, גם הנה במ"ס נמי כך הוא שזה חסר קורטוב והושלם בשאובין כאילו היה כולו משאובין.

ואם היה ראוי לומר כאן ביטול יותר היה ראוי לומר על שאר משקין דלכו"ע מין בשאינו מינו בטל, והכא אם היו מ"ס והושלם בקורטוב דשאר משקין אינו כלום וכאילו היה כולו עשוי משאר משקין דמי, ולא אמרינן דשאר משקין בטלי התם ומשלימין אותו וכ"ש במים שאובין.

ומה שאמרו חכמים עד רובו זהו כשנפלו שם בעוד המקוה שלם במ"ס, שכל מה שנפול לשם בודאי מתבטל, ואע"ג דנתן סאה ונטל סאה דנמצא משאר משקין משלימין אותו, אפילו הכי כשר כיון שנתבטלו במ"ס, עכ"ל הרי"ד.

סד) והנה אין לפרש כוונת הרי"ד דביטול ברוב אינו נותן דינים, דהא בנפלו מים למקוה של מ"ס סובר הרי"ד דבטלו המים ושוב ראוי אפילו להצטרף להכשיר המקוה [אם יטול סאה], אלא סברתו היא דאין כח לפחות מכשיעור לבטל, ורק כשיש כשוער שלם יש לו כח לבטל, ואולי גזה"כ הוא, או דיש לומר בזה סברא דפחות מכשיעור עדיין אין לו דין "מקוה" וא"א לו לבטל כיון שגם הוא בעצמו אין לו את הדינים של מקוה [אלא דצ"ב למה לא יבטל ברוב ויתן דין שהוא "ראוי לעשות מקוה"].

ובאמת מש"כ הרי"ד דאין אפשרות להשלים שיעור של כזית חלב ע"י ביטול ברוב, פלוגתא הרשאוניס היא בזבחים ע"ח דרש"י מחייב ותוס' פוטרם, ועי' בשער"י (ג' טו) שהביא דברי האחרונים שלמדו דסברת תוס' משום דביטול ברוב אינו נותן דינים, אמנם השער"י מפרש דסברת תוס' דהנה יש לחקור אם חלות הדין של העונש חל מכל השיעור יחד, ומכל חלקי השיעור לחוד אין שום התחלה לחיוב מיתה או מלקות, או שמכל חלק חל התחלת דין העונש ובהצטרפות כולם נשלם הדין, וי"ל דרש"י סובר כצד השני, ותוס' סוברים כצד הראשון ולכן כל זמן שאין כאן כשיעור לא יחול דין ביטול ברוב, דעל פחות מכשיעור אין כלל התחלה לחיוב מלקות ולא שייך שיבטל.

ונראה שזה ג"כ סברת הרי"ד באיסורים ובמקוה, שכל עוד שלא נשלם השיעור אין לזה שם מקוה ואינו יכול לבטל ורק אחר שיש שיעור אז הוא דיכול לבטל, וי"ל דגם אם נסבור כרש"י לגבי איסורים, אכתי לגבי מקוה יש לומר דרק בשעור מ"ס יש שם מקוה אבל מעט מים אין בה אפי' תחילת דין של מקוה ודו"ק. [ועי' ברש"י ורבנו גרשום כריתות י"ז ב' שתי שיטות אם איקבע איסורא שייך עי' פחות מכשיעור כגון חתיכה אחת חלב ואחת שזמן אחת כזית ואחת פחות מכזית ואכל הכזית האם מקרי איקבע איסורא, ודו"ק היטב בזה].

אמנם כ"ז יתכן אם נאמר דהביטול ברוב נותן דינים דהיינו שנותן לו "דין מקוה", אבל אם הביטול ברוב מבטל את ה"פסול שאובין" א"א לומר כן, ומבואר מדברי הרי"ד דביטול ברוב נותן דינם ודוק. [ועי' בזכרון שמואל סוף סי' פ' נזכרו עקרי סברות אלו באופן אחר].

סה) אמנם יש מהאחרונים שלמדו דברובו נוטפין ומעוטו שאובין לא אתינן עלה מדין ביטול ברוב אלא מדין רובו ככולו. ומ"מ אזלו כסברות הנ"ל. דהנה הברכ"ש יבמות סי' כא חקר אם מים שאובין הוו מים עם פסול או דלא נחשב כלל כמים לגבי מקוה והוי כמי פירות, וכתב להוכיח ממה דמהני רוב מים שאינם שאובין, דהנה הגר"ח אמר לענין אם מהני רוב מדין רובו ככולו לצירוף עשרה בקריאת התורה ומגילה וחזרת השץ, דזה תלוי אם יש חיוב על כל אחד ואחד או דהחיוב חל רק על עשרה יחד, דלהצד השני ל"ש רובו ככולו דהא ליכא אפי' מיעוט חיוב [ואין דין אחד תלוי בחבירו ובכל אחד צריך ראיות לעצמו]. וא"כ כיון דבמקוה מהני רוב שאובין ש"מ שיש שם מקוה גם ע"י השאובין ורק דיש עליהם פסול וע"ז מהני רובו ככולו.

ולכאורה צ"ב מה שייך כאן רובו ככולו, והרי לכאורה בעינן לדין "ביטול ברוב" להכשיר את המים, ועי' בקה"י סוכה סי' א' שביאר החילוק בין רובו ככולו לביטול ברוב, שכשדנים על "דבר אחד" מה הוא אזלינן בתר רוב וזהו דין רובו ככולו בסימנים שנקרא הסימן שחוט וכן בחצר שדנים עליה אם היא גרורה, הדין הוא שכשרובה גדור אמרינן שהיא בכללותה נחשבת כדבר אחד גבוה אבל בדברים נפרדים כגון איסור והיתר כל חתיכה היא נידון לעצמו ול"ש רובו ככולו אלא כשנתערבו ואינו ניכר יש דין אחר של ביטול ברוב. ע"ש. וא"כ למה כאן דן בזה מדין רובה ככולה.

וכנראה שלמד דהפסול לא מתייחס לכל טיפת מים לעצמה אלא ד"המקוה" נקרא שאוב, והיינו דהדרשא שיהיה מקוה דומיא דמעין שהוא בידי שמים, והפסול הוא בכללות המקוה דשאוב לא מקרי בידי שמים, וע"ז מהני דין רובו ככולו שהמקוה נידון ע"פ רובו שהוא בידי שמים.

[**אמנם** ע"ש בקה"י שכתב דדין רובו ככולו לא שייך אלא בדברים ששונים זמ"ז במציאות, אבל דברים ששונים זמ"ז רק בדין כגון סכך כשר וסכך פסול לא שייך רובו ככולו אלא רק ביטול ברוב, וצ"ע אם לפ"ז במקוה שייך דין רובו ככולו].

ובזכר יצחק סי' נו כתב דלא להכשיר במיעוט שאובין מדין רובו ככולו דכל דבעי שיעור לא שייך שיוכשר ברוב [וצינו שם לשות הלק"ט ח"ב סי' נג שכתב דדבר שיש לו שיעור לא אמרינן דסגי ברוב וראיה דבעינן מ"ס ולא סגי ברוב של מ"ס אם ל' אמטעם ביטול דאזלינן בתר רובא כמו בסנהדרין אבל מטעם רובו ככולו אין שם אלא בסימנים וצ"ע גבי רובו של כוס אי רוב רביעית סגי עכ"ד] אלא דהפסול של המקוה שלא נעשית בידי שמים וע"ז מהני רובה ככולה, ורבנן פסלו גם את המים ולכן מדרבנן לא מועיל רוב דאחרי שיש פסול על המים בעצמותן לא מהני ע"ז רוב.

סו) ברשב"ם ב"ב ס"ו א' כתב וז"ל דמדאורייתא הוא דבעינן מקוה מים מכונסין לכתחילה בלא שאיבה דאיתקש למעין כדפרישית לעיל ואפ"ה נפלו בתר הכי שאובין בטלו בתוכה א"נ קמא קמא בטיל עכ"ל [ומשו"ה אם אח"כ נתן סאה ונטל אינו פסול אלא מדרבנן ע"ש]. ומבואר דלפני שיש מ"ס אפי' מיעוט מים שאובין פוסל מדאורייתא. וזה כשיטת הרי"ד המובא לעיל דכשיש פחות מ"ס לא מהני אפי' רוב שאינו שאוב.

ובמה שכתב הרשב"ם דמ"מ מדרבנן נפסל אם רבו השאובין אפילו שכר היה המקוה בהכשר נחלקו עליו הראשונים בב"ב, והרא"ש ריש הלכות מקואות והר"ש במשנתנו, ועי' בבעה"נ שיש בזה ב' דעות, ויבואר בעז"ה בהמשך.

סז) הראיות לדין פסול שאובין אי הוה דאורייתא או דרבנן [לפי סדר הר"ש]. (א) במרובה ובהמוכר את הבית אמרינן דשאובה דרבנן. אמנם רש"י בב"ק ס"ז א' פ' דהכוונה לפסול ג' לוגין ולא לכולה שאובה. והרשב"ם ב"ב סו א' מפרש דהכוונה במקוה שלם שנוספו עליו מים ובטלוהו דזה פסול מדרבנן.

(ב) במשנתנו מטהרינן ספק מים שאובין, וצ"ל להסוברים דכולו שאוב הוי דאורייתא דמיירי ברובו שאינו שאוב, ולרשב"ם צ"ל דמיירי שנפלו מים שאובין ואח"כ השלים שיהיה במקוה מ"ס מאינם שאובין, דבזה כל הפסול רק מחידושא ד"ג' לוגין פוסלין את המקוה" וזה רק פסול דרבנן.

(ג) תניא בתוספתא מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובין וחזקת המקואות כשירות. ומדקתני ריקן ש"מ שכל המים ספק שאובין ואפ"ה מטהרינן מספק. וכתב הר"ש לדחות דהתם ברי תניא "שחזקת המקואות כשירות" והיינו שיש חזקה שעושה המקואות עשה בכשרות ומש"ה כשר. אולם מאידך צ"ע מלשון התוספתא שזה ספק מים שאובין, ולמה אמרו שזה ספק אם יש חזקה.

ובזכר יצחק סי' נו כתב בזה דהא יש ב' פסולים במים שאובין האחד שהמים עצמן פסולים, והשנית דבעינן בעשית המקוה שיהיה ע"י אדם, והנה אם דנים על הפסול של המים הרי שבכל ספק מים שאובין יש למים חזקת כשרות שהרי כשבאו לעולם בירידת הגשמים היו כשרים, וכשנולד ספק אם נשאבו ונפסלו יש להם חזקת כשרות. ולכן למרות שיש חזקת טמא (אשר רבי יוסי מחמיר בזה במשנה א' וכן ת"ק באב הטומאה דרבנן) מ"מ מטהרין ליה משום דיש נגדו חזקת המים. (ויש להוסיף מש"כ התוס' בעירובין ל"ה ב' דבחזקה נגד חזקה אזלינן להקל).

אמנם כ"ז לגבי הספק פסול שאובין, אבל לגבי הפסול שמא לא נעשה בידי שמים הרי אין חזקת כשרות ובוזה היה לנו להחמיר לטמא משום חזקת הטמא [שהרי כאן אין חזקה כנגדו להכשיר את המקוה] וע"ז בעינן לסברא שחזקת המקואות כשירות, ואתא החזקה ומטהרת, אמנם כל מה דמהני החזקה הוא לגבי דרבנן, אבל לגבי דינים דאורייתא לא מהני, דהחזקה כאן דמי לדין המבואר בנדה ט"ו ב' פסחים ט' א' דאין ספק מוציא מידי ודאי, אולם באיסור דרבנן ספק מוציא מידי ודאי כמש"כ התוס' בפסחים שם, [והטעם דאין ספק מוציא מידי ודאי הוי רק ספק אם נפקע הודאי, ולכן דרבנן אזלינן להקל ונמצא א"כ דהחזקה עושה ספק ואח"כ מקילין מדין ספד"ר לקולא דבלא זה אין הספק מוציא את הטמא מחזקתו, ונמצא דמוכח מהתוספתא דשאובין הוי דרבנן.

ובשו"ת הרי"ד תשובה א' הביא בשם רש"י רשב"ם ור"ת שדקדקו שהתוספתא מיירי בחסר ג' לוגין ולא בריקנית לגמרי מדלא קתני "שאין בה כלום" [כדתנן פ"ו מ"ג] ש"מ שריקם הכוונה "ריקם ממלואו" היינו שאינו מטא עד מ"ס, אבל עכ"פ יש בו רוב. [ן אמנם לשיטת הרי"ד והרשב"ם דאף בכה"ג כל שלא היו מ"ס בשלימות נפסל כאורה לא נתיישב איך מקילין כאן כ"ז שלא נודע בבירור שיש ס"ה מס' שאינם שאובים].

ד **בפ"ק** דפסחים גבי משקה דבי מטבחיא דכן משום דחזי להטביל בהו מחטין וצנוריות והתם כולו שאוב ש"מ ששאוב כשר מדאורייתא. והנה צ"ב מהי ההוכחה דמיירי בשאוב ובתוס' פסחים פירש ר"י דהראיה מדמפליג שם בין דם למים ולא קמפליג במים עצמן בין שאובין לאינן שאובין ובתוס' ב"ב ס"ו ב' כתבו דההוכחה מדקאמר בכלים טמאים בקרקע טהורין מדמפליג בין כלים לקרקע ש"מ שבקרקע לעולם טהורין ועוד דסתם משקי דבי מטבחיא שאובין הן. ורשב"א דוחה דהיינו הא דמחלק ד"בכלים טמאים" היינו משקין שהיו קודם בכלי אפ"ל שעתה הם בקרקע טמאין. [ועי' בשו"ת הרי"ד סי' א' בארוכה בזה].

והר"ש וכן בתוס' ב"ב בשם ר"מ מפונטוויז"א והרי"ד בתשובה א' דוחין דהתם הוי המשכה דכי נפלו מיא אריצפה מימשכי אילך ואילך והו"ל כשאובה שמהשיכוה כולה. וע"ע בשו"ת הרי"ד שם באות ב' (עמ' יז) שהוכיח מזה דמהני המשכה ע"ג מקום שאינו בולע, דהא לעזרה היתה רצתפת אבנים ואפ"ה מקרי המשכה. [ולכאן יש להוכיח גם דלא בעינן המשכה ג"ט דהרי הראשונים כתבו דאי אפשר בלא המשנה, ולכאן הכוונה שא"א בלא המשכה כל דהו, אבל מנין ההכרח שימשך ג"ט, ויש לדחות שו"ר שכ"כ בחדרי דעה יו"ד ר"א דמ"ה].

ה **כתב** הר"ש וא"ת אי כולו שאובין ג"כ כשר מדאורייתא למה פסלוהו חכמים, ותירץ דגזרינן אטו טבילה בכלי עצמו. **והמקור** דבעינן דומיא דמעין והוא דרשא בתו"כ. והנה עי' בגר"א (ר"א סקל"ד) שדן ע"פ דברי הר"ש להלן פ"ה מ"ב דהפסול בטבילה בכלי הוא מדרבנן גזירה שמא לא יהיה חיבור כשפוח"נ ע"ש. [ובע"כ דהדרשא בתו"כ אסמכתא] ושוב דחה זאת מהר"ש דידן שכתב דכל מים שאובין הן גזירה אטו טבילה בכלי אלמא הוי דאורייתא.

ובעיקר דברי הגר"א שם יש תימה, דנראה מדבריו דאפ"ל אם שאובה כולה דאורייתא מ"מ יתכן דהטבילה בכלי היא רק מדרבנן, וזה צ"ע ג' הרי בכל טבילה בכלי הוי שאובה כולה.

והג"ר דב לנדא שליט"א (הובא באפיקי מים) אמר דהגר"א ס"ל דהפסול הוא "בעשית המקוה" [וכבר הובא הנידון בזה לעיל] ולכן י"ל דרק אם שופך מכלי למקוה נפסל, אבל אם הכלי הוא המקוה עצמו אי"ז מקרי שהעשה היתה בשאובין דהפסול רק כשצורת העשיה הא בשאיבה, וצ"ע.

ו **ובמרדכי** הלכות מקוואות כתב וז"ל ואומר ר"י דגזרו אטו בכלים שאינם מחוברים בקרקע דהנהו ודאי פסולים ומקבלין טומאה מן התורה דכתיב וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא. ובגלות עליות בפרקין מ"ו אות ד' כתב דנראה מדברי המרדכי הנ"ל שאין כוונתו כהר"ש דהוי גזירה שמא יטבול בכלי, אלא עיקר הדין הוא שא"א לטבול במים טמאים, דיסוד הטהרה הוא לטבול במים טהורין ולהיטהר, והיינו טעמא דא"א לטבול בכלי משום דאז מטמא הטמא את המים ושוב אימנ מטהרין אותו, וא"כ ה"ה במים טמאים שבקרקע כל שלא פקעא טומאתן א"א לטבול בהם וגזרו חז"ל שלא לטבול במים שהיו בכלי גזירה שמא יהיו בכלי טמא המטמאים [וע"ש שהביא מהמלבי"ם] כי הסברא מחייבת שלא יטבול במים שבכלים לאחר שהם מתמטמאים בבוא הטמא לתוכם איך יטהרו את הטמא].

ועיין גם בצל"ח בסוגית ר"ח סגן הכהנים אות קג, שהביא דברי הר"ש בהמשך שבהויתו ע"י "כלי המקבל טומאה" פסול, וכתב ע"ז הצ"ח: ואומר אני אפילו מאן דפליג גם בהא ומכשיר גם בשאר כלים, היינו שהכלים היו טהורים, אבל אם כבר נטמאו המים אף שנתנן בקרקע אינם נעשין מקוה מן התורה שאלו הוותן בטומאה ממש עכ"ל, הרי דסובר ג"כ דמים טמאים אינם מטהרים, אלא שנראה דלא למד כן מסברא כהגלות עליות והמלבי"ם, אלא דזה נכלל בלפותא "הויתו ע"י טהרה". [ולהלן יתבאר נ"מ מזה].

והעיר דלפ"ז המקואות בזמננו פעמים שהמים שממשיכיו קבלו כבר טומאה ואיך כשר המקוה, והנה בזכר יצחק סי' נו הוכיח מהא דאמר רבי יהודה דמים שאובין כשרים לטבילת בעל קרי לתפילה, (ברכות כ"ב ב') והרי רבי יהודה עצמו ס"ל דאם היה זב לא בעי טבילה דאין כאן טבילה המטהרת והשתא איך תועיל טבילה כשאובין.

ודחה בזכר יצחק ד"ל דכל פסול שאובין הוא משום שדבר הגורם לקבלת טומאה שוב אינו מטהר, וא"כ כ"ז בטבילה לטומאה, אבל בטבילה לדברי תורה אין לנו לפסול בשביל זה, ודמי למש"כ הראב"ד (ע"י ברא"ש פ"ד דנדה סימן א') דפולטת טהורה לבעלה ואילו לטהרות הרי היא טמאה, והיינו דגבי טומאה כל שקרה בה איזה טומאה סותרת משא"כ לבעלה, וה"ה בטבילה מה שפסול ע"י בר המקבל טומאה הוא רק להטהר מטומאה, אבל לד"ת כשר.

והוסיף הזכר יצחק דלפ"ז יעלה לנו דלבעלה מועיל טבילה מן התורה אף שטבילה במים שאובין הגם דלטהרות נשארה טמאה מן התורה. [ובסוף כתב אמנם יען כי דבר זה חדש הוא ולא קדמני אדם בזה אין אני סומך ע"ז].

וראיתי במשנת טהרות דדן דאפי' אם במים שאובין פסול לנדה דהוי פסול בעצם ולא בטהרה לחוד, מ"מ י"ל דבמום טמאים דהוי חסרון רק כסברת המלבי"ם משום ד"טמא אינו מטהר" י"ל דכ"ז לטהרות אבל לבעלה ודאי שייכא סברת הזכר יצחק דלא איכפת לן במים טמאים.

אמנם נראה לענ"ד דכ"ז לסברת הגלות עליות והמלבי"ם, אבל לסברת הצ"ח דילפינן לה מהיותו ע"י טהרה, שפיר יש לדון דהוי פסול בעצם כמו שאובין להחולקים על הזכר יצחק, ויש לפלפל.

ובתשובת הרי"ד סי' א' (עמ' יד) כתב: על מה שהקשה לכם על מקוה שכולו מתחלתו במים שאובין אינה נתבטלה טומאת אותם המים והלא צריך להשיך המים במ"ס. [לכאורה הקושיא כסברת האחרונים דאם לא יטהרו המים גם הטובל בהם לא תעלה לו טבילה].

נראה לי לומר דדוקא מים טמאים שעומדים בכלי צריכין השקה במ"ס, אבל כיון שנתקבצו עד מ"ס והושלמו במ"ס כבר חשובין הן להיות מקוה לטהר טמאין ופרחה טומאתן שהן אדם וכלים מטהרין כ"ש טומאת עצמן עכ"ד הרי"ד. ולשיטתו ודאי שא"א לפרש כהמרדכי דכל שאובין פסולין משום מים טמאים דהא מים טמאים עצמן ג"כ נטהרים כאשר נעשים מקוה. [אמנם עיקר סברתו צ"ב איך נטהרים המים והרי טמא אינו מטהר ועיין בזה].

ז) כתב הר"ש דזבחים כ"ה מוכח דעכ"פ אם בא ע"י כלי טמא פוסל את המקוה כדילפינן התם גבי מי פרה "מקוה מים יהיה טהור הויתן ע"י טהרה תהא" ועיקר האי קרא גבי מקוה כתיב. ומסיים הר"ש דעדיין אפשר דכלי גללים דאינם מקבלים טומאה אינם פוסלים אלא מדרבנן. וכבר הובא לעיל אות נז דלא נתבאר להדיא בר"ש אם סובר שגם בכלי גללים פסול מדאורייתא, [וע"י מה שצוין שם] ובלחם ושמלה סי' ר"א סקט"ז אות ג' שמבאר דאחר דבע"כ איכא שום שאיבה דאורייתא ובע"כ דאנו צריכמי לתרץ כל הנך ראיות דלעיל דמשמע דשאובין דרבנן [אפי' בכלים המקבלים טומאה] א"כ אין כבר הכרח דקרא דתוס' אסמכתא בעלמא הוא ויתכן דהוי דאורייתא. וכן משמע מתוס' בב"ב בדעת הר"ש וכן מהרא"ש וכן משמע סתימת הטור סי' ר"א בדעת הר"ש. אבל הר"ן בשבועות כתב בשם הר"ש דפוסל מדאורייתא רק בכלי המקבל טומאה.

והנה לדעות הראשונים שמכשירין מדאורייתא במים שאובין אפי' בכלי המקבל טומאה, צ"ע מה יענו להך דרשא דזבחים כ"ה דבעינן הויתו ע"י טהרה. ו באות נז הובאו דברי החזו"א (קמא ד' יב) דאינהו ס"ל דגם הם דרשא הוי אסמכתא בעלמא.

ובלחם ושמלה (ר"א סקט"ז) הביא מספר מי השילוח שתירץ דמה דמכשירין מים שאובין היינו כשלא בא ישר מידו למקוה [וכמבואר בזבחים שם דבכה"ג לא מקרי הויתו ע"י טומאה, דרק אם נכנס בלא שום הפסק מן הדבר הטמא למקום של דינו - כלי במי פרה - אז הוא דמקרי שאין הויתו ע"י טהרה]. אמנם העיר ע"ז דהרי הראיות שהביאו הראשונים דמים שאובין דרבנן מדמשרינן מקוה שאין ידוע היאך נתמלא, מוכח מזה דאפי' בכה"ג אינו פוסל.

[אמנם ע"י בקה"י סי' נז שתירץ כעין מי השילוח, והוסיף בזה דברים, דבשלמא במי חטאת אמרינן דאם בא מדברי המקבל טומאה לאויר כלי כיון דאויר כלי ככלי מקרי שהויתו ע"י דבר המקב"ט, אבל במקוה שכשהוא באויר אינו מקוה ואין מטבילין בכיפין (חגיגה כ"ב) נמצא דהויתו רק כשמגיע לארץ, וי"ל דזה לא שכיח שישפוך בצמוד לרצפת המקוה ולכן מכשרינן מספק ולא חיישינן לכך. ובדעת הר"ש כתב הקה"י דנהי דאין המקוה כשר באויר, מ"מ כיון דלכל דיני התורה הוי כמונח מקרי "הויתו" כבר באויר המקוה].

והלחם לשמלה תירץ דהרמב"ם הרי סובר דדין הויתו ע"י טהרה נאמר רק במעין ולא במקוה וכן נימא בדעת כל המכשירין מים שאובין וכן נראה מדברי הרא"ש בשו"ת כלל לא סי' ז' ע"ש. [וע"י ח"י רח"ה הלכות מקואות פ"ט ה"ט שביאר סברת הרמב"ם או משום דעיקר הלכה זו לא נאמר רק במעין ולא במקוה, או משום דכל מעין מקרי חלות שם של מעין, והמחבר לו צריך ג"כ שיחול עליו שם מעין, משא"כ במקוה דלית בה שום חלות שם ורק הוא מידי דממילא דדין מקוה בה וכו' ואשר על כן לא שייך במקוה הך דינא דהויתו ע"י טהרה דדין הויה לא שייך רק במידי דאית ביה חלות שם].

שו"ר בריטב"א ב"ב שכתב ליישב למה לא פסול משום הויתו ע"י מקב"ט וז"ל: אבל יש לדחות דההוא קרא הק' שיהיו ההויות ע"י הטהור לטבול בגופו, לאפוקי דבר שהוא כלי שפסול לטבול בן מן התורה עכ"ל. וביאר הג"ר דב לנדא שליט"א דכוונתו דהפסול מתחלק, דגבי מי חטאת שיש דין מילוי שם הפסול ע"י דבר המקבל טומא הנאמר

במילוי, משא"כ במקוה דאין דין איך לעשות מקוה מסתבר לדרוש את הפסול לגבי עצם המקוה שלא יהיה בכלי המקבל טומאה.

(ח) **ובמש"כ** הר"ש דבשואב בכלי גללים יתכן דהמקוה כשר, ע"י בקה"י שהקשה דנהי דהכלי אינו מקב"ט, מ"מ הא הוי היתו ע"י האדם השופך שהוא מקבל טומאה ואכתי יפסל מדאורייתא, ותירץ ע"פ המבואר בזבחים כ"ה שאם ידו קצת מרוחקת ממקום ביאת המים לכלי [של מי החטאת] אינו פוסל מדינא דהויה ע"י טהרה, דרק כשמתוך הטמא יורד למקומו אז הוא דפסול. ועפ"י מתישב גם הכא דיד האדם השופך המים מרוחק קצת ממקום יציאת המים שיוצאים בשפת כלי וכל כה"ג לית בה משום הויתו ע"י דבר המקב"ט. [וע"ש שבזה הר"ש לשיטתו פ"ה מ"ה, אבל הרא"ש ה' מקואות ס' יא סובר דדין זה הוא מחלוקת תנאים ולהלכה פסקינן שכיון שהאדם מחזיק את הכלי מקרי הויתו ע"י דבר המקב"ט].

סח) כתב הר"ש להוכיח דשאובין פסולין מדאורייתא מדקתני צנור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו ספק מן הצנור למקוה ספק מן המכתשת למקוה פסול מפני שהפסול מוכיח, ואם יש בו רוב מקוה כשר מפני שזה מים שאובין למקוה. כלומר, ופירש הר"ש דהא דקתני "שהפסול מוכיח" אין הכוונה דיש הוכחה טפי לפסול מלהכשיר, אלא דבא לאפוקי ממקוה שהניחו ריקן ומצאו לא דשם פירש הר"ש דטהרתו מפני חזקת זה שממלא את המקוה משהו בהכשר, וע"ז קאמר דכאן אין חזקה זו אלא יש ספק השקול שבח מן המכתשת וספק דאורייתא לחומרא.

אבל כי איכא רוב מקוה כשר מספק משום דרוב שאינו שאוב ומיעוט שאוב אינו פסול אלא מדרבנן וספיקו לקולא. **עוד** הוכיח הר"ש מהתוספתא דלעיל שני מקואות אחד שאוב ואחד שאינו שאוב וטבל באחת מהן מטומאה חמורה טהרותיו תלויות, ואי מים שאובין פסולין רק מדרבנן היה לנו לטהר מספק כי היכי דשרינן ספק מים שאובין למקוה. **והנה** השו"ע ס' ר"א ס"ע כתב דינא דהך דמכתשת דתלוי אם היכי רוב בלתי שאובין, וכתב עלה הלבוש (סעיף ע'): ונראה לי שכתב כן לפי סברת הרמב"ם דס"ל אפילו כולו שאוב דרבנן לכך מיקל אם יש בו רובו מים כשרים, אבל אנו שכבר כתבנו בסעיף שלישי דקי"ל דכולו שאוב דאורייתא אפילו ברוב מים כשרים פסולין כה"ג שהפסול מוכיח עליו עכ"ל. ובש"ך (סקמ"ד) וט"ז (סקפ"ד) תמהו עליו דאשתמיטתיה דברי הר"ש דאדרבה הסביר והוכיח מדין זה כמ"ד שאובין דאורייתא, ושלכן בספק רוב שאובין אזלינן לחומרא וברובו אינו שאוב לקולא. ואדרבה מהתוספתא קשה להסוברים דאזלינן לקולא.

[**והנה** לדעת הרשב"ם ותוס' רי"ד דגם אם רובו אינו שאוב פסול מדאורייתא אתין שפיר דברי הלבוש, אך ע"י בלבוש עצמו סעיף ג' שלא חש לשיטתם, אלא פסק דרק ברובו שאוב הוי דאורייתא, אבל ברובו אינו שאוב ומקצתו שאוב הוי דרבנן, והיקל שם בספק מי מלא את המיעוט, וצ"ע א"כ למה החמיר במכתשת, וצ"ל דס"ל דבמכתשת יש יותר צדדים שנפל מן המכתשת וכמו שכתב הש"ך בפירושו השני ובא להלן, ועכ"פ כיון דהוי דרבנן אין הכרח לפסול בספק וא"כ יתכן לפסוק כהתוספתא גם להרמב"ם).

סט) ובכס"מ (פ"י ממקואות ה"ג-ד) כתב בשוב דעת הרמב"ם וז"ל קשה אמאי פסול במכתשת בצדו הא ספק מים שאובין הוא (כלומר והוי ספק דרבנן). וי"ל דלא הוכשרו מים שאובין מספק אלא כשהיה שם מקוה מים ונסתפק אם נפלו בו מים שאובין, אבל אם היה ריקן ונמצא מלא אינו בכלל זה, [ובשלא היתה מכתשת בצדו כשר אע"ג שהיה ריקן מקודם מטעמא דמסיים בתוספתא שחזקת המקואות כשרות, כלומר שחזקת הממלא מקוה מחדש אינו ממלאו אלא ממים כשרים.

ועוד י"ל דבמכתשת בצדו אע"ג דספק הוא לא הכשירו בו מפני שהפיסול הוא בעין וכדקתני מפני שהפיסול מוכיח וכשרובו כשר אע"פ שהפיסול בעין כשר מפני שיש שם רוב מקוה כשר קבוע. עכ"ל הכס"מ.

ע) ובש"ך כתב דתירוץ ראשון לא נהירא דמה חילוק יש, סוף סוף הכא והכא ספיקא הוא. והיינו דכיון דגם כרובו שאוב הוי מדרבנן למה לא מקילינן בספיקא.

ולכן מכריע הש"ך כתירוץ השני ומבאר דהפסול מוכיח יותר מן הכשר כגון שהמכתשת קרובה יותר להמקוה מהצינור, או שהוא בענין שקל יותר לבא מהמכתשת משיבוא מהצינור וכה"ג עכ"ד.

ובחזו"א (תנינא פ"י סק"ו) הקשה על הש"ך דסוף סוף תקשה מאי שנא במכתשת בין רוב מים כשרים לכולו ספק כיון דהכל פסול רק מדרבנן. ועוד דבשלמא לפירוש ראשון מיושבת גם הוכחת הר"ש משני מקואות אחד שאוב ואחד שאינו שאוב דהטהרות תלויות, אבל לפי התירוץ הראשון שלא הקילו בספק כולו שאוב א"ש.

ובטעם הדבר שהחמירו כאן יותר משאר ספיקי דרבנן כתב החזו"א כיון דכל המקואות בחזקת שאובין כדתנן פ"ח מ"א (מלבד בארץ ישראל מן המפתח ולוץ וכדאיתא בשו"ע סעיף ע"ד, דתשמיש שאובין טפי, הלכך החמירו חכמים אף בספק ידוע כמו צינור ומכתשת וכן באחד שאוב ואחד שאינו שאוב, אבל ברובו אינו שאוב אין ע"ז שם מקוה שאוב אלא "מקוה שנפלו בו ג' לוגין" ובזה לא פסלו מספק, וכן משמע לשון הרמב"ם שמכשיר ברוב כשרים, "שהרי יש שם

מקוה כשר קבוע" ור"ל כשם שטהרו בספק ג"ל, כן טהרו בכ"א סאין שנפלו לתוכן י"ט שאובין, אבל ברוב שאובין לא מקרי "ספק נפילה" אלא ספק אם יש מקוה.

וכתב עוד בחזו"א דאין הדבר תלוי בכך שיהיה רוב בשעת נפילת המים השאובין, אלא בשעת שנשלם שעור מ"ס (ואם נפלו י"ב סאין על עשר סאין ואח"כ ירדו גשמים באופן שכשנשלם מ"ס יש כאן כ"ח סאין בלתי שאובין - כשר). **[ועיין בריטב"א ב"ב ס"ו שתירץ הקושיא ממכתשתו דהתם כיון שיש לפנינו שאוב מוכיח לתלות בו כמו בהכשר לא רצו חכמים להתיר ספיקו עד שיהא שם רוב הכשר במקוה לבטלו ואז סמכו על הספק.]**

והקושיא מב' מקואות שאחד תירץ הריטב"א: וי"ל שלא טהרו מים שאובין כשהפסול עומד ומוכיח לפנינו כמו הכשר מפני מראית העין עכ"ל. וצ"ב אם זה כלל בכל ספק דרבנן, או דמקוה שאני וכסברת החזו"א.

עא) ובישועות יעקב ס"ס כ"א כתב מהלך מחודש ("ומילתא חדתא אני אומר ואמנם לדעתי הוא דבר ברוב מאוד ואין לנטות ימין ושמאל) דהנה בהא דסברי הפוסקים דבאיבע איסורא אזלינן לחלומרא אף בספיקא דרבנן (עי' משכ"ב באות מ') צ"ב דמה מהני האיקבע איסורא הרי כנגד זה יש גם איקבע התירא. וביאר הישועות יעקב דטעם החומרא כיון שאם יאכל את שניהם יעבור בודאי איסור לכן חשוב איקבע איסורא.

ולפ"ז כשיש שני מקואות אחד כשר ואחד פסול לא מקרי איקבע איסורא שהרי יכול לטבול בשניהם ויהיה ודאי טהור ולכן מקילינן בספק.

אכן כ"ז בספק נפל ג' לוגין למקוה, אבל בכולו שאוב שהטובל בו נטמא מדרבנן, [כדין בא ראשו ורובו במים שאובין] נמצא דגם אם יטבול בשניהם והשאוב באחרונה לא נטהר ושפיר מקרי איקבע איסורא. [אבל מקוה שיש בו ג"ל לא מטמא ולא נכלל בגזירת בא ראשו ורובו במים שאובין כמש"כ הרמב"ם פ"ט ה"ד ומקורו בתוספתא].

ומעתה י"ל בשני מקואות אחד שאוב ואחר שאנו שאוב הרי המקוה איקבע איסורא וכו"ל, אבל בספק נפל ג"ל מותר בדיעבד אם טבל [כמבואר בתוספתא, הובא לעיל אות נב] דאין בזה איקבע איסורא שהרי יכול לטבול בשתי המקואות.

ומיושב לפ"ז פסק הרמב"ם בשתי מקואות אחד שאוב דאסרינן לה מטעם איקבע איסורא. [אמנם ההיא דמכתשת לא מתישב וצ"ל כמש"כ הכס"מ בתירוץ השני].

משנה ד'

עב) רבי אליעזר אומר רביעית מים שאובין בתחילה פוסלין את המקוה. מכאן הוכיח ר"ת (בספר הישר ח"י סי' תרמ"א, והובא בראשונים) דג' לוגין בתחילה פוסלין מהלמ"מ, ובסוף פוסלין מדרבנן (והובאה שיטתו באות נו) וכיון דהפסול בתחילה הוא דאורייתא החמירו חכמים ג"כ בתחילתו ופסלו ברביעית. ור"י אומר שלא מצינו בשום מקום הלמ"מ בפסול מקוה. (הביאו הרא"ש הלכות מקואות), וביאר ר"י הטעם דהחמיר בתחילה ברביעית מפני דרביעי הוא שעור טבילת מחטין וצנוריות וכבר יש שם מקוה פסול עליו וכ"כ תוס' ב"ב ס"ו ב'. ועוד ראשונים.

ועיין בר"ן ע"ז ל"ה ב' בדפי הרי"ף "לפי שאותו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הבא עליו וכענין ששנינו במקואות דרביעית מים שאובין בתחילה פוסלין.

ושעור "בתחילה" לר"א הנה להראשונים דהטעם משום דרביעית הוי שעור מקוה, שהרי בסוף אחר שיש כבר רביעית כשרים, ולר"ת יש כמה שיטות מה נקרא בתחילה, הובאו באות נו.

עג) והנה לשיטת ר"ת דג' לוגין בתחילה פוסלין את המקוה כתב בזכר יצחק (סי' נו) דמוכח דס"ל דמן התורה יש פסול בגוף המים [ולא רק דין בעשית המקוה] דאל"כ איך פוסלים את המים שאחריהם, ולפ"ז צ"ע איך מהני אם יש רוב מים כשרים והרי אותם מים הם פסולים [ואין מועיל ביטול ברוב להשלים את השיעור כמשנ"ת באות סד סה] ונהי דהחידוש דהשאובין פוסלין את הכשרים לא נתחדש אלא בשאובין בתחילה, מ"מ איך השאובין עצמן מצטרפין להשלים שיעור אחר שהן בעצמותן פסולין. [ולא משמע דס"ל כהרי"ד המובא לעיל דסובר דבאמת בעינן שיעור מ"ס מכשרים לחוד].

וביאר הזכר יצחק דכיון דמדאורייתא כשר אף רביעית למחטין וצנוריות ורק לאדם בעינן מ"ס, והדין דמ"ס י"ל דאינו שעור ב"כח המטהר" לגבי אדם, אלא במעשה טבילה דדרשינן מים שכל גופו עולה בהם, וא"כ י"ל דכשטובל במים שמעורבים בהם מים כשרים, [וגם במציאות כל גופו עולה בהם ע"י צירוף השאובין] שוב נטהר ע"י המים הכשרים, [ולדין "כל גופו עולה" דאינו מעצם השיעור סגי בצירוף השאובין].

והנה יעוי' מש"כ באות סב בשם הגר"ח והמשכנות יעקב דאם פסולא דפחות מ"ס לאדם הוא רק במעשה טבילה ולא בכח מטהר א"כ סגי בהשקה לרביעית, ולפי בריהם מיושבת קושית הזכר יצחק בפשיטות טפי, דההכשר מדין השקה הוא, וא"צ להידחק דטבילתו ע"י המים הבלתי שאובין לחוד כהסבר הזכר יצחק, אלא דאחר ההשקה כל המים מטהרין.

אמנם נ"מ בין הביאורים אם נימא דדין בסוף לר"ת הוא כשיש כבר רביעית או שלשה לוגין בלתי שאובין, ואח"כ השלים ע"י רוב מים שאובין, דלהסבר הזכר יצחק לא מהני כיון דסו"ס המקוה פסול [דשמו נקבע ע"פ הרוב] אבל אם מדין השקה אתינן עלה הרי הוא כשר מדאוריתא.

עד) שיעור ג' לוגין לפסול את המקוה, לר"ת הוא מלהמ"מ [וממילא גם מה שפסלו מדרבנן בסוף קבעו באותו שיעור] ולסוברים דתמיד הוי דרבנן כתב הרא"ש בהלכות מקואות דקבעו הך שיעורא משום דהוי דבר חשוב וחזי לרחיצת אדם כדאמרינן בשבת יג. גבי גזירת בא במים שאובים דבתחילה היו טובלים במי מערות סרוחין ונותנין על גבן ג' לוגין מים שאובין.

ובמסכת עדויות פ"א תנן הלל אומר מלא היין מים שאובין פוסלין את המקוה שמאי אומר תשעה קבין וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה עד שבאו שני גרדיים משער האשפות והעידו משום שמעיה ואבטליון ששלת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה.

ובפירוש הראב"ד שם פירש טעמא דהלל משום דהין היא המדה הגדולה שבתורה למדות הלה וכיון דמים שאובין פוסלין את המקוה מדרבנן הקילו למיזל בתר המדה הגדולה המפורשת בתורה. ושמאי סבר דהשיעור בט' קבין כיון דהם ראויים לטבילת בעל קרי ובהם יש להשיג כדי להשתטף כל גופו הילכך הם חשובין לפסול את המקוה דשיעור טבילה פוסל בטבילה בציר מהכי לא. וחכמים סוברים שיעור ג"ל דכיון דהם נתונים לשיעור נסכי קרבנות ציבור חשובים הם לפסול.

והנה לשיטת ר"ת דג"ל פוסלין מהלמ"מ, ביארנו לעיל דגם השיעור של ג"ל הוא מהלמ"מ וכדמשמע להדיא מהרא"ש, ולפ"ז צ"ל דהפלוגתא ביני תנאי הוא כמה היה השיעור דהלמ"מ, ולדעת הרא"ש דשיעור ג"ל הוא משום שזהו שיעור רחיצה מ"מ בדעת הלל ושמאי י"ל כהסבר הראב"ד.

והנה שיעור הן להלל הוא י"ב לוגין, ותשעה קבין לשמאי הן לו' לוגין ולחכמים השיעור הוא ג' לוגין שזהו השיעור הפחות שבכולם.

עה) הנה בדין ג"ל דפוסלין את המקוה מבואר להלן ספ"ג דרק אם נפל מכלי אחד או ב' או ג', אבל אם נפל מד' כלים אינו פוסל את המקוה. ומבואר מזה דהפסול מה שנפסל שאר המקוה ע"י השאובין הוא רק ע"י שנשפכין לתוכו אבל מה שנמצא כאן ג' לוגין בלי שפיכה כדין אינה פוסלת. ועפ"ז הקשה בתורת זרעים (תרומות פ"ה) מדוע רביעית בתחילה פוסלת והרי בשעת נפילה אין כאן מה לפסול, ואח"כ כשנוספו מים אין כאן שפיכה. ותירץ דכיון דרביעית הוי שיעור מקוה מדאוריתא למחטין וצנוריות נמצא שמיד כשנפל בה הרביעית מים שאובין חל בה שם מקוה אלא דכיון שהם שאובין שנפלו מן הכלי הרי הם פוסלים את עצמן בנפילה זו ונמצא דלבד מה שהם בעצמן אינם ראויין למקוה איכא בהו נמי שם מקוה פסולה ע"י נפילת מים שאובין של עצמן, ושוב לא תתכשר המקוה עד שיצא ממנה מלואה ועוד אבל המים שבאו אח"כ בהמקוה באמת הן כשרין אף שנתערב בהן המים שאובין כיון דאין כאן השתא נפילה מן הכלי, ולפ"ז לעינן להכשיר את המקוה אין צריך להוציא ממנה אלא הרביעית מים שאובין שנפלו בה בתחילה, וצ"ע עדין בכ"ז, עכ"ד התו"ז.

והנה במש"כ דהגם דהם פסולים מ"מ המים שיטיל אח"כ לא נפסלים צ"ע דא"כ למה כשיש מ"ס מים כשרים מלבד הג"ל שאובים לא יתכשר ע"י הכשרים ולמה צריך להוציא את המים שהיו בתחילה, ועוד צ"ע ממש"כ הרמב"ם פ"ה ה"א: בין שקדמו השאובין את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובין או שהיוש אובין וכשרים נופלים למקוה כאחת כיון שנפלו שלשת לוגין שאובין לתוך ארבעים סאה או לפחות **נפסל הכל** ונעשה שאוב עכ"ל, הרי מפורש שגם המים שאח"כ נפסלים, [ועי' להלן משי"ת בזה] וצ"ל דכל שהגיע בדרך נפילה שוב פוסל גם מים שיבואו אח"כ אף שלא נפל עליהם אלא לפנייהם. אמנם עדין קושית התו"ז קימת על הג' לוגין עצמן למה יש בהן דין שפיכה לפסול אחרים וצ"ל כתיורצו דכשהן באין למקוה חל בהן עצמן דין ג' לוגין שנשפכו למקוה.

עו) והנה יעוי' בחזו"א (תנינא ד' ט ולקוטים סי' ה' סק"א וסי' ז' סק"א) דהסתפק אם בג' לוגין בתחילה בעינן שלא יבוא מד' כלים, דיתכן דכל מאי דבעינן שיבוא בג' כלים הוא רק ע"י המים, שהשאובין בטלים כל שאין שם שיעור לפסול, אבל במקוה ריקני כיון דהשתא איכא ג"ל שאובין שפיר מקרי ג"ל אף שבא בזא"ז (וע"ש שמדייק מלשון הרמב"ם פ"ה ה"א דידנא דלא יהיה בד' כלים הוא אף בתחילה, וכן משמע מסתימת המשנה) ולצד זה דבתחילה א"צ שיבוא בב"א נחא קושית התו"ז.

ובמשנת טהרות דן דאולי י"ל אחר דחזינן לר"ת שבתחילה הוי פסול דאוריתא ובסוף הוי פסול דרבנן, וי"ל דלכו"ע אף אם הכל דרבנן מ"מ הו"ו ב' דינים נפרדים של ג"ל בתחילה וג"ל בסוף [וכדחזינן גם מדעת ר"א דהשיעור שונה בתחילה מבסוף] וי"ל דבתחילה א"א מג' כלים ולא שיבוא אל תוך המקוה, ולכן המים שבתחילה פסולין. וראיתי שהוסיפו בזה דברים ע"פ השטמ"ק תמורה י"ב בהמשטות דהטעם שהקילו בג"ל הקולות המבוארות בפ"ג הוא מחמת שמים שאובין דרבנן, וא"כ לר"ת דבתחילה הוי דאוריתא אין להקל הנך קולו.

ולענד"ג דיש לתרץ עפ"ז קושית החזו"א, דהנה בר"ש פ"א מ"ה משמע דאם נפל ג"ל שאובין לי"ט סאה, והמקוה מכיל כ' סאה, אם נפלו לתוכו י"ט סאה ועוד כשר, ומשמע דא"צ רק שיצאו מים שהיו שם בשעת שנפלו לתוכו השאובין, והקשה החזו"א דהא בנפלו השאובין בתחילה נפסל עד שיצא מלואו ועוד והתם ודאי כל המים עד שמגיע המקוה עד שפתותיו נפסלין דהא מים שאובין בתחילה חמירי מבסוף, וא"כ ה"ה אם נפל ג"ל לבור שמכיל מ"ס ויש בו כעת כ' סאה כל המים שימלא יפסלו עד שפתותיו ואח"כ צריך שיצא מלואו ועוד, והניח לשון הר"ש בצ"ע.

ולהנ"ל י"ל דבאמת מים בתחילה פוסלין כל מה שבא אחריהם, אבל מים בסוף פוסלין רק המים שהיו לפנייהם דתרי דיני אינהו ודו"ק.

עז) בתוספתא שבר"ש, עי' בר"ש לקמן פ"ו מ"י ומי"א שביאר התוספתא לסברת ר"א ושם מקומו. ועי' בגר"א על התוספתא נראה ביאור אחר מהר"ש.

פ"ב מ"ה

עה) מקוה = שיש בו שלש גומות של מים שאובין של לג אם ידוע שנפל לתוכו מ"ס מים כשרים עד שלא הגיע לגומא השלישית כשר, עי' בפ"ה הרא"ש שהמקוה היה במדרון והיו במדרון ג' גומות וכשמתמלא המקוה מגיעים מי הגשמים בתחילה לגומא התחתונה ואח"כ לאמצעית ואח"כ לעליונה, וע"ז פסקין דאם יש מ"ס X קודם שהגיעו לעליונה כשרה.

והנה יעוי' בראש הלכות מקוואות ס"א, ובפרק מרובה, שהביא ראייה ממשנתנו דפסול שאוב הוא מן התורה מדתנן "אם ידוע שנפל לתוכו מ"ס כשר", משמע דאם ספק פסול אלמא הוי דאורייתא ולכן ספיקו לחומרא. וראית הרא"ש צ"ע דאפי' לו יתבאר דמים שאובין פסולין מה"ת היינו ברובו שאוב, אבל כאן הוי רק ג"ל וזה פסול רק מדרבנן. ובזכר יצחק סי' נו כתב לבאר דהרא"א אזיל כאן בשיטת ר"ת דג"ל בתחילה פוסלין את המקוה מדאורייתא ולכן ספיקו לחומרא, אמנם דבריו צ"ע [וכאשר מבואר בגלות עליות] שהרי הפסול של ג"ל הוא רק כאשר נתערבו המים עם הגומא העליונה, ואז כבר נתבטלו הב' לוגין הראשונים, ונמצא דה"ש שלשה לוגין אינם בתחילה אלא על פני המים. [כן נראה כוונת הגלות עליות] ולכאורה צ"ל דלרבנן דיינינן כאילו הכל בב"ט ודנים על כל הג"ל שהיו לפני המים ועי' במה שיתבאר לקמיה אות עז בדעת רבנן.

+ובגלות = עליות כתב דה"ב B דהוי דרבנן, אלא דכיון שיש כאן ג"ל מקרי איקבע איסורא, ולכן אזלינן לחומרא אפי' דרבנן, אלא דסובר הרא"ש דכל מאי אזלינן לחומרא באיקבע איסורא הוא רק ביש לו עיקר מן התורה, ומזה הוכיח הרא"א דשאובין דאורייתא ולכן מקרי ג' לוגין יש לו עיקר מה"ת ומחמירין באיקבע איסורא.

+והנה = הכס"מ (=פ"ה V ה"ג) העתיק דברי הרא"ש דפסול מספק, והקשה התו"ט דהרי הרמב"ם ס"ל דשאובין דרבנן וא"כ לשיטתו אין להחמיר בספק, ועי' במשנ"א ובית שאול שכתבו דהכס"מ פוסק כהרא"ש [דדיוקו מהמשנה מוכרח] ולא מטעמיה, אלא משום דהוי כאן כספק חסרון ידיעה, ובכה"ג מחמירין גם בספק דרבנן. [ומש"כ במשנה אחרונה דכאן אין אף אסד יכלו לעמוד על החשבון, צ"ע למה אפי' למדוד כמה מים יש עד גובה הגומא העליונה ואולי למד הספק הוא איזה מים נפלו למקוה אם כשרים או שאובים. אלא דאם כן הרי אזיל בזה הכס"מ לשטתו (פ"ה ה"ג ד) דבספק רוב שאובים אזלינן לחומרא אפי' דהוי דרבנן וכמשנ"ת במשנה ג'].
+וע"ע = בתו"ט מה שתיירץ והאחרונים דחו דבריו, עי' בגר"א ובמשנה אחרונה.

+עז) בשו"ת = חת"ס יו"ד סי' רטז הובא בפ"ת סי' רא סקט"ז הקשה איך פוסלין כאן הג' לוגין שבג' גומות, והרי בנתן ג' לוגין ע"י ג' כלים תנן להלן ספ"ג דג' כלים פוסלין רק אם התחיל השני עד שלא פסק הראשון, וכאן הרי כל גומא הוי ככלי בפנ"ע ולא התחיל עד שעלו המים לגומא הגבוהה וכבר פסק אז הראשון. ותיירץ החת"ס דהגומא הגדולה שהיא המקוה שבתוכה הג' גוממיות היא המחברתם ועושה אותם ככלי אחד, ופשוט דבכלי אחד שי שבו ג' תוכיות העשויות לקבלה ושפך ממנו למקוה דאין משגיחין אי פסק תוך א' קודם שהתחיל תוך השני כיון דמקרי כלי אחד גדול שהוא מצרפם. עכ"ד. ומש"כ שבכלי אחד לא איכפת לן שהפסיק, זהו חדוש של הראב"ד בבעלי הנפש ספ"ג וכו"כ האשכול סי' נג והב"י סי' כ"א וכן הגר"א סק"נ הביאו כן בשם הראב"ד. ולדברי החת"ס יש לזה הוכחה ממשנתנו. [ועי' בגלות עליות ספ"ג דדעתו שלא לפסוק כראב"ד הנ"ל].

+ובחזו"א = (תנינא ד' ט') כתב לישב קושית החת"ס בכמה אופנים: (א) דרק בסוף נאמרו התנאים שיהיו ג' כלים וכו', אבל בתחילה אפי' באו מכמה כלים ג"כ F נפסל הואיל ולא נתבטל במים כשרים [עי' באות עז שהובא הנידון בזה וע"ז A מש"כ בשם המשנת טהרות וגם לדבריו מיושב] (ב) ועוד תירץ דמשכח"ל שנפלו מכלי אחד. (ג) או מכמה כלים והיה דעתו לרבות. והוסיף שאף שאין הגל מחוברין זל"ז מ"מ מקרי שבאו הג"ל כדון כיון שחלל המקוה מצרפתם ואזלינן בתר הזמן ששפכם לגומא שבמקוה, ולא בתר שעת נפילת המים כשרים, [ואילו החת"ס אזיל בתר שעת החיבור של הג"ל להדידי דרך זמן זה מקרי שנתנם במקוה].

ו"ר"ש = מכשיר מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה. וכה"ג תנן להלן פ"ו מ"י דאביק שבמרחץ כשהוא מן הצד אינו פוסל מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה דברי ר"מ ע"ש. והנה הר"א A והרע"ב כתבו דמקוה הסמוך למקוה זה עומד בכשרותו וזה עומד בפסלותו. אמנם הר"א A כתב "שכשר בהשקה" משמע דהכשר מכשיר את הפסול, [ועי' בתוספות חדשים על משניות שנוקט שיש כאן מחלוקת] והנה לכא' הר"א ש"מירי ביש מ' סאה כשנים, דאל"כ איך מהני השקה, וא"כ צ"ע דלא דמי להכא והא מירי כאן שאין מ"ס דאם יש מ"ס הרי השאובין אינם פוסלים. וצ"ע.

ו"עו (ובעיקר = דינו של ר"ש

פ"ב מ"ו

פד **היה** תולש ומשכו ממנו ג"ל פסול ור"ש מכשיר שלא נתכוון לשאוב. עי' בר"ש דזה נחשב כשאוב. וכה"ג הביא הר"ש מהתוספתא גבי סגוס ומים שבשערו. [מש"כ הר"ש דהיו בשערו מים שאובים, לכא' ט"ס הוא ובשאר ראשונים לא נזכר "שאובין" אלא כל מים שבשערו דמו לשאובין כמה מהם שבסגוס. ועי' ברא"ש הלכות מקואות (סי' ב') שכתב דכל ג' לוגין שפוסלין א"צ שיהיו שאובין בכלי שיש בו בית קיבול אלא אפי' נבלעו בכסות וסחטן (כדתנן בפ"ג מ"ג) ובפ"נ מ"ו גבי סגוס "ובתוספתא שהביא הר"ש דידן גבי מים שבשערו [הרא"ש לא גורס "שאובין" כנ"ל] וכן אם זרק בחפניו ג"ל פסל את המקוה כדתנן במשנתנו דהיה תולש ומשכו ג"ל פסול דהוי שאוב, ועוד הביא הרא"ש מהתוספתא [מובאת בר"ש בפרקין מ"ח: וכן היה רבי יוסי אורמ נילף בידיו וברגליו שלשת לוגין למקוה פסול, הולכין עם הקרקע כשר, לגיון העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליהן שלשת לוגין למקוה כשר ולא עוד אלא עשו מקוה בתחילה כשר. עכ"ד].

ומה דמחלקת התוספתא בין לגיון ובהמה לבין נילף בידיו ורגליו ביאר הרא"ש דיש חילוק בין נעשה ע"י אדם לנעשה ע"י בהמה, דע"י בהמה כשר [ולגיון הוא חיל פרשים שרק הבהמות נגעו במים ולא הרוכבים]. אמנם הר"ש (במח') מפרש באופן אחר, דבסיפא מירי שהמשיכו "עם הקרקע" ולכן כשר, ונמצא לדבריו דאין חלוק בין אדם לבהמה, ומאידך מבואר ובהמשיך עם הקרקע כשר אפילו דכל המקוה נעשה כן. וצ"ב דהרי זה כשאובה שהמשיכה כולה דיש פלוגתא רבתא בזה, [עי' בר"ש בפרקין מ"ז, ובתמורה י"ב ב'] ויבואר להלן אות פז.

פה **והנה** בעיקר הפסול במשנה מדויק מהר"ש דהוי כשאובין, וכן הביא הרשב"א בשער המים אות ה' בשם הר"ש, אמנם הרשב"א עצמו חולק ע"ז שם ומפרש דהוי פסול משום "שאינו דומיא דמעין שהוא שלא ע"י אדם", ומשמע שם בשרב"א דיש נ"מ בין הני תרי פירושי, דלדעת הרשב"א אם תלשו ונתנו בצד אחר ואח"כ משכו ממנו ג"ל כשר, ולהר"ש אף בכה"ג פסול הואיל ונעשה שאובין, ולהרשב"א אינו פוסל אא"כ משכו ממנו "בעוד שהיה תולש", ואמנם הדברים צ"ב דאם הי' ההמשכה הרי גם להר"ש לא יפסול דלכו"ע ג"ל נכשרים בהמשכה [ורק בכולה בהמשכה יש מחלוקת] ובע"כ דמירי בלא המשכה המכשרת שאובין אלא באופן דרק לא מקרי "בידי אדם", ויש לבאר זאת עפ"מ ש"כ באות ס"ז סק"ז בשם הקה"י [דכל שלא שפך ממש לקרקע המקוה אי"ז בידי אדם] ע"ש היטב, והר"ש אזיל בזה לשיטתו דבכה"ג ג"כ מקרי בידי אדם וכמשנ"ת שם. ועי' בהערת הר"ח ג' צמבליסט [ביאור ברכת הבית] מש"כ בזה.

ובראב"ד שער המים סי' ג' הביא כמה דעות בדינא דמשנתנו, דיש מי שאומר דעיקר הפסול דאורייתא הוא בנעשה בידי אדם, וחז"ל גזרו בכלי בנשפך ממילא אטו בידי אדם, ויש מי שאומר דאם נוטל בידיו ג"כ אינו פסול מדאורייתא אלא מדרבנן משום גזירת שאובין, ופירש בזה כל המשניות והבריות הנ"ל [שהביא הרא"ש], ושוב נחלק ע"ז והקשה מפ"ו מ"ח דשם מוכח דבידי אדם אינו פוסל וכל הנך ברייתות מירי במים שאובין. [בסגוס צ"ל דמירי בשערו מים שאובין ספוגין בסגוס, כמש"כ הראב"ד סי' ב' הלכה י"ג, ועי' בחזו"א תנינא ג' ז' שהקשה דלמה לא נטהרו המים בהשקה, ותירץ דדעת הראב"ד דאין השקה מפקיעה דין שאובין ע"ש ואכ"מ. והדין במשנתנו לכאורה צ"ל דמסנך בכלי, וכן משמע בראב"ד סי' ג' שכשהביא הראיה ממשנתו כתב "הכא סתמא קתני לה לא שנא בכלי ולא שנא בידיו" ולפ"ז משמע דבתירוץ מעמיד באמת דוקא בכלי ע"ש. וא"ר שה"ה להדיא בראב"ד סוף הלכה ד'. ובהך דתוספתא דהוי בראשו ג"ל צ"ל דגורס "שאובין" וכמו שגורס הר"ש ואפי' אם לא גרסין י"ל דכיון דנזכר בתוספתא שכבר כשירד לטבול היו בראשו מים, סתמא דמילתא ששפך על עצמו מכלי].

עלה בדינו ב' אופנים לפרש הדין דמשנתנו, או מדין שאובין, או מדין "בידי אדם". ונ"מ ביניהם אם לא נפל ישירות למקוה [ובואפן דליכא היתר דהמשכה המתרת שאובין כגון: א) פחות מג"ט למאן דאית ליה דבעין ג"ט. ב) דבר שאינו בולע למאן דמצריך בולע. ג) אם לא נמשך אלא נפל באויר. ד) ברוב מקוה למ"ד ולא בהמשכה פסול].

פו **והנה** הראב"ד בסוף דבירו הקשה דאיך נימא דאין פסול של "בידי אדם" והרי עיקר הדרשא היא "מה מעין בידי שמים" ו"כלי" לא נזכר כלל בתורה. וא"כ הדק"ל משמנה דלגיון למה בכל המקוה נעשית כן כשר.

ופירש הראב"ד, ויש בזה ב' גירסאות בראב"ד, לגירסא שהובא ב"י מפרש הא דלגיון דכשר אפי' מקוה בתחילה כשר, דזה קאי ארישא דקתני הולכים עם הקרקע כשר והא אתא לאשמועינן דאע"ג דשאובה שהמשיכוה כולה אין טובלין בה, הכא כיון שלא היו שאובין מעיקרא שהי בידיהם וברגליהם הביאם מן הנהר דרך עברתם עושין מהן מקוה בתחילה.

וגירסא נוספת בראב"ד, [מהדורא אחרונה] דהך מתניתין דלגיון מיירי בזילפו שלא בכוונה ולכן אין בזה פסול דאורייתא של נעשה בידי אדם.

והנה מה שבמהדורא שהובאה ב"י לא תירץ כנ"ל במהדורא אחרונה, כתב בזה הגרע"א דכשם דלא כתוב בתורה "כלי" כן לא כתוב בתורה "מדעת" וא"כ אם הפסול נלמד מהך קרא דמעין אין מקום לחקל בזה.

ולגירסא האחרונה כתב בהגהות "לנפש תדרשנו" דבמהדורא האחרונה כתב הראב"ד דהדרשא היא אסמכתא, וא"כ אין לדקדק בלשון האסמכתא כולי האי [אבל למהדורא הראשונה לא מפורש בראב"ד ששאוובין דרבנן ומלשונו של הגרע"א הנ"ל מבואר דהרי דאורייתא ע"ש. וכן מפורש ב"י בדעת הראב"ד].

פז) והנה הובא לעיל דהר"ש פירש הא דלגיון דמיירי בהמשיכו עם הקרקע, וכתב הב"י דלפ"ז תיא התוספתא כמ"ד שאובה שהמשיכוה כולה כשירה. ותמה עליו הב"ח דדילמא אף למ"ד שאובה שהמשיכוה כולה כשירה. ותמה עליו הב"ח דדילמא אף למ"ד שאובה שהמשיכוה כולה פסולה הוא דוקא בהמשיך בכוונה אבל כאן היה שלא בכוונה [וזה כתירוץ אחד בראב"ד]. והט"ז סק"ח כתב באופן אחר דדברי הר"ש אתין אפי' למ"ד שאובה שהמשיכוה כולה כשירה דהכא שאני שלא היה שאוב בכלי וכל הפסול רק משום דנעשו בידי אדם, בזה מהני המשכה [והביא שכ"ה בראב"ד הנ"ל כפי נוסחת הב"י], וא"כ צ"ע מה ראה הב"י לומר שהר"ש פליג על הראב"ד ומכשיר רק למ"ד שאובה שהמשיכוה כולה כשירה.

ובלחם ושמלה (סקמ"ה) כתב לישב דברי הב"י, דבשלמא הראב"ד הרי חזינן דמחלק בין פסול "בידי אדם" לפסול שאובין, דבידי אדם פוסל רק ברוב המקוה [כמבואר בדבריו להדיא, והוכיח כן מהמשנה הנ"ל פ"ו מ"ח דמוכח דבידי אדם אינו פוסל עכ"פ במיעוט] ואילו שאובין בכלי פוסלין אף בג' לוגין, וכיון דתרי דיני אינהו י"ל דחלוקים ג"כ בהמשיך כולה, אבל הר"ש דס"ל דבעינן המשכה אף בג"ל של זילוף [ע"ש בר"ש שמשמע כן] מוכח דאי"ז דין חדש, אלא מדמינן לה לשאובין ולכן אין להכשיר אלא כדיני שאובין ורק למ"ד שאובה שהמשיכוה כולה כשירה.

ויש להוסיף מה שמדקדק בר"ש וכן כתב הרשב"א בדעת הר"ש [הובא באות פה] דהפסול הוא מדין "שאובין" וא"כ אין לחלק בין שאוב בכלי לבא בידי אדם.

עוד הקשה הט"ז על הב"י דאי ס"ל לתנא דתוספתא דשאובה שהמשיכוה כולה כשירה למה לא כתב דין זה גבי מים שאובין גמורים, אלא רק כאן בנעשה בידי אדם.

ותירץ הלחם ושמלה (שם) דלדעת הר"ש הרי שאובין ובידי אדם הוא היינו הך ומחר קרא ילפינן לה, ואדרבה פשטיה דקרא ממעט בידי אדם טפי מדממעט כלום, ושאוב בכלי הוא גזירה דרבנן משום בידי אדם, ולכן אמר התנא את דינו על עיקר הדין של "בידי אדם" ומזה נשמע במכ"ש על שאוב בכלי.

פח) והנה במש"כ דדין לגיון מיירי בהמשיכו על קרקע, יל"פ בתרי גוונים, י"ל דלא הגביה כלל מן הקרקע אלא רק דחף ע"ג קרקע, ואפשר לפרש דבתחילה הגביה אלא דלבסוף עשה המשכה ע"ג קרקע. והנה עי' בש"ך סק"נ שכתב "ע"ג קרקע, שלא הגביה המים מע"ג קרקע, אלא המשיכם ע"ג קרקע ממקום זה למקום זה עד המקוה", ובפשטות משמע כצד הראשון [וכ"כ הלחם ושמלה סקמ"ה בדעת הש"ך, אך המחציתה שקל פירש הש"ך כפירוש השני] אמנם לשון הר"ש במח': "עם הקרקע - דהיינו המשכה שמערה חוץ למקוה והם באים למקוה" והיינו כפירוש השני, וכתב הלח"ו"ש דלפ"ז יתכן דכל דברי הראב"ד הם רק בהמשכה מהסוג הראשון שלא הגביה כלל מהקרקע דבזה לא נעשה שאוב, אבל אם הגביה מהקרקע יש לזה דין שאוב ולא מהני המשיכוה כולה, ומיושבת קושית הט"ז.

פט) ונמצא שיש כאן ג' שיטות שרשיות, דעת הר"ש דבידי אדם יש לו דין שאוב, עם גדר שאוב, דעת הרשב"א דבידי אדם הוא פסול בפנ"ע, ואמנם פוסל בג' לוגין אבל א"צ המשכה גמורה וקיל טפי משאובין, והראב"ד סובר דבידי אדם או דאינו פוסל כלל או דפוסל רק ברוב בידי אדם, ואילו משנתינו שפסלה בג' לוגין מיירי בשאב בכלי.

צ) הר"ש הביא מהתוספתא דמים הנוטפים מן הסגוס אף שאינו בר קיבול הוי כמים שאובין. ובשו"ת הרשב"א ח"ז סי' רל"א (המיוחסות לרמב"ן) הובא בב"י ובמעדני יו"ט אות כ' הקשה דמבואר בתוספתא דבסטלין המחלק מים בכרכין אם היה נקוב אפילו כמחט אינו פוסל את המקוה, ומ"ש מסגוס.

[וע"ש בלשון הרמב"ן שמהתוספתא יש בניה טפי מהמשנה בפ"ג, וביאר הקה"י סי' מט דהרמב"ן בא לומר דלא נדחוק דהפסול משום הויתו ע"י טהרה, לכן הוכיח מהתוספתא דהדין הוא בג' לוגין ש"מ שהובא מדין שאובין].

והביא ע"ז דברי הראב"ד דדבר הבא מידי אדם פוסל ודחזינן מכל הנך דיני דג"ל שבשערו ובמסנך את הטיט ובזולף ביידו וסגוס. וה"נ בכלי נקוב אם נופל מידו למקוה פוסל, ולא הכישרו בסטלין אלא כשנופל ממילא למקוה. והנה יעוי' בב"ח שכתב שנראה מדקדוק לשונו דדוקא כשהאדם מכין לדלותו להפילו למקוה אז הוא דפסול כשאין לו ב"ק, אבל נפלו מידי שאלא בכוונה אינו פוסל, ומשו"ה שנינו בפ"ג "הסוחט כסותו" דוקא בכוונה, אלא דהקשה ע"ז ממשנתנו במסנך את הטיט דאם תלשו פוסל את המקוה, ותירץ דכיון דתלש את הטיט והבדילו מן המקוה והניחו בצד המקוה בענין שיהיו נמשכים ג"ל מן הטיט למקוה ה"ז כאילו בכוונה הפיל מידי למקוה. והט"ז סקכ"ז חולק ע"ז, וכתב להוכיח, דהא הך תשובה מיירי באחד שדולה ומרוקן המקוה ע"י כלי, וחשש שמא ישפכו מהכלי למקוה כאשר לא ישארו בו מ"ס ויפסלנו בג"ל שאובין, וע"ז דן באם הכלי נקוב האם פוסל, ומשמע דכוונתו החשובה לפסול בכה"ג הואיל ונפל מיד אדם, וא"נ מוכח דאפי' שלא בכוונה פוסל. [אך הראב"ד בחד תי רוצא מכשיר כדהובא לעיל. ועי' חזו"א תנינא ג' יא].

צא) אמנם הקשו הש"ך סקמ"ו, והט"ז סקמ"ז, דלהלן בס' ר"א סעיף מ' דאיתא בשו"ע העצה לשאוב מים מהמקוה ע"י כלי נקוב ואז אפילו שישפך ג"ל לא יפסול, וקשה מ"ש מסגוס ומסנך דבפשטות [לולא חידוש הב"ח] מיירי אפלו שלא בכוונה.

ותירץ הש"ך דשאני התם **שאינו רוצה** שיפלו המים דכל תכליתו להוציאם ולרוקן המקוה, משא"כ בסגוס ובמסנך טיט לא איכפת ליה שיפלו המים וזה פוסל. [אמנם למה שדקדק הט"ז משו"ת הרשב"א המיוחסות הנ"ל לא עלתה ארוכה דהוא פוסל אף בכה"ג].

ובחזו"א (תנינא ג' יא) כתב דאין מקור לסברת הש"ך דאחר שא"צ כוונה, מנ"ל דכשזה נגד רצונו עדיף. וכן העיר בלחם ושמלה (סק"ע). והקה"י (סי' מט) תירץ דהש"ך סובר דהא דלר"ש דבר שאין מתכוין שרי היינו משום שלא נחשב מעשה ידיה ונידון כאילו נעשה ממילא וכ"כ בקוב"ש ח"ב, וא"כ גם לענין מקוה לא נחשב כיאלו באו מהאדם למקוה. משא"כ בסגוס וביסנך דהוא פס"ר הוי כמכתכין. ולפ"ז שפיר יש להכשיר בדלא ניחא ליה ע"פ שיטת הערוך דפס"ר דלא ניחא ליה שרי. [הקה"י נוקט דפס"ר דלא ניחא ליה לא מתיחס אליו, אמנם יש שביארו דהערוך סובר דפס"ר עושה בגדר "מתכוין" ורק לזה מהני הלא ניחא ליה דלא יהא "מתכוין", אבל אם הסברא דפס"ר הוי כעושה בהדיא ע"ז קשה להבין דהלא ניחא ליה מסלק מעשיו].

ובט"ז כתב דהא דכשר במוציא המים בכלי נקוב משום דהמים הזורמים דרך הנקב מחברים למקוה מדין נצוק וזה מכשיר את המים, ואף דניצוק אינו חיבור מ"מ לענין לטהר שאובים הוי חיבור ע"ש בט"ז ובחזו"א (תנינא ג' יא) ובקה"י סי' מט בארוכה.

ובקה"י תירץ דכיון שגם בלא שהיה שואב היו המים במקוה נמצא שאין המים במקוה מחמת אדם ושפיר מקרי בידי שמים, דמה שהגביה המים ולא הכלים להוציא וחזרו למקוה הוי מכח מה שקודם היו במקוה ודו"ק.

צב) טעמא דר"ש דמכשיר מפני שלא נתכון לשאוב, עי' בגלות עליות [וכ"ה בחזון נחום הובא בתוספות אנשי שם] שמצדד דר"ש לטעמיה דמתיר דבר שאינו מתכון בכל התורה, אבל הוכיח מדברי הפוסקים דאי"ז לטעמיה, שהרי בכל התורה קי"ל כר"ש וכאן לא פסקו כוותיה, וצ"ל דסברת ר"ש דכמו בנתמלאו בכלי שלא לדעת אדם מכשרינן ולא מקרי שאוב כמבואר בהמשך הפרק, כן גם בנתלש ע"י אדם שלא לדעת מותר, אבל הדין של אינו מתכוין דכל התורה ל"ש כאן דהוי פסיק רישיה, אמנם דן הגלות עליות דכאן הוי פס"ר דלא ניחא אליה [ועי' מש"כ באות צא בשם הקה"י דנוקט דכאן מקרי ניחא ליה, ורק מברוקן את המקוה הוי לא ניחא ליה כיון שאינו רוצה שם מים].

וע"ש עוד בגלות עליות דעד כאן לא נחלקו אלא באם התלישה מן המקוה שלא בכוונה דאז לא מקרי תפיסת ידי אדם, אבל אם תלש בכוונה ונשפך למקוה שלא בכוונה לכו"ע פוסל כמו מים שאובין שנשפכו למקוה שלא בכוונה, ועפ"ז תמה על הש"ך (סקמ"ו) שמתיר במרוקן המקוה ע"י כלי נקוב שאפילו אם נשפכו ג' לוגין לא פוסל את המקוה משום דאין רצונו שיפלו, וצ"ע דהרי היה כאן תפיסת ידי אדם [ואמנם לעיל הובא בשם הקה"י דבלא ניחא אליה הוי היתר דלא מקרי ע"י אדם אלא הוי כנפל ממילא, ומיושבת דעת הש"ך].

צג) בתוספתא היה בראשו שלשת לוגין מים שאובין [הג"ה, לעיל נתבאר דלא דוקא שאובין מלבד לדעת הראב"ד בחד גירסא מיירי דוקא בשאובין, ועי' בב"י סי' ר"א שכתב דנקט שאובין לרבותא דאפ"ה לא פסל את המקוה או לרבותא דר"ש] וירד וטבל במקוה ויש בו מ"ס כשר, סחטן לתוכו פסול. ובר"ש ביאר בב' אופנים, חדא דיש מ"ס מלבד מים שבראשו כשר דמקוה שלם אין מים שאובין פוסלין אותו, וסחטן לתוכו מיירי שמ"ס שבמקוה מכוונות וכשיצא מהמקוה חסרו המ"ס וסחטן שער להשלים למ"ס ולכן נפסל.

עוד כתב הר"ש לפרש באופן אחר, דהא דקתני ויש בו מ"ס היינו עם שלשת לוגין שבראשו דמים שבשערו אין פוסלין המקוה אלא אדרבה מצטרפים להשלימו למ"ס כדאשכחן בגיטין אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור.

ושוב דחה הר"ש פי' השני "ומיהו לא דמי כלל דהתם בשלא נעקר מן המקוה".
ובאמת הפי' השני צ"ע, דכיון שאם סוחטין פסולין א"כ מוכח דהויתו ע"י אדם פסול, וא"כ למה בירד וטבל מצטרפין המים למקוה, וביאר בזה באמרי משה (סי' א' אות סד) כמש"כ בספר יוסף אומץ עפ"מ"כ הב"ח הובא בש"ך (סקמ"ו) דג"ל ע"י אדם אינו פסול רק במכיון שיפול למקוה ושלא בכוונה אינו פסול, וע"ז הביא ראייה מרגליו של ראשון דמצטרף המים שירדו מראשון למ"ס ומשום דירדו בלא כוונה, וה"נ ברישא דתוספתא מצטרפין המים שבראשו למ"ס מפני שלא מתכוין שיפלו למקוה, ובסיפא דסחטו לתוכו פסול מפני שבא בכוונה.
ודחית הר"ש דאם לא ניתך מהמים ומחובר כל הזמן למקוה הוי כיש כל רגע מ"ס ולא נפסל [ואכתי צ"ב דחלק מהמקוה נקרא ע"י אדם, וי"ל דזה דומה למסנך בתוך המים דלא מקרי ע"י אדם].
והנה צ"ע דהרי זה ברור דכל מה שמצדד הב"ח דבלא כוונה לא פסול הוא דוקא בתפיסת אדם בלא שהיה שאוב בכלי, אבל בנשאב בכלי פסול אפילו שלא בכוונה [דאף הב"ח לא התיר אלא בכלי נקוב] וכאן הרי לגירסת הר"ש מיירי ב"מים שאובין" שבראשו, אא"כ אפילו שלא בכוונה יפסלו את המקוה. ואמנם האמר"מ העתיק כלשון שאר הראשונים דהיו בראשו ג' לוגין ולא גרס שאובין, אבל הר"ש שגורס שאובין איך יפרש התוספתא.

צד) בדין מסנך את הטיט דבתולש פסול ובמזיז לצדדין כשר, יש לדון מה מקרי לצדדין, (א) די"ל דהוא משום שלא הגביה מן הארץ אלא גרר על הארץ ולכן לא מקרי שאוב, (ב) וי"ל דמיירי שהוא כולו בתוך המים ולכן לא מקרי שאוב. (ג) וי"ל דאפי' במקצתו חוץ למים כיון שלא נעקר לגמרי מן המים לא חשוב שאוב. (ד) ואפ"ל עוד דכל ההכשר רק משום שיש מ"ס עם המים שבטיט מכשיר את המקוה. עוי' בחזו"א (קמא ג' ג'), שכתב דמשמע במשנתנו דמיירי אף באין מ"ס, וגם רוחך לומר דמיירי שלא הוציא כלל מן המים, ובע"כ דכל שהוא מחובר למים במקצתו לא מקרי שאוב. [וצד ראשון שכתבנו לא הוזכר בחזו"א]. אמנם בגלות עליות הביא מהר"ז (שער המים סי' ב' אות ד') שמפרש כהצד הראשון שלא עקר כלל מהקרקע ולכן לא מקרי שאוב. ועי' באות פח מהלחם ושמלה שכתב כיסוד זה בדעת הש"ך [אמנם לא פירש זאת גבי מסנך אלא רק גבי מזלף].

צה) והנה בחזו"א (סי' ד' סק"ז) כתב דע"פ מה שביאר במסנך דכל שלא נתלש מן המקוה לא מקרי שאוב, יל"ע אם ניצוק מקרי ג"כ שלא נתלש מן מקוה ולא יקבל תורת שאובין כמו במסנך דכל שמחובר קצת למקוה אפי' דהוי קטפרס לא נעשה שאוב, וה"נ י"ל בניצוק ובאמת כ"ה דעת הט"ז הובא באות צא, ועמש"כ בזה החזו"א בתנינא ג' יא.

פ"ב מ"ז

צו) המניח קנקנין בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים. בביאור הפלוגתא במשנה נחלקו הר"ש והרמב"ם ופירשו ב' מהלכים שונים.

ובר"ש כתי' צדד בתחילה כפי' הר"מ ודחאו, וז"ל: לנגבן, ליבשן תרגום והנה חרבו והא נגובו. ולכאורה היה נראה לנגבן דוקא שלא נתכוון לקבל המים לכך לא נעשו שאובין, משום דדרשינן בתו"כ מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם וכו'. וישבר או יכוף לפי שאם הגביה הקנקנים ועירה אותן נעשו כמים שאובין שאז יש בו תפיסת ידי אדם.

ואין שיטת משנתנו מתישבת לפי' זה, ועוד דלנגבן נמי קרי ליה בתו"כ תפיסת ידי אדם ומרבי להו מבור.
לכך נראה דלנגבן לאו דוקא, ואורחא דמילתא נקט כדאשכחן פרק המניח את הכד מודה ר"מ במעלה קנקנים לגג ע"מ לנגבן ונפלו ברוח מצויה והזיקו, עכ"ל הר"ש כת"י.

והנה בפירוש הראשון הוזהר אדעת הרמב"ם והרא"ש סובר דלא מקרי שאוב כיון שהניח לדעת נגוב, והקשה ע"ז הר"ש א"כ מ"ט דר' אליעזר. ועוד הקשה דבתו"כ מבואר דמקרי תפיסת ידי אדם. והדברים צ"ב, דהרי בתו"כ (הובא בפיה"מ להרמב"ם ובפי' הרא"ש) איתא: אילו נאמר ומקוה מים יהיה טהור יכול אף מילא בכתיפו ועשה מקוה בתחילה יהא טהור, ת"ל מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים. אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם יצא המניח קנקנים בראש הגג ונתמלאו מים ת"ל בור ע"כ, והוכיחו מזה הר"מ והרא"ש כפירושם דהתו"כ באה להכשיר וזהו דילפינן מבור, ותמוה מה הקשה הר"ש.

וצ"ל דסובר הר"ש דאחרי שבתו"כ מכנה מניח קנקנים "תפיסת ידי אדם" א"כ מבואר שפסול, ומה שמכשירים ר"א ור"י במשנתנו הוא מדין המשנה, וזהו דילפינן מבור, וכן מבואר בתוי"ט דהדרשא לר"א דאית ליה ולר"י כדאית ליה [ומשמע דמפרש כן אף בדעת הר"ש, וכדכתב בגלות עליות] ועי' בגלות עליות שתמה היכן מרומז בדרשא מ"בור" ההיתר של משיכה ורביה.

צז) עכ"פ דעת הר"ש דמקרי שאוב, ובר"ש בסוף המשנה הקשה דהא מבואר בריש פ"ד ובשבת טו: דהשוכח קנקנים בחצר לא נעשים שאובין, וא"כ גם כאן שהניח לנגבן לא יעשו שאובין. ותירץ הר"ש ושמא יש לחלק דהתם בנפלו מאליהם למקוה אבל הכא דעירה לבור אחשבינו. והנה מש"כ דמעה לבור, אין כוונתו לעירוי ממש דהא זה

פסול אף לר' יהושע, אלא כוונתו דאחר שגילה דעתו שרוצה להעביר למקוה אגלאי מילתא למפרע שרוצה בזה והוי כשאוהבין לדעת ולכן הצריך רביה והמשכה [וצ"ע בתוי"ט שהביא דברי הר"ש על הא דתנן "אבל לא יערה"].

ובחזו"א (קמא ד' ג') תמה למה לא הוי שאובין מעיקר הדין שהרי עתה שרוצה ליטול המים הוי ניהא ליה וכדאיתא בבב"ב צ"ז א' ובשטמ"ק שם לענין הכשר דסגי במחשבה שאח"כ.

ותירצו בזה דשאני הכא דהלמוד הוא דומיא דמעין שבידי שמים ולא בידי אדם, וא"כ בעינן מעשה כדי לעשותו שאוב דהיינו לעשותו "בידי אדם", ונהי דאם נכנס מאיליו לדעתו נכלל ג"כ בבידי אדם היינו דעכ"פ יש בזה איזה עשיה באבל משחבה סתם לא מהני. ויש להוסיף בזה מש"כ הגר"ח הלכות טומאת אוכלין דגם בהכשר לא מהני מחשבה על "תלישת המים" אלא בשעה שתולש ולא אחר שהם תלושים ע"ש, ובגליונות חזו"א חלק ע"ז ולשטתו הקשה.

צח) וברשב"א בתורת הבית בשער המים הארוך (שער החמישי) הביא דברי הר"ש, וכתב עלה: ולפי מש"כ למעלה לא קשיא לי מידי דכל שבאו למקוה בידי אדם לא הוי כמעין ופסול עכ"ל. והיינו שתירץ על קושית הר"ש דבמעהר פסול משום "בידי אדם" ולא משום שאובין, ולכאן הדברים אינם מובנים דא"כ למה לר"א בעינן משיכה ורביה, והרי אם לא מערה אלא משבר אין כאן בידי אדם, ולהלן אות ק"א שיבאר דאזיל בזה הרשב"א לשטתו בפירוש המשנה, קחנו משם.

צט) והנה ר"א ור' יהושע פליגי בג' דברים, א) לר"א בעינן דוקא בימות הגשמים, ולפירוש הר"ש הכוונה שיהיה רוב מים שאינם מהכלים כדי שתהא רביה ותטהר את המים [וזאת מלבד ההמשכה ע"י השבירה]. אבל לר' יהושע כשר גם בלא זה משום דשאוהב שהמשיכה כולה כשרה.

ב) ר"א מתיר דוקא בהיו כמעט מים, ופי' הר"ש דר"א חייש שמא יפול רביעית למקוה בתחילה ויפסלו, ור"א לטעמיה דס"ל במשנה ד' דרביעית שאובין בתחילה פוסל את המקוה [וחייש שמא יפול מהמים קודם שבירה דעדיין לא היתה המשכה] ועי' מהר"ם רוטנבורג דהיינו שבשיכה בקנקנים לשברם ינתז רביעית בטרם ישרו ואלו ר' יהושע לא חושש לזה דס"ל דרק ג"ל לוגין פוסל [אפי' בתחילה] ולכמות גדולה כזו לא חש שיפול למקוה בטרם השבירה. ומוכח מר"א דמהני אפי' אם קדמו הג"ל שבהמשכה לרביה. [ואמנם הפוסקים שפסקו דבעינן רביה והמשכה הצריכו שתקדם הרביה להמשכה, עי' ברמ"א סי' ר"א סמ"ד שהביא שכן דייק הב"י מהרמב"ם]. ואמנם יש לדון עפ"מ"כ הגרע"א שם לדייק דאף להרמב"ם אם היו שאובים בהמשכה בתחילה ואח"כ הוסיף מ' סאה כשרים הרי זה כשר, דהא דבעינן שיקדמו הכשרים הוא רק לענין לצרף את השאובים המשוכים לשיעור מ"ס, אבל הא דהמשוכים לא פוסלים את הכשרים איתא גם בקדמו השאובים המשוכים, [והביא שם כ"כ בתוס' בתמורה] וסיים דצ"ע לדינא וא"כ יתכן דכאן בעונת הגשמים מיירי שנוספו מ"ס של מי גשמים, וצ"ב.

ג) בדברי ר' אליעזר נזכר רק היתר שבירה ולא היתר להטות הכדים ור' יהושע מתיר אף בהטיה, ולא נתבאר בדברי הר"ש במאי פליגי [והרא"ש דייק לפלוגתא זו ופירשה לשיטתו אך להר"ש א"א לפרש כמהלך הרא"ש דסו"ס יש כאן המשכה] ועי' בחי' הגר"א [נדפס לקמן בסוף הפרק] דבחד פירושא כתב דגם לר"א מהני שיכפה, ואולי כן ס"ל גם להר"ש וצ"ע. [ועי' בחזו"א ד' א', שהקשה דבכפיה לא שייך החשש שינתז מהמים רביעית בתחילה, וא"כ למה לא נזכר שר"א מתיר לכפות אפי' בלי מעט מים במקוה].

והא דאסור לערות אף לר"י, כתב המשנ"א דהכוונה לערות להדיא לתוך הבור בלא המשכה.

ק) ובר"ן (מסכת שבועות דף ו.) פי' משנתנו וז"ל: הכי פירושו אם עונת הגשמים הוא נידונין משום שאובין כל עוד שהניחן בשעת קשור עבים כדאיתא בפ"ק דשבת וכ"ש בשעה שהגשמים יורדים. ומשו"ה לר"א אם יש במקוה כמעט מים כלומר שיש קצת מים כשרים ישבור וכמעט דקאמר לאו דוקא אלא רוב המקוה בעינן דהיינו כ"א סאין גברבי אליעזר בן יעקב (תמורה יב) דאמר מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאין ופותקן במקוה כלומר ממשיכן והן טהורין שהשאוהב מטהרת ברביה והמשכה. ומשו"ה נמי אמר ר' אליעזר דאם יש בו מעט מים כלומר כ"א סאין ישבור וימשכו המים מן הקנקנים השבורים למקוה, וכיון שאין בו מ"ס קרי ליה "מעט". מפני שאין בו שיעור מקוה דקסבר ר"א דשאוהב שהמשיכה כולה או רובה פסולה. ורבי יהושע אמר בין כך ובין כך כלומר אפי' אין במקוה מים ישבור או יכפה ובלבד שלא יערה למקוה בלא המשכה דקסבר רבי יהושע דשאוהב שהמשיכה כולה כשירה עכ"ל.

והרשב"א בשער המים (שער ז') כתב כעין דברי הר"ן אלא שהוסיף בביאור דברי רבי יהושע דמה דאמר "בין כך ובין כך" היינו בין שהניחן בשעת גשמים בין שלא בשעת גשמים ובין שיש במקוה מים ובין שאין בו.

והנה הר"ן והרשב"א מפרשים ביסוד הדין כפי' הר"ש דהמחלוקת בין ר"א ור' יהושע היא אם שאובה שהמשיכה כולה כשרה, אלא דנחלקו למה הוי שאובין, דהר"ן מפרש משום דאחשבינהו והוי שאובין, ולהר"ן ורשב"א הטעם משום דוהי בעת ירידת גשמים וכוונתו למלאות [ואפי' שהניחם לנגבן כיון שידע שיכולין לירד גשמים מקרי לדעת], אמנם בהא פליגי על הר"ש, דלהר"ש ה"כמעט מים" הוא מעט מים כדי שלא יפסל ע"י רביעית בתחלה [לשיטת ר"א]

ואילו לר"ן ורשב"א הכוונה על רוב כשרים מדין רביה, ונמצא דלהר"ש יכול להקדים ההמשכה לרביה, ולרשב"א צריך שיהיו מקודם דבית הכשרים.

קא) והנה באות צ"ח הובאו דברי הרשב"א בשער החמישי שדן בדינא דמשנתנו למה הוי שאובין הא לא העלן לקבל מים דהא "לנגבן" קתני. וצ"ע דלשיטתו הרי מיירי דוקא בימותה גשמים ולכן נחשב בדעתו עליהם ומה הקשה. **וביאר** בזה במגיה לשער המים דהרשב"א לשיטתו שפירש "בין כך ובין כך" דלר' יהושע אף שלא בשעת גשמים שובר או כופה אבל לא מערה, וע"ז הוקשה לרשב"א דבימות החמה כשמעלה לנדבן פשיטא דלא מקרי שדעתו לקבל המים ולמה אינו מערה.

ועפ"ד יש לפרש מש"כ הרשב"א לישב הך קושיא דבמערה הפסול מדין "בידי אדם", ולעיל הוקשה לן דא"כ למה בכופה בעינן המשכה, ולהנ"ל י"ל דאה"נ בימות החמה הא דכופה לא בא לשם המשכה דאם כופה לא הוי כלל שאובין, אלא דבא התנא לאפוקי "מערה" דזה הוי בידי אדם ומה שהוכיח הרשב"א דיש כאן היתר של שאובה שהמשיכוה כולה, ראיתו רק מימות הגשמים, אבל בימות החמה באמת לא הוי כלל שאוב. [ונמצא דכל תירוץ הרשב"א על קושיית הר"ש הוא רק לשיטתו דיש כאן שאובין ע"י ימות הגשמים, אבל להר"ש דאף בימות הגשמים לא מקרי שאובין כיון דהעלן לנגבן א"כ בע"כ לר"א הטעם דוהי שאוב הוא משום דאחשובי אחשבינהו ודו"ק].

קב) והרמב"ם והרא"ש מפרשים משנתנו דבאמת כיון דהעלן לנגבן לא נחשבים כשאובים [ואפילו בימות הגשמים] אלא דר"א סבר דהוי מקצת תפיסת ידי אדם ולכן אינו מכשיר אלא בתערובת מים אחרים כגון שעונת גשמים או שיש מעט מים בבור, [ועי' במשנה אחרונה שכתב דטעמא דר"א דנראין כשאובין ואתו למגעני להכשיר שאובין, ועי' התערובת מים כשרים איכא הכירא, אבל הגר"א כתב דר"א לטעמו שבמים שאובין מחמיר בתחילה טפי דהשעור הוא בשביעית וה"נ החמיר כאן שבתחילה אין להכשיר מים אלו שיש בהם קצת תפיסת ידי אדם].

ועי' בגלות עליות שהקשה לפי הר"ש למה כפל דבירו שעונת גשמים או שיש מעט מים בבור והרי אידי ואידי חד ענין הוא שיש מים בבור. ועוד קשה למה בפ"ד גבי שלא לדעת לא פליג ר"א להצריך כמעט מים בתחילה. **ועוד** מחמיר ר"א דלא יכפם [אלא רק ישברם] דאם כופה מצטרף הכפיה ל"קצת תפיסת ידי אדם" ופוסל, ורבי יהושע סובר דלא הוי כלל שאובין ואפילו כולה מהנך מים כשירה.

ועי' ברא"ש במשנה ח' דס"ד ששכח עציץ בבור ונתמלא מים מדוה רבי יהושע לר"א דמותר רק לשבור ולא לכפות, דשם מקרי טפי תפיסת ידי אדם ואף לר' יהושע אם יכפה מצטרפים הידי אדם ונפסל. **ובעיקר** דברי ר"א שהצריך מעט מים, לא נתבאר מהו שיעור המים, ועי' בחזו"א (ד' ג') שאפשר דשיעורן ברביעית שזהו שיעור מקוה מה"ת. והוסיף דנראה דדוקא בשוברין בעינן מעט מים אבל בנפלו מעצמן מודה. [יל"ע אם ספיקו של החזו"א משום דבמאליו הוי פחות תפיסת ידי"א, או דהוא היתר של דיעבד, ופשטא דמילתא כהסבר קמא].

קג) כתב הלבוש (ר"א סמ"ד) דהא דשאובין שלא לדעת אינן פוסלין בג' לוגין הוא טעמא דמסתבר דכל גזירת ג"ל הוא גזירה כדי שלא יעשה המקוה כולה או רובה שאובה, וכאן שלא עשה שאיבה זו מדעת לא שייך לגזור שמא יעשה כן פעם אחרת.

וצ"ע דבהמשך דבריו כתב כדעת הרמב"ם דאפי' כולה כשרה בשלא לדעת, וא"כ למה הוצרך בג"ל לטעם חדש וצע"ג.

והא דבאמת שלא לדעת אינו פוסל [אפי' בכולה] צ"ל דלא חל תורת שאובין או אינו לדעת דכל הפסול רק אם עומד לשימוש האדם דזה מקרי בידי אדם ולא בידי שמים, אבל אם נכנס לכלי שלא מדעת לא גרע ממים שעברו על דבר תלוש בעלמא.

והנה בגלות עליות הביא קושיא בשם הצמח צדק למה לא פסלינן כאן מדין הויתו ע"י טומאה, ותירץ הגלות עליות דכשם שלא נפסל מדין שאובין ע"י "של אלהות" כך לא נפסל מדין הויתו ע"י טומאה שלא לדעת, ואמנם לפמשנ"ת והטעם דשלא לדעת בשאובין כשר מפני שמקרי בידי שמים דלא נתיחדו לתשמישי האדם, א"כ לא שיכא סברא זו לגבי הויתו ע"י טומאה. [ובעיקר הקושיא לדעת הר"ש דיש המשכה לק"מ, וגם לדעת הרמב"ם י"ל דלא בא ישר למקוה וכמשנ"ת לעיל באות סז סק"ז].

קד) התוי"ט הקשה דכאן פסק הרמב"ם הלכה כר' יהושע, ואילו גבי שאובה שהמשיכוה כולה פסק דפסולה [עי' פיה"מ להלן פ"ד מ"ד ופ"ה דתרומות מ"ו, וביד פ"ד] אמנם כבר כתבו אחרונים עי' רע"א ורש"ש ומשנ"א ועוד דהרמב"ם לשיטתו דמפרש דטעמא דר"י משום דלא נחשב כלל כשאוב, ולכן מכשיר אף בלא המשכה כלל. **ועי'** ברע"ב שסתר דבריו, דבד"ה לנגבן כתב דלא נעשו שאובין כלל, [וזה כרמב"ם ורא"ש] ואח"כ כתב דטעמא דר"י משום שאובה שהמשיכוה כולה, [וזה כהר"ש] עי' ברע"א שעמד בזה. [וע"ע ברע"ב פ"ד מ"א שכתב כהרמב"ם, והביאו רש"ש כאן].

ובעיקר פי' הר"ש הקשו אחרונים (ע' גלות עליות) דבגמ' בתמורה יב לא אשכח שום תנא דסובר דהמשכה בכולה מהני, וגם לענין רביה והמשכה לא מייתי ממשנה דידן דאלא מראב"י, ולדעת הר"מ ניהא דכאן אי"ז כלל שאובין.

קה) הסייד ששכח עציץ בבור ונתמלא מים אם היו המים צפים על גביו כ"ש ישבר. הנה ההיתר כאן משום דהמים שבעציץ מעורבים עם המקוה, והנה יל"ע אם מיירי דהיו מ"ס בבור או פחות ממ"ס, ואם נימא דהיה פחות ממ"ס יש כאן חידוש דהגם דדין השקה ליכא כאן, ואם כבר היו שאובין מקודם לא נטהרו, מ"מ ע"י חבורם אינם נעשים מלכתחילה שאובין אף שאין כאן מ"ס. ובתפארת ישראל אות נד כתב דאין מ"ס.

אולם לשון המאירי "ונשקע לתוך המים שבמקוה ונתמלא ממנו עד שלא נשארו במי מקוה ארבעים סאה בזולת אותם שבעציץ", משמע דבצירוף המים **שבעציץ** יש מ"ס וא"כ יתכן דדוקא בכה"ג לא נעשה שאובין וכן משמע בגלות עליות. [ולפ"ז יוצא דהמים שבכלי מצטרפין למ"ס, ועי' בזה בב"י סי' רא עמ' ק' בשם השרב"א בשער המים דאין מצטרף, ובחזו"א תנינא ג' ב' תמה בזה, וע"ע בתנינא סי' ח' סק"ב], וצ"ע.

ונ"מ בזה אף לדידן דפסקינן כר' יהושע באופן שבאמת רצה לשאוב ועדיין המים צפין על גביו אם כבר נפסל.

קו) ובעיקר הדין דבמים צפים ישבר צ"ע מה ישבר והרי המקוה כשר גם בלא שישברנו [ולדעת הרשב"א דלעיל אות קה דאין מים שבכלי מצטרפין א"ש] ועמד בזה המהר"ם מרוטנבורג הובא בתיו"ט וכתב: "שמא יפלו ממנו לבור ויפסלוהו אם אין בו מ"ס".

ועדיין צ"ב למה ישבר, דלכאורה גם אם יכפר כשר, ועי' בחזו"א תנינא ח' יב כתב דפשוט דה"ה דיכול לכפות [וצ"ע דא"כ למה איתא דישבר ויפסיד הכלי אם יכול להכשיר בכפיה גרידא] ובגלות עליות כתב דגזרו בזה שמא כשיסכה יוגבה למעלה מן המים ויעשה לשאובין.

קז) ואם לאו לא ישבר דברי ר"א, ורבי יהושע אורם בין כך ובין כך ישבר. הנה הר"ש פירש דפליגי בפלוגתא דהמשנה הקודמת אם מהני המשכה בלא רביה, ומיירי בימות החמה שאין רביה ולכן ר"א פוסל ור"י מכשיר.

ומבואר מזה לשיטת הר"ש דהשובר חבית מים שאובין במקוה מקרי המשכה, ועי' בחזו"א קמא סק"א דאע"ג שהמים נופלים מכלי לבור, כיון שהכלי נשבר חשיב ליה כהמשכה שאין המים באים מכלי אלא משבר כלי, ואע"ג דכיון שנשבר חשיבי המים כמונחין בבור והו"ל שבירת הכלי וביאת המים לבור בב"א מ"מ חשיב כהמשכה. ומסיים שם החזו"א: ואף אם נפרש מתניתין כפי' הרמב"ם [דלשיטתו לא הוי שאובין ולא אתינן עלה מדין המשכה] מ"מ דבר זה שלמדנו לפירש קיים. [אמנם בתנינא סי' ו' סקי"ג כתב דלדעת הרמב"ם אין ראייה לדין זה ויתכן דפליג ע"ז].

ועדיין צ"ב לדעת הסוברים דבעינן המשכה ג"ט היכן היה כאן המשכה ג"ט, ועי' בחזו"א (קמא ו' ט) דהא דבעינן לענין המשכה ג"ט על הקרקע, היינו כששופך על שפת המקוה והמים יורדין למקוה, אבל כשיש גומא בשפתו ושופך השאובין לגומא ואח"כ פותקן חשיב המשכה בכל גווי, וראיה משבירת הכדים במשנתנו ע"ש.

ובחזו"א תנינא סי' ח' סקי"ג כתב דמהר"ש דידן מוכח דא"צ המשכה ג"ט, דהא בשובר את הכלי אין ג"ט, [ועי' באות סז סק"ה שהחדרי דעה הוכיח מהר"ש במק"א דא"צ ג"ט] ושוב הקשה דהריב"ש פי' המשנה כהר"ן (באות ק') ולבירור מוכח ג"כ דמהני המשכה על ידי שבירה, והרי הריב"ש הוא הסובר דבעינן המשכה ג"ט, ובע"כ דשבירה עדיף.

ובהמשך דבריו כתב שם החזו"א דאם נחו המים באשבורן א"צ ג"ט, ולא נחת לסברא שכתב הוא עצמו [בקמא סי' ו' הנ"ל] דלפ"ז גם בשוכר כלי א"צ ג"ט מה"ט, וכנראה מפני שלא לתר כששובר יוצאין המים מן הכלי ואינם נחים כלל.

ובעיקר הסברא דשבירה עדיף, יתכן לומר בזה, דהנה הא דבעינן ג"ט כתב הריב"ש משום דג"ט הוי דלבוד, וההסבר בזה דהוי כאילו המים נשארו במקומם ולא זזו דתוך ג"ט הוי הכל כאותו מקום, וא"כ י"ל דכשנשבר הכלי ויוצא החוצה לעולם יש לזה חשיבות של מקום אחר, דקודם היה בכלי ועתה חוץ לכלי, ויתכן דאפי' תוך הכלי השובר יש לזה חשיבות של מקום חדש ולכן א"צ ג"ט.

ולשיטת הר"ש פשוט שכאן שרי רק לשבור ולא לכפות, דאם כופה אין כאן המשכה, ורק כששובר מקרי המשכה כמו שביאר החזו"א, [והמים כאן מיקרו שאובין כמש"כ הר"ש בסוף משנה ז' ונתבאר באות צז].

קה) והרא"ש פירש דלר' אליעזר נחשבים המים כשאובין ולכן לא ישבר, ורבי יהושע סבר דלא חשיבי שאובין, אבל מ"מ שרי רק לשבר ולא לכפות דחשיב תפיסת ידי אדם יותר ממניח קנקנים לנגבן דהתם לא חישב עליהם לקבלה מעולם דלא העלה אלא לנגבן.

והב"י יש לו גירסא אחרת ברא"ש, (גם הט"ז הביא כן בסקנ"ב) דטעמא דר' יהושע משום דאפי' אין המים צפין ע"ג חשיב כמחוברין למקוה, ופי' הב"י כיון דמי המקוה מקיפין תחתית הכלי ומן הצדדין לכן לא חשיב שאובין וישבר. ועי' במשנה אחרונה ובחזו"א (תנינא ח' יא) דהוא ט"ס בגירסת הב"י ונשתרבה הלשון "כיון שמחוברים למקוה" מדברי ר"א לדברי ר"י. ובמשנה אחרונה הקשה גם על סברת הב"י דמה תועלת בהיקף המים סביב הכלי, הא סוף סוף אין

חבור בין מים שבפנים למים בחוץ. אבל לגירסא דידן הטעם דלא חשיב שאובין משום שלא הניח ע"ד לשאוב, וכמו ע"מ לנגב, וא"כ א"צ שיהא כלל מים בבור.

והנה ברמב"ם פ"ד ה"ה ובשו"ע סמ"ג איתא לדינא דר"י "אע"פ שלא נשתיר בבור אלא מעט" ומדייק הב"י דבעינן מעט מים, וכפי שהסביר דע"י המים לא חשיב שאובין כנ"ל [ובחזו"א כתב דעיקר הדבר אין לו הכרח דאפשר דלר' יהושע שוכר אף אב בלע הבור מימיו כמו במ"ט, אמנם לשון הרמב"ם לא משמע כן].

ובלחם ושמלה (סקע"ג) כתב ד"ל דבעצין גזרו שמא יטעו שהס"ד הביא שם את המים למלאכתו, ולכן התירו רק כשיש מים בבור דמוכחא מילאת שגם המים שבעצין מן הבור הם.

קט) והנה לפי הרא"ש והרמב"ם דינא משנתנו חמור מדינא דמשנה ז' ומדינא דמשנה ט', דבמשנה ז' יכול אף לכפות לר"י, ובמשנתנו לא [וכמו שפי' הרא"ש דחשיב טפי תפיסת ידי אדם], ובמשנה ט' תנן להדיא דאפי' אין מים בבור כשר ובמשנתנו מבואר ברמב"ם דצריך שיהא מים [כמשנ"ת באות קח] והחילוק בין משנתנו למשנה ט' כתב הב"י דכאן רצה לקבל טיט לכן חשיב טפי לרצון [ובחזו"א תנינא ח' יא כתב דאין טעם זה מובן, והיינו דמה זה טעם להחשיב את המים לשאובין] והחזו"א מפרש דמה שמנתנו חמורא ממשנה ז' משום דאיכא מים בבור ועלול הדבר שיתמלא ממי הבור הוי כמניח בשעת קישור עבים. ולפ"ז נוקט דאין חילוק בין מ"ח למ"ט, דבתרווייהו הרי עלול להתמלאות ממי הבור ודלא כב"י.

קי) והנה הלבוש סמ"ב העתיקו הש"ך סקצ"ב העמיד דינא דמשנתנו בירדו גשמים ונתמלא מים, ובחזו"א כתב דלפי שיטתו א"א לפרש כן, דהא לדבירו מה דמשנתנו חמורה טפי ממשנה ז' הוא מפני שעלול להתמלא ע"י הבור, אבל אם התמלא מגשם לא יפסל ואפשר אפי' לכפות, דדמי למשנה ז'. אמנם פשוט שהלבוש אזיל בשיטת הב"י דהוא חמור טפי משום שהיה ע"ד קבלת טיט, ולכן זה סיבה להחמיר אפי' בנתמלא גשמים.

אמנם צ"ע איך פירש המשנה בגשמים והרי ברישא מטהרינן אפי' לר' יהושע במים צפין, ואם נימא דנתמלאו ממי גשמים נמצא שכבר נעשו אז שאובין ונפסלו ואיך יחזרו ויתכשרו ע"י חבורן למים והרי אין כאן מ"ס בלעדי אותן המים. וכבר עמדו בזה החזו"א שם והגלות עליות [ועי' בתפא"י בועז אות ח'].

משנה ט'

קיא) המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים אע"פ שבלע הבור את מימיו הרי זה ישבר. עי' בר"ש שפירש דהמשנה כר' יהושע והוי כהמשכה ולר"א אפי' בימות הגמשים לא ישבר כיון שהבור ריק וגזירה פן יפלו רביעית לבור קודם שבירה. ולשיטת הר"ש פשוט דרק שבירה מהניא ולא כפיה, דכל ההיתר הוא משום ששבירה כהמשכה, משא"כ בכפיה אין כאן המשכה וא"כ הוי כולל שאובין ופסול.

אבל הרא"ש לשיטתו מפרש דהמים לא חשיבי שאובין כיון שרצה שרק דפנות הכלי יססגו במים ולא שיכנסו לתוכו, ומ"מ משמע דא"א לכפות אלא רק לשבור ופי' הב"י הטעם כיון שהיה קצת דעת על שאיבה [שיתמלאו דפנות הכלי] לכן חשיב קצת בידי אדם ולא יכפה [כעין מש"כ הרא"ש במ"ח]. והנה יל"ע לדעת הרא"ש אם משנתנו אזלא אף כר"א, ובב"י כתב דר"א פליג על משנתנו, שהרי במ"ז הצריך שיהיו כמעט מים בבור, וא"כ ק"ו שכאן שרצה קצת לשאוב בתוך הדפנות דבעינן שיהא מים בבור, ובע"כ הא דקתני "אע"פ שבלע הבור את מימיו" דלא כרבי אליעזר. עכ"ד.

והנה בדין זה דמניח קנקנים בבור, לכו"ע מהני אף שלא נשארו מים בבור, ולא דמי לסייר ששכח עצין בבור [דלרמב"ם ושו"ע בעינן שישאר מים בבור] וביאר הב"י דהכא הוי פחות תפיסת ידי אדם כיון שאין רצונו כלל שיכנסו המים בתוכו, ומ"מ הוי טפי תפיסת ידי אדם ממשנה ז' כיון דסו"ס רצה שיבלעו המים עכ"פ בדפנות הקנקנים, ולכן לא יכפה אלא רק ישבור.

ולחסבר הלחו"ש (סקע"ג, הובא באות קח) דהטעם דבעצין בעינן מים בבור הוא שמא יטעו לומר שהסייד הביא המים למלאכתו, הא דהכא לא גזרו ביאר הלחו"ש דאינם עשויים למים רק לייך, וגם אין דרך להעמידם בתוך המקוה עם מים. [ולענ"ד י"ל דהא כל מה שמעמידים במים הוא כדי שיבלעו הדפנות מים ולא יבלעו אח"כ היין שינתן לתוכו, אבל אם עשויין לקבלת מים אין שום ענין להעמידם בבור, דבין כך יבלעו מים, אלא דיש לדחות דרוצה ליקח בקנקנים לדרך ולכן רוצה שעתה יבלעו מים ולא יחסרו לו המים אח"כ].

קיב) בגלות עליות הביא מהצ"צ שהקשה על כל הנך ג' משניות אים התירו בנתמלא הקנקנים והעצין שלא לדעת והרי הויתו ע"י טומאה [וזה פסול לדעת הר"ש במ"ג, והרא"ש ה' מקואות ס' יא ובפירושו לקמן פ"ה מ"ה, אמנם הרמב"ם מכשיר ונתבאר באות סז סק"ז] ותירץ הגלות עליות דכיון שאין נעשה לדעת לא פוסל כשם ששאובין לא פוסל שלא לדעת. ולענ"ד צ"ע לומר כן, דבשלמא פסול שאובין הנלמד מ"מה מעין בידי שמים" י"ל דשלא לדעת לא מתיחס לאדם ומקרי בידי שמים [וגם אם הגדר דהמים הוחשבו ונעשו תשמיש אדם ולא מים טבעיים, י"ל דבשלמא

לדעת לא מקרי מים של תשמיש אדם, וכמו שמצינו בדיני מכשירין] אבל לגבי דין הויתו ע"י טהרה מאי נ"מ אם הוי לדעת או שלא לדעת.

ובעיקר הקושיא לכאורה במשבר הרי כבר נטהרו הכלים ולא חשיב הויתו ע"י טומאה (ונראה דזה אתיא בכ"ש מהא דחשיב המשכה) ובכופה קנקנים הרי לדעת הר"ש יש כאן המשכה, ואפי' לרא"ש ורמב"ם דמיירי בלא המשכה מ"מ הא מבואר בזבחים כ"ה דהפסול בדבר המקבל טומאה דוקא אם נכנס בלא הפסק למקוה, [ונתבאר באות סז סק"ו בארוכה] וא"כ י"ל דכאן כופה ואין מחזיק הכלי מעל המקוה ובכה"ג לא מקרי הויתו ע"י טומאה.

והנה יעוי' בחזו"א (תנינא ח' יב) שהקשה במש"כ הר"ש במ"ח דבצפון המים ע"ג כ"ש בעינן שיצופו כל שעה, וקשה דהא כל מה שפסול הוא רק בשפך לדעת (כמש"כ הר"ש בסוף מ"ז) וא"כ כאן אפי' אם בתחילה לא צפו ואח"כ צפו הוי כנשפך כבר למקוה בלא דעת ולמה פוסל ר"א, והוסיף החזו"א במוסגר "ובעצין של אבן דליכא משום הויה ע"י בר המקב"ט", ומשמע דרק בקושייתו הוצרך לזה ולא בעיקר דין המשנה, ונראה דהוא מטעמא דכתבנו לעיל, [וע"ש בחזו"א מש"כ לישב דברי הר"ש].

ק"ג **בתוספתא** שהובאה בר"ש נחלקו ת"ק ור' יוסי בדעת ר'יהושע דמשנה ז' אם מותר רק שבירה או גם כפיה. והנה לדעת הר"ש דטעמא דר' יהושע משום דשאובה שהמשיכוה כולה כשירה, צ"ע א"כ למה בכפיה לא יותר ע"י ההמשכה. [ומש"כ באות צט סק"ג דלהר"ש שרי אף לר' אליעזר בכפיה, הנה בתוספתא יש תנא דאפי' לר' יהושע לא מהני כפיה, ולדידיה תקשה מ"ט לא מכשר ע"י ההמשכה].

ובחסדי דוד כתב דאם כופה הוי תפיסת ידי אדם, ונראה דס"ל דלהאי תנא כל כפיה פוסלת את ההמשכה, ולכאורה לפ"ז במערה למקום ההמשכה ודאי יפסול מדין תפיסת ידי אדם (ולפ"ז א"צ לפרש דבמערה דפסול הטעם משום דמערה ישירות למקוה כמש"כ המשנה אחרונה הובא באות צט שם, אלא פסול משום תפיסת ידי אדם לכו"ע) ולפ"ז כמעט כל המשכה פסולה אא"כ כופה, אבל במערה אף ההמשכה לא מהניא. אבל בחזו"א תנינא סי' ג' סקי"ז כתב דהמשכה ודאי מהניא, ויעו"ש שמנה ה' חלוקים בין הויתו ע"י אדם להויתו ע"י טהרה.

ובעיקר הנידון אם המשכה מטהרת תפיסת ידי אדם, עי' באגרו"מ יו"ד ח"א סי' קב ענף א' דאין המשכה מטהרת מדין בידי אדם, [ורק מדין רוב מכשרינן בהמשכה, דעל פסול בידי אדם מהני רוב] ואמנם זה א"ש רק להראב"ד אבל להרשב"א בשער המים שפי' דהא דמשנה ז' במסנך הוי משום תפיסת יד"א ואפ"ה פוסל בג' לוגין א"א לומר כן.

ועי' בגינת ורדים (הספרדי סי' ד') שכתב בשם חכמי ויניציאה שבהמשכה פסק כח גברא ובשעת נפילת המים לא יבואו מידי בשר ודם, ודימוהו לאריתא דללאי בחולין ק"ז א' דאם פתח פתח למים אם הוא בקירוב מקום מקרי כח גברא, וכאן צריך ריחוק מקום [והב"ח דייק מרש"י בתמורה יב דבעינן חריץ וגומא למרחוק וש"מ דלא סגי ג"ט אלא שיפסוק כח גברא] והביא שיש שהכשירו בג"ט וסוברים דבכך כבר כלה כח גברא. [בחזו"א כתב לגבי נט"י שכל שממהר שפיתו מחמת תנופת הכלי מקרי שלא כלה כח גברא. ועי' ביד רמ"ה סנהדרין עז ג' פירושים בביאור מה נקרא כח ראשון]. ובב"י בשם ספר המנהגות כתב דבעינן שיפסק כח גברא.

ק"ד **המשך** דברי התוספתא גבי לגיון, נתבאר באותיות פד-פט.

פ"ב מ"י

קטו **מקוה** שיש בו מ"ס מים וטיט ר"א אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ר"י אומר במים ובטיט וכו' היו המים מצד אחד מודה ר"י שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט. וכתב הר"ש דאף במים מצד אחד דאין מטבילין בטיט מ"מ מצטרף הטיט להשלים למ"ס ומ"מ אין מטבילין בו. וכן כתב הרע"ב לדעת ר"א בטיט שהמים צפין ע"ג.

ומ"מ במקוה שכולו טיט א"א לטבול [דזה לא עדיף מצד אחד כשטובל במקוה] וכ"ה ברש"י סוכה יט ב', והוכיח כן ממתניתין פ"ז מ"א שאמרו דטיט הזרוק "מעלה" משמע דבכולו טיט פסול וכן משמע בזבחים כ"ב דהטיט "משלים", וכתבו הגלות עליות והחזו"א (קמא ד' ח') דדוקא ברוב מים, אבל מיעוט לא ואפילו בצף ע"ג. (והיינו דהטיט אינו מקוה גמור ויכול רק להשלים למקוה).

והנה הגלות עליות כתב דאין מצרפין לשעור אלא את המים שבטיט אבל העפר אינו משלים לשעור [והביא שבש"ך סקע"ב מבואר דשגל משערינן כמה מים יצאו ממנו כשימס] אמנם החזו"א (שם) כתב דגם העפר משלים לשעור דחשיב מים [ומה שהביא הגלות עליות מהש"ך לכאורה אין זה ראיה דשם אין בשגל אלא מים, והכמות משתערת כפי מה שיצא המים, אבל כאן יש במציאות גם עפר וכל עוד שהוא זרוק דין העפר עצמו כמים].

קטז **והנה** יל"ע בשיעור מ"ס במקוה, האם הוא שיעור במקוה, ומקרה שיש למימיו דין של מ"ס אפשר לטבול אפילו במקצתו, או דדין מ"ט נאמר במעשה הטבילה, דבעינן מציאות של טבילה במ"ס. והנה הגר"ח (טו"א פ"ז ה"ה) כתב דהא דבעינן במקוה כשפופה"נ אינו אלא לענין לערב המים להיות אחד, אבל לדין השקה דשאוין דא"צ "עירוב" [שיהיה גוף אחד] אלא סגי ב"חיבור" לזה מהני אפי' כ"ש.

ובגליונות חזו"א הקשה דא"כ מקוה שיש בו מ"ס שרוצה להשיקו למקוה שאין בו מ"ס לא יצטרכו כשפופה"נ שהרי שיעור מ"ס ישנו כבר במקוה הגדול, ולענין לחבר המקוה שאין בו מ"ס לגדול לכאורה די ב"חיבור", והקשה החזו"א דבפ"ו מוכח דגם בכה"ג צריך כשפופה"נ.

ובזכרון שמואל סי' פ' תירץ דהא דצריך מ"ס אינו רק כדי שיחול על המקוה כח של טהרת מ"ס [דלענין זה באמת סגי בחיבור כ"ש] אלא צריך ג"כ שמעשה הטבילה יהיה במ"ס, ולזה לא סגי בדין חיבור ובעינן עירוב שתתיחס טבילתו לכל המ"ס.

אלא דהקשה ע"ז הזכרו"ש, מהא דטיט הזרוק שמצטרף אף שא"א לטבול בו עצמו, הרי דא"צ שהטבילה תהיה בכל המ"ס, דהא טיט הזרוק אינו כשר לטבול בו.

ותירץ הזכרו"ש דבאמת גם טיט הזרוק מצטרף לענין זה דחשיב כטובל בכל המ"ס וטיט הזרוק בכלל, והא דאין טובלין בטיט הזרוק עצמו היינו דבטיט הזרוק לא חשיב מעשה טבילה, אבל כשעצם מעשה הטבילה הוא במים שפיר דמי להיחשב כטובל בכל המ"ס.

אמנם בקוב"ש פסחים אות קפ"ד הוכיח מדינא דטיט הזרוק דאין דין לטבול במ"ס, אלא רק הוי דין במקוה שיהא מקוה של מ"ס. (וע"ע בחי' ר' ראובן עמ"ס מקוואות סי' ג' הערה ר' משכ"ב).

קייז **ביסוד** מחלוקת ר"א ור"י אם במים צפין אפשר לטבול בטיט. עי' ברע"ב דלר' יהושע המים מקדמין [כדתנן לקמן פ"ז מ"ז הטביל בו את המטה אע"פ שרגליה שוקעות בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדמין] ור"א לית ליה האי סברא. [וכ"ה בר"ש כת"י ובאשכול פי' נד] והסכים לזה התו"ט. ולפ"ז הא דמן הצד לכו"ע אין מטבילין בטיט משום דמן הצד לא אמרינן דהמים מקדמין (כ"כ גלות עליות).

ובעיקר הטעם דמים מקדמין עי' בתו"ט כאן בשם הרע"ב שהמים מקדמין להטביל הרגלים קודם שישקעו בטיט, ובמים הוטבלו. והקשה התו"ט דמאי מהני הא דהוטבלו קודם שנשקעו בטיט, הרי בעינן כולה בב"א שתיטבל במים. [ועי' בגלות עליות שכתב לחדש חידוש גדול דבאדם הא דבעינן כולו בב"א הוא דאורייתא, אבל בכלי הוא רק אסמכתא, וכאן הקילו כיון דסו"ס נראה שטבל הכל ע"ש]. והר"ש מפרש שהמים מקדמין לאותן הגומות של כרעי המטה ובמים הוטבלה ואין כאן חציצה דאין חוצץ אלא טיט היון וטיט היוצרים, והקשה התו"ט היאך המים מקדמין הוי הגומות אינן נעשות אלא ע"י כרעי המטה. [עי' במשנה אחרונה משכ"ב] אבל לשון הרא"ש שכשתחב רגלי המטה כבר נגעו בה המים ואותן המים מחוברים למקוה הילכך לא הוי חציצה כדתנן ספ"ח האוחז באדם ובכלים אם הדיח ידיו טהורין עכ"ד.

[ועי' בתו"ט פ"ז משכ"כ על מתניתין דהכא, ודבריו תמוהין כמשכ"כ המשנה אחרונה].

אמנם עי' בחזו"א (קמא ט' ט') דכתב שאין לפרש משנתנו מדין המים מקדמין (אלא אפילו במכניס מחט ורק חור הכותל דאין מים מקדמין) דא"כ לא היה ר"א פליג ע"ז, דאי נימא דפליגי בסברא זו גופא אם מים מקדמין גבי טיט הזרוק אלא גבי טיט העבה, ועוד דבזרוק לא שייך מים מקדמין שהמים מתערבין תיכף עם הטיט ואין להם קיום בעצמן, הלכך בטיט זרוק דס"ל לר"א דאין מטבילין בו אף אם קדמו המים אין מטבילין, ובעבה מטבילין אף לר"א דאינו מתערב כ"כ עם המים ושייך סברת המים מקדמין.

ולפי הסבר החזו"א סברת ר' יהושע, דהטיט ראוי לטבילה מצד עצמו ויש לו דין מים גמורים, [וכ"כ החזו"א תנינא ו' ה'] ולפ"ז צ"ל דהא דמן הצד אין מטבילין בו משום דאז הוא פחות מעורב עם המים ואין לו תורת מקוה גמורה אלא סובר בזה כסברת ר"א.

קייח **והנה** לשיטת הרע"ב (הר"ש כת"י) והתו"ט דהפלוגתא היא בדין מים מקדמין, צ"ע א"כ למה בעינן שיהא דוקא טיט הזרוק וכשיעורי דתנאי במשנתנו, והרי דין מים מקדמין הוא גם בטיט עב. אמנם הביאור פשוט, דמה דבעינן להנך שיעורי הוא לדין "צירוף" הטיט לשיעור מ"ס, אבל מאי דמהני הטבילה בטיט לר"א הוא מדין מים מקדמין.

ועי' לשון המאירי "חאח"כ בא לפרש איזהו הטיט שראוי להצטרף אף כשהוא לצד אחד או לטבול בו כשהמים צפין ע"ג ופירש בו שהוא לח כ"כ שנמחה במים" ע"ש. ולכאן' משמע דהשיעור נאמר גם לענין הטבילה בטיט ולא רק לענין הצירוף, וזה דלא כרע"ב דלדעתו השיעור נאמר רק לענין הצירוף אבל עצם הטבילה בטיט כשירה גם בטיט עב מדין מים מקדמין. ויש לדחות דהרע"ב נקט רק את המקרים שבמשנה, אבל באמת החיסרון בטובל בטיט שאינו בשיעורי המשנה הוא רק משום שחסר מ"ס ולא משום מעשה הטבילה עצמו, דלזה סגי במים מקדמין. וצ"ע.

קייט **הר"ש** הביא רש"י בסוכה שפירש דטיט הזרוק מצטרף להשלים מ"ס, והטובל בו לא עלתה לו טבילה, היינו הטובל במ"ס שכולו טיט הזרוק. והקשה הר"ש דבסוכה מיייתי לה לגבי פחות מג"ט אויר דמצטרף ואין ישנים תחתיו ואילו לרש"י משמע דטובלין אף בטיט ולא דמי לאויר. ולכן פירשו התוס' ד"אין טובלין בו" היינו בטיט בצד או לר' אליעזר. [ויש להוסיף ע"פ התו"ט דאפי' לר"א דמטבילין בו אין הטיט עצמו כשר אלא כל ההיתר מצד מים מקדמין. ועמד בזה הערול"נ].

ולישב דעת רש"י על בערול"נ דמפרש שהגמ' לא הביאה ראיה לדין "אור" אלא לדין "סכך פסול" שבפנ"ע פסול וכשהוא פחות מג"ט ישנים תחתיו וזה דמי לטיט שכשמצטרף אפשר לטבול בו. והא דאיתא במשנתנו דא"א לטבול בטיט פירש הערול"נ בדעת רש"י דהכא מיירי בטיט יותר עבה כשיעורי דמשנתנו. אבל טיט הזרוק דסוכה הוא פחות עבה ושיעורו כשפרה שותה הימנו ואז הוא כשר גם לטבול בתוכו כשיש בו מים. [אבל בפנ"ע לא], ובאמת עיקר היסוד דהך פירושא ישנו בתוס' חצוניות בשטמ"ק זבחים כ"ב ב', ועל בחזו"א קמא ד' ח' שהביא דברי השטמ"ק, ונוקט שם דבהך שיעורא אפשר לעשות מקוה בתחילה הואיל והפרה שותה הימנו. וזה דלא כמהלך הערול"נ דגם בפרה שותה אין כשר אלא להשלים ולא בכולו. **וע"ע** בב"י שהביא דהסמ"ק בעתיק רק שיעורם דמשנתנו ולא כתב שיעור דפרה שותה, וכתב דזה דלא ככל הפוסקים שנקטו דהוי חדא שיעורא [צ"ע מה ראיה היא, הא שיעורא דמתניתין מפרט טפין]. וכתב החזו"א (תנינא ו ה') דאפשר שדעתו כדעת השטמ"ק.

קכ) אמנם התוס' והר"ש אזלי לשיטתם דשיעורי דהכא ודסתם ודזבחים הכל אחד. ולכן דעתם דא"א לטבול בטיט, ורש"י יפרש כשטמ"ק ודו"ק. (אמנם יש לומר דרש"י מפרש הסוגיא בסוכה בטיט כשמים צפין ע"ג דאליבא דר' יהושע וכהסבר החזו"א דאפשר לטבול בטיט עצמו). **וברמב"ם** פ"ח הל"ט הביא רק שיעורא דפרה שותה ולא שאר שיעורי דמשנתנו, וכתב הערול"נ והגלות עליות דס"ל כתוס' דהכל שיעור אחד, אלא דעדיין קשה למה לא פירש את השיעור כפי איזה תנא שהלכה כמותו.

פ"ג מ"א

קכא) רבי יוסי אומר שני מקוואות שאין בהם מ"ס ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו כשרים מפניש לא נקרא עליהם שם פסול. וצ"ב מה בכך שבתחילה לא נקרא עליהם שם פסול, הא מ"מ אחרי שנתערב יש כאן ג"ל ולמה לא פוסל.

ובאליהו רבה (הגר"א) כתב: אידי דבעי למתני סיפא נחלק לשנים פסול מפני שנקרא עליו שם פסול, קתני נמי הכא כשרים מפני שלא נקרא עליו שום פסול. והכא בלאו הכי כשרים דכי נתערבו ואית בהו ג' לוגין שאובין אית בהו נמי ארבעים סאה ותו לא פסלי להו מים שאובין. ומבואר מדברי הגר"א דכאן כשר משום דבאין כאחת עם הג"ל יש ג"כ מ"ס.

ובהגהות הרש"ש כתב דלכאורה יל"פ דמתניתין מיירי "שאין בהם" היינו בשני המקוואות יחד ג"כ אין מ"ס ואפ"ה לא נפסל, והטעם משום דזה עדיף מהא דתנן בסוף פרקין בנפלו ג"ל מב' כלים והפסיק הראשון עד שלא התחיל שני, והכא ג"כ אין צירוף ביניהם [ואף דהתם בנתכון לרבות פוסל, כתב הרש"ש דאפשר דהכא עדיף דב' מקוואות אין צירוף] - ועל כע"ז בתו"ז פ"ה דתרומות דרק "הנפילה" פוסלת וכאן שבנפילה לא פסל שוב אינו פוסל וכדמוכח מההיא דנפלו ג"ל מג' כלים - אלא דסיים הרש"ש ד"בטלה דעתי העניה נגד דעת הא"ר שכתב בפירוש דמיירי דבשתיהם יחד יש מ"ס, ובפרט שכן משמע גם לשון הרמב"ם והשו"ע. (לשון הרמב"ם (פ"ה ה"ה) "אין בכל אחד מהן ארבעים סאה" והשו"ע (ר"א יט) "שאין בשום אחת מהן ארבעים סאה").

ואמנם מדברי הגר"א משמע קצת דגם הוא מודה שיש טעם אחר והוא המרומז במשנה "שלא נקרא עליהן שם פסול" אלא דכתב דכאן א"צ לטעם זה. אך באבנ"ז יו"ד רפז כתב דזה גופא כוונת המשנה שלא נקרא שם פסול פי' שלא נקרא שם שלשה לוגין עד שהיה מ"ס ואז אין ג"ל פוסלין.

קכב) ובחזו"א (קמא ב' ב'-ג') כתב דאין לפרש הטעם משום דהוי בב"א, דס"ל להחזו"א דג"ל דאתין בב"א עם מ"ס פוסלין אותן (ויבואר להלן ראיותיו) אלא מפרש בג' אופנים א) כפי' הרש"ש דהוי כנפלו מב' כלים. ב) דתנן פ"ד מ"ד מים שאובין ומי גשמים שנתערבו כו' אם רוב מן הכשר כשר, והבין החזו"א דכל שי שנתערבו שאובין עם מי גשמים מחוץ למקוה והרוב כשר אין פסול שאובין אף בלא המשכה [ואזיל כן לשיטתו בקמא סי' ה' סק"ג ויותר מפורש בסק"ה, ואין הדברים מוכרחים, וע"ע בט"ז סקס"ט]. ג) דג' לוגין נטהרין בהמשכה, והכא חשיב כל מקוה לגבי חברתה כהמשכה.

זובגלות עליות הביא מהצ"צ שפי' ג"כ כפי' א' וג' של החזו"א, וכתב הגלות עליות דלפי פירוש ג' א"כ גם בנפלו ג' לוגין לאחת מהן ואח"כ נתערבו כשרה המקוה שלא היו בה מ"ס, והא דתנן כאן דדוקא משום דלא נקרא שם פסול דמשמע שאם נפלו ג"ל כאחת מהם ונקרא שם פסול אינו חוזר ונכשר, היינו דלא מכשרינן את אותה שנפלו לתוכה ג"ל, אבל את השניה מכשרינן, דכלפי השניה הוי המשכה. משא"כ כלפי זו שנפלו בה הג"ל אין בה המשכה.

אמנם בחזו"א (תנינא ד' ו') כתב דאם נפלו באחד מהן ג"ל שניהן פסולין דהוי כהרחיב את המקוה הפסול, אבל אם כ"א מהם כשר ובעינן לפוסלם ע"י צירופן הוי כל אחד לגבי חבריה כהמשכה, דעד כמה שדנים לצרף את המקוואות יש כאן המשכה. וצ"ב. והדברים מבוארים יותר בחזו"א (קמא ב' ב') דאם אחד מהם פסול א"א לומר שהפסול לתוך

הבשר נפל יותר מלומר שהבשר לתוך הפסול נפל, ועוד י"ל שאין המים הפסולים ראויין להשלים כיון שנתערבו עם השני ועדין הן בפסולן וכיון שלא השלימו ממילא נפסל השני דהשתא תרוייהו כחד.

והנה בגלות עליות העיר דאם מדין המשכה אתינן עלה א"כ בעינן שיהיה בין מקוה למקוה ג"ט [כמש"כ השו"ע ר"א סמ"ה דשעור המשכה ג"ט] אמנם למש"כ באות קז דבמזמר כלי מקרי המשכה אף בפחות מג"ט משום דבא למקום חדש א"ש. וכן למש"כ החזו"א (קמא ו' ט', תנינא ח' יג) דאם נחו באשבורן טרם ביאתן מקוה א"צ ג"ט, א"ש טפי. בחי' הגר"א פ"ב מ"ה כתב הטעם דכשר "והיינו דכל חד וחד בטיל תחילה", ואפשר לפרש כפי' א' או ב' של החזו"א.

(קכג) הנה מהגר"א הנ"ל דמפרש ההיתר במשנה משום דכיש ג"ל איכא מ"ס, מוכח דאם באו המ"ס וג"ל כאחת כשרים. אמנם החזו"א (קמא ב' א') כתב להוכיח דפסול, מהא דתנן פ"ב מ"ה דאם יש מ"ס עד שלא הגיע לגומא העליונה כשירה, והנה לכאורה מייירי אפי' אם הגומא העליונה מחזקת יותר מלוג, ונמצא דאפי' אם עד הגומא אין מחזקת מ"ס, מ"מ כשמגיע לגומא הל"ט סאין ונשפך לגומא אם למשל הגומא מחזקת סאה [מלבד הלוג] נמצא שברגע שתתמלא הגומא יהיה בב"א מ"ס עם ג"ל, ואם נימא דכשר למה הצריכו שיהיה מ"ס זלפני גומא עליונה ודו"ק.

והנה האבנ"ז (יו"ד רפ"ז) כתב להוכיח דבכ"א כשר מהא דתנן פ"ז מ"ג דמקוה שנשתנו מראיו ממלא בכתף (מים שאובין) ונותן לתוכו עד שיחזרו למראה מים, ולכאורה קשה דכל זמן שלא שפך לתוכה המקוה פסולה בשנוי מראה וכיון שלעת עתה המקוה פסול אמאי אין הג"ל פוסלו. וצ"ל דכ"ז שאין לו מראה מים אף השאובין חוזר להיות מראה יין ואין פוסל, וברגע שחזרו להיות מראה מים הרי יש מ"ס מים כשרין ואין השאובין פוסלין, הרי דהיכא דבאין בב"א כשר ודו"ק.

ובחזו"א (קמא ח' ט') תירץ דאין השאובין פוסלין דהוי כנתערב חוץ למקוה [כיון שכשנפלו לא היה תורת מקוה] וזה כפי דעתו דבבב"א ברוב חוץ למקוה לא פוסל. ונתבאר באות קכב.

(קכד) וברמב"ם פ"ה ה"א ממקואות "בין שקדמו השאובין את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובין או שהיו השאובין והכשרים נופלים למקוה כאחת, כיון שנפלו שלשת לוגין שאובין לתוך ארבעים סאה או לפחות נפסל הכל ונעשה שאוב". ובכס"מ תמה דהא כשיש מ"ס אין ג"ל פוסלין כמש"כ הרמב"ם פ"ד ה"ו, וסוף פ"ו. ותירץ הכס"מ דכוונת הרמב"ם שהמ"ס הם ביחד עם הג"ל [וכעין שפירש הר"ש במשנתנו את דברי התוספתא]. ובדפוסים הגריסא "דלא ככס"מ אלא כך" "כיון שנפלו שלשת לוגין לתוך ארבעים סאה קודם שנפלו בו מ"ס או לפחות ממ"ס" וגם גירסא זו תמוהה דהרמב"ם כפל דבירו פעמים ד"קודם שנפלו בו מ"ס" היינו ממש "לפחות ממ"ס", ועמד בזה הגלות עליות פ"ב מ"ד. ועיין בחזו"נ בספר הלקושים שמבאר גירסא זו.

ובשו"ת המבי"ט ח"ב סי' לו (וכן בגלות עליות שם) מפרשים דברי הרמב"ם ע"פ גירסת הכס"מ דמייירי שנפלו ביחד הג"ל עם המ"ס וזה פוסל.

וברמב"ם ספ"ד כתב "אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו ג"ל מים שאובין כשר ואם לא פסול", ומדויק לכאורה דבעינן שיקדמו הכשרים לפסולים וכדברי המבי"ט.

והנה לפי דעתם לכאורה א"א לפרש דההיתר במשנתנו משום דיש בב"א מ"ס גם הג"ל שהרי לדעתם גם בכה"ג פסול, אמנם ע"י בגלות עליות כאן דכתב דהכא עדיף כיון שלא נקרא עליהם שם פסול ולא ניכר כעת תערובתן להדיא (שכבר נתערבו קודם בהיתר) ולא גזרו בזה ע"ש.

ובדעת הגר"א הנה ברא"ר מבואר דבב"א לא פוסל, אמנם הגר"ל שליט"א בהסכמה לספר אפיקי מים דייק מברי הגר"א בביאורו לתוספתא פ"ג ה"ד דבב"א פסול. (אמנם עיקר פי' הגר"א שם צ"ע).

(קכה) שהיה רבי יהושע אומר כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו ג"ל וחסר אפילו קורטוב כשר מפני שחסר לו ג"ל, וחכ"א לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד. ובתוספות הגרע"א ציין לדברי הר"ן בחולין (דף מד. מד. בדפי הרי"ף) שמפרש המחלוקת. והנה הר"ן שם מאריך בענין חתיכה נעשית נבילה, והביא דהרמב"ן כתב דפלוגתא נינהו במשנתנו וז"ל הר"ן "וסובר הרב ז"ל (הרמב"ן) דבחתיכה עצמה נעשית נבילה פליגיל, דמים פסולין שנתערבו בכשרין לר' יהושע אין פוסלין אל אלפי חשבון, ולרבנן כולן נעשין שאובין ופוסלין ולפיכך אמר דכולה פלוגתא היא בין בלח בין ביבש בין בחתיכה. וכתב עלה הר"ן: ואף דרך זה אינו מחזור אצלי שדין מקוה חלוק הוא משאר אסורים שהרי ג"ל של איסור שרבו עליהם ששים של היתר כיצא בהן בבת אחת מבטלין אותה, ואילו מקוה שנפלו לתוכו ג"ל מים שאובין בתחילה אפילו כל מימות שבעולם אין מכשירין אותו, אלמא שלשה לוגין שקודמין לארבעים סאה מחזירין כל המים לפסולן ואין לנו כיו"ב ולפיכך אומרים חכמים שהוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד. עכ"ל. [ביאור קושית הר"ן ראייתי שביארו ע"פ התוס' חולין ק' א' דמה שנאסר ע"י כ"ש לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה].

ומבואר הן בדעת הרמב"ן הן בדעת הר"ן דטעמייהו דרבנן משום דכל המים נפסלים ומקבלים בעצמם דין שאובין ולכן צריך שיצא מלואו ועוד [אלא דהרמב"ן מדמה לה לכל התורה, והר"ן כתב דדין מסוים הוא במקואות]. וכן משמע גם בלשון הרמב"ם פ"ה ה"א "נפסל הכל ונעשה שאוב", ובהלכה ה' "שכל המקוה כולו שנפסל כמים שאובין הוא

חשוב וכאילו כל מימיו נשאבו בכלי". וע' במשנה אחרונה שדייק כן מהרמב"ם. [והוסיף במשנה אחרונה דטעמא דהחמירו כ"כ בשאובין משום שראו שהיו העם טובלין בשאובין כמבואר בגזירת י"ח דבר ולכן למיגדר מילתא החמירו כ"כ]. ור' יוסי סובר שהמים הכשרים אינם נפסלים בעצמותן ורק התערובת של ג"ל שיש בהם היא שפוסלתן. **אמנם** בתו"ט כתב דטעמייהו דרבנן דאין כאן תערובת גמורה וחיישינן שמא מה שהוציא הוא מן הכשרים ועדיין הג"ל שאובין נשארו במקוה. וע' במשנה אחרונה הקשה דהא קי"ל דיש בילה בלח.

קכו) עד שיצא ממנו מלואו ועוד. כתב הרע"ב כגון מקוה שהיו בו עשרים סאה כשרים ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין ונתמלא אח"כ מי גשמים, לעולם הוא בפסולו עד שיוציא ממנו עשרים סאה שהיו שם תחילה ועוד מעט יותר למעט שלשה לוגין.

ומבואר חידוש, דהמים הכשרים שהגיעו למקוה אחר נפילת הג' לוגין אינם נפסולים בעצמם ואין צריך להוציא את מלואם, אלא רק את המים שקדמו לג"ל, והסברא צ"ע, דהרי גם מים אלו נפסלים ע"י הג"ל ולמה א"צ להוציאם. **ודברי** הרע"ב מקורם טהור מדברי הרמב"ם פ"ה ה"ו שכתב להדיא כן שא"צ להוציא המים שבאו אח"כ, וכן מבואר בראב"ד בבעה"נ (ס"ג ה"ה) הובא בתו"ט ובב"י שכתב על דינא דמשנתנו דמשמע שיצא מלא שעור המים שהיו בבור קודם שנפלו בו הג' לוגין ועוד דבר מועט כדי שיתמעטו הג' לוגין כל שהן. ואע"פ שהמים הצפין ויוצאין מן הבור מעורבים הם יוצאים וכשיצאו כ' יש בהן מן הראשונים שנפסלו ויש בהם מן הכשרים היורדין בסוף אפ"ה כשיצאו מ"ס ועוד כשר הואיל ולא נפסלו אלא מחמת ג"ל מים שאובין.

ובר"ש פ"א מ"ה בסופו משמע ג"כ דצריך שיצאו רק המים שהיו קודם ולא המים שאח"כ כמו שכתב החזו"א (קמא ב' ר' ע"ש).

קכז) הנה החזו"א (שם, ובתנינא ה' ב') תמה על דין זה דהא ג' לוגין בתחילה פוסלין את המקוה (וחמירי טפי מג' בסוף כדאשכחן בסברת ר"א פ"ב מ"ד, וכן לדעת ר"ת ג"ל בתחילה פוסלין מדאורייתא) וא"כ לפי סברת הראשונים הנ"ל דמים שבאים אח"כ לא נפסלים, נמצא שסגי להוציא כ"ש כמו לר' יהושע דעי"ז מתמעט הג"ל ויצא דמים בתחילה קילי טפי ממים בסוף, [היפך דעת ר"א] ועוד דא"כ לא לשתמיט לאשמועינן דבכה"ג מודים חכמים לר' יהושע. **וצריך** להוסיף בזה, דכל הקושיא רק לשיטת הר"ן והרמב"ן דהמים נפסלים, אבל להתו"ט דאין המים נפלין כלל, א"כ לק"מ קושיא זאת, רק יש להקשות קושיא אחרת דכיון דסברת רבנן דחיישינן שלא יצאו המים השאובין דאינם מעורבים בשוה, וחיישינן דאין בילה, א"כ מה מהני שיוצא מלואו ועוד. וכבר הקשה כן התו"ט עצמו ותירץ דכולי האי לא חשו אבל שערו כשיצא מלואו ועוד, שא"א שלא יחסרו מקצת מהג"ל עצמן. עכ"ד. אבל קושית החזו"א להסוברים דהמים עצמם נפסלים.

ולכן מחדש החזו"א חידוש גדול דבאמת כל המים שנתמלאו אח"כ ג"כ נפסלים וצריך להוציאם ג"כ [עד שיתמלא המקוה על גדותיו ואז מה שנשפך מקרי שנתחסר וצריך שיצא אז מלואו של כל בית הקיבול של המקוה] אלא דיש אופן גם בלא מלאות את המקוה, אם מוציא ואח"כ מכניס כנגד [כגון הוציא סאה מהתערובת ומכניס סאה מי גשמים] מיקרי "מי חליפין" והם אינם נפסלים. [וכתב שם חידוש דאם הוציא סאה והכניס ב' סאין, סאה אחת כשרה והשניה פסולה דהיא לא מקרי "מי חליפין" ונמצא שצריך להוציא עוד גם כנגדה] ונדחק החזו"א מאוד בלשון הרמב"ם. ובדעת הר"ש כתב דלשונו לאו דוקא ע"ש. (אמנם ברע"ב א"א לפרש כן).

קכח) אבל המשנה אחרונה כתב דבאמת המים שבאים אח"כ לא נפסלים ובדבר הקושיא מג' לוגין בתחילה, כתב המשנה אחרונה בתרי אנפי, חדא, דבמאת בג' לוגין כתחילה מודים חכמים לר' יהושע דסגי להוציא כ"ש כדי שלא ישאר ג"ל, ואופן שני כתב דמים בתחילה חמירי טפי ופוסלין אפי' מים שבאו אחריהם משא"כ במים בסוף אינם פוסלים את המים שיבואו אחריהם. שיהיו פסולין בעצמותן.

אלא דיש להעיר מלשון הרמב"ם פ"ה ה"א "בין שקדמו השאובין את הכשרים וכו' נפסל הכל ונעשה שאוב", ולפי מה שדייק המשנה אחרונה (אות קכה) הרי מזה מוכח דהכל נפסל ונעשה נבילה ולמה לא צריך להוציא. [ולהצד דבתחילה פוסלין א"ש]. ובע"כ צ"ל דדברי הרמב"ם אינם ענין לדברי הר"ן דחתיכה נעשית נבילה, רק כוונת הרמב"ם שכל עוד הם עם הג' לוגין הכל פסול, אבל אם מוציא את הג"ל חוזר להכשירו, ורק המים הראשונים נעשים נבילה.

קכט) אמנם אכתי צ"ע דבשלמא להר"ן דלא אתינן עלה מדין חנ"נ אלא חומרא היא במקואות, י"ל דהחמירו רק על המים שקודם השאובין ולא על שאחריהם [ואפשר לתת בזה סברא דמים שאובין שמעורבים בכשרים אינם יכולים לפסול, ורק כשהם בפנ"ע פוסלין, ובזה א"ש דבין בנפלו השאובין לכשרים ובין בשאובין בתחילה שהיו בפנ"ע בשעה שבאו עליהם הכשרים פוסלין משא"כ בשנפלו לכשרים ונתערבו בהם, ואח"כ נפלו עוד כשרים הרי הם לא פגשו בשאובין בפנ"ע אלא בתערובת] אבל לשיטת הרמב"ן דמדין חנ"נ אתינן עלה א"כ למה לא יאסור גם את המים שאחריהם.

ועוד צ"ע דאחרי שהמים כולם הופכים לשאובין מדין חנ"נ א"כ הם עצמם יפסלו את המים שיבואו אחריהם [וכמו בחנ"נ שגם ההיתר שבחתיכה הראשונה הופך לאיסור ובעינין ששים כנגדו] ובשלמא אם ג"ל בתחילה ג"כ אינם פוסלים א"ש, אבל להצד דפוסלים קשה.

אך באמת יש להביא ראיה דלא נהפכים המים הכשרים ממש לפסולים ודינם קל משאובין, דעי' בראב"ד בבעה"נ שמחלק בין דינא דמשנה ב' לדינא דמשנה ג', דמשנה ב' שהמים הראשונים נפסלו רק מחמת ג"ל, סגי שיצאו "מלואו ועוד". אבל במ"ג שהמים הראשונים כולם פסולים בעינין "שיתחשב שלא נשתיר מן הראשונים" [הובא בב"י וברמ"א סכ"ב ובש"ך סקנ"ו] וחזינן דדינם שונה מהמים השאובין וא"כ י"ל שאינם פוסלים מים אחרים.

קל) ובשם חכם אחד ראיתי לבאר (במשנת טהרות) דאפשר לורמ דכיון שהמים הבלתי שאובין לא פוסלים את המים שבאים אחריהם, ממילא י"ל דלגבי דין זה של "לפסול אחרים" גם הג' לוגין בטלים ברוב ולכן אינם פוסלים את המים שיבואו אחריהם [משא"כ בג"ל בתחילה באמת יפסלו את הבאין אחריהם בראשונה כשעדיין לא בטלו ברוב].

עוד ראיתי מבארים (באפיקי ים) דהנה הר"ן הקשה על הרמב"ן דכיון דפוסל אפי' ביותר מששים אי"ז שייך לדין חנ"נ, ונתבאר לעיל דכוונתו דבדברים דפוסלים בכ"ש אין דין חנ"נ. ומעתה י"ל דאם הג' לוגין נפולים ע"פ הכשרים הרי אז אוסרין רק כשאין מ"ס, ונמצא דאינם אוסרים בכ"ש, ולכן יש בזה חנ"נ, משא"כ במים שנופלים אחרי השאובין שפסולים אפי' בריבה הרבה בזה לא אמרינן חנ"נ. (וצ"ל דהיו ב' גזירות וצ"ע). ולפ"ז ג' לוגין בתחילה אינם פוסלים את הבאים אחריהם וסגי שיוציא כ"ש.

קלא) בר"ש הביא תוספתא שתי בריכות של מ' מ' סאה זו על גב זו ונפלו ג"ל מים לעליונה ונפתקו ובאו לתחתונה כשרים שאני אומר שלמו מ"ס עד שלא ירדו ג"ל. ופי' הר"ש דהמ' סאה הם בצירוף הג' לוגין [והיינו דבכל מקוה היו חסרים ג"ל להשלים למ"ס. והא דכשר מפרש הר"ש: "שאני אומר שלמו, כלומר כשנפלו שלשת לוגין לעליונה וירדו מיד לתחתונה ולא אמרינן דהיינו אותן ג' לוגין עצמן השאובין הן נינהו דירדו לתחתונה דא"א שלא יתערבו מעט במי הבריכה העליונה ונמצא שהשלימו מ"ס של התחתונה קודם שירדו לה כל השלשת לוגין".

והנה מקוה שנפסל ע"י ג"ל ונפלו ממנו ג"ל למקוה אחר, עי' בגלות עליות שכתב (בפיסקא ב' אות ז') דזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד, להרמב"ם הכל פסול והג"ל פוסלין, ולהראב"ד אזלינן לפי חשבון המים השאובין שבה [אין הדברים מפורשים בראב"ד וברמב"ם, אבל כך הוכיח הגלות עליות]. ולפ"ז יל"ע למה להרמב"ם לא פוסלים המים שנפלו מהמקוה העליונה את המקוה התחתונה, ובגלות עליות נוקט דהך פירושא דהר"ש הוא כשיטת הראב"ד דאין כל המים פסולים.

ומשמע מדברי הר"ש דאם חסר בתחתון יותר מג"ל חישנין שמא כל הג"ל השאובין נפלו לתחתון, וצ"ב מ"ט הרי יש בילה ועוד דהרי המים השאובין לא מעלין את המקוה אפי' בפחות מג"ל [דלמרות שאין פוסלין מ"מ אין מצטרפין לשעור, עי' להלן פ"ז מ"ב] וא"כ איך סגי בשישלים למ"ס בדיוק, הרי יש בזה מקצת מים שאובין, ואם ימלא יותר ממ"ס א"כ שמא נפלו לכאן ג"ל השאובין.

וביאר הגלות עליות דצ"ל לפירוש הר"ש דמיירי שבתחתונה לא חסר אלא כ"ש, ולכן כשממלא עד פחות מג"ל ברור שיש כאן מ"ס שלמים [דא"א שלא יתערב מים שאינם שאובין] ולכן כשר. ולפ"ז אם חסר ב' לוגין וכיו"ב א"א להכשיר, אבל צ"ע דבר"ש מפורש דהיה חסר ג"ל בכל מקוה ולית פתרי לדבריו ז"ל עכ"ד הגלות עליות.

קלב) ובחזו"א (קמא ב' ב') כתב דאם היה בבירכה התחתונה מקום למ"ס בטרם שמתערבת עם העליונה ונפל לעליונה ג"ל ושהה בה קצת ואח"כ פתק לתחתונה, בזה התחתונה לעולם כשרה דיש כאן המשכה ורביה מחוץ למקוה [ונתבאר לעיל (אות קכב) דהו"ב סיבות להכשיר]. והברייתא לא מיירי בהכי דהא מפורש שם דטעם ההכשר משום דשלמו מ"ס עד שלא באו ג"ל.

ואם אין תחתונה מחזקת מ"ס עד שתתערב עם העליונה ודאי שתיהם אסורות כמשנ"ל באות.

אלא מפרש החזו"א דברי הר"ש דהכא מיירי בעליונה מלאה עד גרותיה וכששופך ג"ל מיד עולה על גדותיה ונשפכת לתחתונה ואשמועינן דלא חיישינן שנפלו כל הג"ל לתחתונה אלא נתערבו וא"כ שלמו המ"ס לפני שנפלו ג"ל, ומה דקשה דהשאובין עכ"פ אינם מעלין את המקוה (כדתנן פ"ז מ"ב) שאני הכא שלא נפלו מהכלי למקוה אלא בצדה ואח"כ כפתקו למקוה, ועוד דיתכן דשאני הכא שהרוב מהמים כשרים (אך לשון הר"ש משמע שאין אנו בטוחים אלא בתערובת מעט).

והנה מדברי הר"ש משמע דאם חסרים בתחתונה יותר מג"ל חוששינן שמא ג"ל שאובין באו לתוכה ופסלוה, וצ"ע למה לא נטהר ברביה והמשכה, ותירץ החזו"א: (א) דס"ל דגם בהמשכה פוסל ג"ל, ומ"מ פחות מג"ל כהמשכה מועיל להשלים [לכאורה זה הכוונה במש"כ החזו"א לעיל דשאני הכא שנפלו בצדה ואח"כ כפתקו למקוה], ואפשר דלא חשיב המשכה דאין המים שנמשכים השאובין עליהם נקראים ראויים לבלוע, א"נ דהיה פחות מג"ט. (שני התירוצים באחרונים של החזו"א לכאן צ"ע לפמש"כ באות סז סק"ד להוכיח דהר"ש אינו מצריך ג"ט וראוי לבלוע).

קלג) עוד איתא בתוספתא: שני מקואות של כ' כ' סאה זו בצד זו ונפלו ג"ל לתוך אחד מהן ונפתקו ובאו לחבירו כשר. ר' יוסי אומר אם ניטלה מחיצה פסול. וכתב הר"ש דהא דכשר הוא כר' יהושע דמתניתין, והיינו דמיירי שלא התחברו המקואות יחד אלא נשפך קצת למקוה השני וממילא חסר המקוה הראשון מהג"ל וכשר לר' יהושע, והקשה בגלות עליות דא"כ למה נחלק ר"י בניטלה מחיצה, והרי בכה"ג גם לר' יהושע פסול דיש כאן מ"ס, והיה לר' יוסי לשטתו לפסול אפי' בנפתקו.

אמנם בחזו"א (קמא ב' ד') כתב לפרש דלר' יהושע כשר אפי' בניטלה המחיצה, דכיון דנחלק המקוה לשנים הו"ל כשני מקואות שבזה לנו ומחצה ובזה לוג ומחצה ונתערבו שכשרים, ורק ר' יוסי פוסל הואיל ונקרא שם פסול. ובגוונא דנפתקו דר' יהושע מכשיר את ב' המקואות, לר' יוסי המקוה הראשונה פסולה (דנקרא עליה שם פסול) והשניה כשרה דהיה כאן המשכה, וגם רוב כשרים, בטרם באה למקוה.

ובביאור הגר"א פ' דהא דבניטלה מחיצה פסול משום דאז הכל נפל בבת אחת ולא אמרינן ששלמו תחילה ומוכח מזה דהגר"א סובר דג"ל שבאו בב"א עם המ"ס פוסלין, ועי' מש"כ באות קכד.

קלד) עוד איתא בתוספתא "אבל רואה אני את דברי ר' יהושע במקוה שיש בו מ"ס ונפלו לו ג"ל וחלקו לשנים שזה כשר להקוות עליו. ופ' הר"ש דלא נקרא עליו שם פסול, והיינו דכאן מיירי שיש בו מ"ס מים כשרים בלא הג"ל [וברישא "ב' בריכות של מ' מ' סאה" הכוונה יחד עם הג"ל, אבל כאן דתניא "שיש בו מ' סאה" הכוונה בלא הג"ל]. ובחזו"א (קמא ב' ה') הקשה מה ענין זה לדברי ר' יהושע והרי כבר הוכשרו כל הג"ל בהשקה ואפי' כולן במקוה אחד מהן כשר.

ובגלות עליות כתב דמוכח מזה דהתוספתא סוברת שהשקה אינה מכשרת אלא לשעתה, וכשמפסקת ההשקה הדר לפסולא, ולכן כאן יש חידוש שלא נפסל כיון שאח"כ כבר אין ג"ל, [ועיין לעיל אות פה שכ"ה דעת הראב"ד, עי' בחזו"א תנינא ג' ז'].

קלה) בהא דתנן בדברי רבי יהושע "וחסר אפילו קרטוב כשר" כתב הרע"ב דקרטוב הוא חלק מס"ד בלוג. [ומקורו מפיה"מ להרמב"ם].

והנה גבי עיקר שעור מקוה מ' סאה אמרינן בכתובות ק"ד ובכמה דוכתי במ"ס חסר קרטוב אינו יכול לטבול. ובב"י ריש סי' ר"א הביא מהתשבץ בשם אחד מהמחברים (ובתשבץ הביא זאת מהרמב"ם ויבואר להלן) ששעורו הוא משקל דינר ויצא לו זה מחשבון אחד מס"ד בלוג. וכתב עלה הב"י: ולי נראה דקרטוב לאו דוקא אלא אפילו פחות מקרטוב כל שחסרו מ' סאה אפילו כל שהוא פסול עכ"ד.

והנה הרמב"ם שהובא בתשבץ קאי כלפי מה דשנינו בסוף פרקין "אבל נתכוין לרבות אפילו קרטוב בכל השנה מצטרפין לשלשה לוגין", ועי' כתב הרמב"ם (פ"ה ה"א) דשעורו דינר. וכן בהא דתנן פ"ז מ"ה "שלשה לוגין מים ונפל לתוכן קרטוב יין והרי מראהו היין ונפלו למקוה לא פסלוהו" כתב הרמב"ם דנפל שעור דינר. ויל"ע אם מדברי הרמב"ם מוכח ג"כ דשעור קרטוב הוא בדוקא, או דגם דברי הרמב"ם לאו דוקא, ויתכן לחלק דבשעורי פסול דג"ל שהוא דרבנן בעינן דוקא קרטוב, אבל לשעור מ"ס דמקוה שהוא דאורייתא [עי' בזה בחזו"א תנינא ט' ב'], ודלא כהב"ח [אפי' בחסר כ"ש פסול. (בעיקר הנדון עי' בקצה"ח סי' פח שהביא מתוס' שבועות לט שבשעורי ממון אם חסר פחות מפרוטה אי"ז מעכב, וע"ש במלואי חושן)]. ועיין בתו"ט שהביא מתוס' ר"ה י"ג דגבי מ"ס דמקוה לאו דוקא חסר קרטוב פסול אלא אפי' חסר כ"ש.

ובתוי"ט כאן נקט דאותו נידון יש גם בדברי ר' יהושע אם חסר "קרטוב" הוא בדוקא או אפי' בחסר כ"ש כשר ע"ש.

פ"ג מ"ב

קלו) עד שיצא ממנו מלואו ועוד. באות ככו הובא מש"כ הראושינן דא"צ שיצאו המים שנתוספו אח"כ, [והובא שם דעת החזו"א בזה]. ובעיקר הדבר כתב הראב"ד (בעה"נ ג' ה') דאע"ג דגם כשיצא מלואו ועוד יש בהם מן הכשרים ג"כ וא"כ יתכן דלא יצאו כל המים הפסולים, אפ"ה הקלו הואיל ולא נפסלו אלא מחמת ג"ל [הובאו דבריו בתיו"ט מ"א, ובב"י ר"א].

והנה במשנה ג' איתא בור שהו אמלא מים שאובין והאמה נכנסת לו מיוצה ממנו לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשון שלשה לוגין. וכתב עלה הראב"ד (בעה"נ ג' ו') דדין זה שונה מדינא דמשנה ב', דבמשנה ב' תולין שכל המים היוצאים הם ר"ן מן הפסולים, אבל במשנה ג' תנן ד"יתחשב" והיינו לפי חשבון, (ונסתפק הראב"ד אם לפי חשבון - יבואר החשבון בעז"ה להלן - או מחצה למחצה לפי שהמים היורדין לבור באחרונה קרובים לצאת יותר מן הראשונים).

וטעם החילוק כתב הראב"ד משום דבמ"ב נפסל רק ע"י ג"ל אבל כאן כולם שאובין. והנה דעת הראב"ד דשאובה דרבנן (אך בפסול בידי אדם יש קצת מבוכה, עי' מש"כ באות נח) וצ"ל דאפי' דהוי דרבנן יש חילוק בין תערובת ג"ל לבין מים שכולן שאובין.

[**ובתפארת** ישראל כתב בדטעם החילוק משום דרוב שאובין דאורייתא ומיעוט דרבנן. ולכאורה לפ"ד דוקא כשלפי חשבון נשאר רוב אז פסול, אבל אם לפי חשבון יש מיעוט שוב אפשר כבר לתלות שכל מה שיצא הוא מהפסולים וצ"ע דלהדיא מפורש דבעינן חשבון עד שלא ישאר מן הראשונים שלשה לוגין. וי"ל].

קלז) וברמב"ם פ"ה ה"ו כתב: מקוה שנפל לתוכו מים שאובין ונפסל ואח"כ רבה עליו מים כשרים הרי הוא בפסול עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובין משלשה לוגין. כיצד מקוה שי שבו כ' סאה מי גשמים ונפל לתוכו סאה מים שאובין ואח"כ הרבה עליו מים כשרים הרי זה בפסול עד שידע שיצאו ממנו כ' סאה שהיו בו וחמשה קבין ויותר מרביע הקב, ולא ישאר מנה כל שנפסל חוץ מפחות משלשה לוגין עכ"ל.

והקשה בגלות עליות דהנה לשיטת הראב"ד דלעיל דבמים שאובין אזלינן לפי חשבון, ובעתירות ג"ל תלינן לקולא שכל מה שיצא הוא האיסור, א"כ בכל תערובת הרי מלבד התערובת יש גם את המים שאובין עצמן, וכגון באופן שצייר הרמב"ם יש כאן סאה מים שאובין, ואין נטהר ע"י שיצא מתוך המקוה כ' סאה וחמשה קבין ויותר מרביע הקב, הרי עדין אם ניזיל "לפי חשבון של הסאה", נשאר בה יותר מג' לוגין ולמה אינו פוסל דומיא דמשנה ג'.

וחידש הגלות עליות דדעת הרמב"ם דגם במשנה ב' בעינן להוציא לפי חשבון עד שידע שלא נשארו ממים הראשונים ג' לוגין, ולכן סגי בזה גם לג' לוגין המעורבים.

ולשיטת הראב"ד נוקט הגלות עליות דלגבי ג' לוגין בעינן תמיד לפי חשבון כמו משנה ג', ורק לגבי מה שצריך שיצא מהמים שעליהם נפלו הג' לוגין הוא דמקילינן במלואו ועוד. [אלא דאם נפלו ג' לוגין מצומצין תמיד חסר לפי חשבון מג' לוגין דיש בילה, אבל אם נפל יותר צריך לפי חשבון. (ועי' בט"ז סקל"ב שכתב דדברי הרמב"ם לא משמע כהראב"ד על כן צ"ל דכיון דלא היו תחילה רק עשרים כשרים, הוה כאילו כולן שאובין עכ"ל הט"ז. והגלות עליות כתב ע"ז "דדחה בקש". ולכאן כוונת הט"ז בעד עשרים סאה שאין כאן רוב מקוה כל המים נעשים שאובין וביותר מכך לא וצ"ע).]

קלח) שיטה שלישית מצינו בראב"ד במהדור"ק שהקשה על חלוקי הלשונות בין מ"ב וג', ותירץ שאם אמרו בעליונה עד שיתחשב שלא נשתיר מן הראשונים ג' לוגין היינו אומרים מן הראשונים שהיו שם קודם נפילה, לפיכך שינה הלשון ביניהם, ומשתיהן למדנו כי המים היורדים באחרונה הם דוחקים הראשונים ומציפים אותם והאחרונים נשארים בבור. עכ"ל. והיינו דגם במ"ג מקילינן ביוצא מלואו ועוד דהראשונים דוחים את האחרונים - כן ביארו בחזו"א (תנינא ה' ד').

קלט) בהא דבמ"ג אליזנן לפי חשבון, הובא דיש בראב"ד במהדורא בתרא ב' פירושים, אם לצד חשבון המים או מחצה למחצה. והנה אם אליזנן לפי חשבון המים, עי' בש"ך סקנ"ו דאם למשל יש בבור מ' לוגין ומי האמה ק"כ לוגין. ויצאו פ' לוגין א"כ אם אזלינן לפי חשבון יצאו מי האמה שלשה חלקים דהיינו ס' לוגין, ומי הבור יצאו כ' לוגין ונשארו כ' לוגין (אבל אם אזלינן מחצה על מחצה תלינן דיצאו כל מימי הבור דחציו של הפ' הוא מ').

ובחזו"א (תנינא ה' ה') תמה עליו דאין מי האמה נכנסין בב"א וכל טיפה שנכנסת ראשונה יוצא רוב מים פסולים כנגדה, ובטיפה שניה שנתרבו המים הכשרים, גם במה שיוצא יש יותר כשרים וקשה לעמוד על המדה, אבל גו"א לחשב כהש"ך דרואין כיאלו הכל התערב ביחד ואח"כ יצא. (ועי' משכ"ב בלנפש תדרשנו אות כ').

קמב) כתב הש"ך סקנ"ז בשם האגודה דשמא יש לחלק דכל מאי דמהני כאן ברבו מי גשמים הוא דוקא ביצאו המים מאליהן, אבל אם אדם דולה ומוציא המים ועי"ז נתחלף מלואו ועוד לא מהני. [והביא האגודה שהיה נראה לו היתר למקוה שכששאבו מימיה נשפך מהכלי ג' לוגין שאובין - שיוצא מהמקוה מעט יותר ממה שהיה בו כשנפלו בו השאובין, אך רבותיו לא נהגו כן ולא הכשירו, ועי"ז כתב את הסברא הנ"ל].

והסבר הדברים כתב בחזו"א (תנינא ה' ו') דדוקא בנתמלא המקוה ושוטף תלינן שהוחלפו השאובין שאין הדבר ניכר ככל מי הן היוצאין וי"ל שהאחרונים דוחין את הראשונים, אבל כשדולה בכלי אין לתלות שדלה הפסולין.

ובנפש חיה (יו"ד סי' סז) ביאר דהטעם שהמים שבאין אח"כ אינם נפסלים (שדננו בזה לעיל אות קכו) הוא משום שהמים עומדים לצאת (והמשיל זאת למש"כ בתוס' חולין ק' דהיכא דסופו לצאת ולהתפשט בכל החתיכה אין נעשית נבילה). ועפ"ז ביאר דכאן שעושה בידיו ומחוסר מעשה שפיר נפסולין גם המים שמכניס אח"כ.

ובגלות עליות (סוף אות ז') כתב דמה שלא נהגו בהיתר זה מפני דלשיטת הרמב"ם הנ"ל (אות קלז) לא סגי עד שיוציא לפי חשבון כנגד המים שהיו מקודם. וגם להראב"ד בעינן שיוצא לפי חשבון של השאובין וכן"ל, וכיון שכשדולה מהמקוה ונשפכים מים מן הכלי קשה לברר כמה נשפך תו לא מקילינן.

ובעיקר דברי האגודה הנה לפמש"כ הגלות עליות אם יוציא לפי חשבון ודאי שכשר אפילו בדולה בכלי, אבל לפי דברי האגודה עצמו, יל"ע אם כל חומרתו רק כשמוציא מלואו ועוד או אף כשמוציא לפי חשבון, ומהסברא נראה לקולא דבמוציא לפי חשבון ל"ש סברת החזו"א הנ"ל דהרי אין ההיתר משום תליה, אלא חשבון אמיתי. (לפי דברי החזו"א אות קלט הוא חשבון אמיתי, ולפי הש"ך יל"ע, עי' מש"כ בהגהות לנפש תדרשנו אות כ). אבל לדעת הנפש חיה הנ"ל לכאורה יפסל גם בכה"ג דהמים עצמם נעשין פסולין.

קמא) מקוה שנפסל ע"י ג' לוגין ונפלו ממנו ג' לוגין למקום אחר, האם פוסל בג' לוגין או לפי חשבון. עי' בגלות עליות אות ז' שנוקט דזה תלוי בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד אות קלז, דלראב"ד דא"צ לפי חשבון רק בכולו שאוב, מוכח דהג' לוגין אינם הופכים את שאר המים לשאובין וא"כ אזלינן לפי חשבון, אבל לדעת הרמב"ם שהכל נפסל א"כ כל ג' לוגין מהתערובת יפסלו מקוה אחרת.

ובתמורה י"ב מייתנין משנה דאין השאובין פוסלין אלא לפי חשבון, וטורחת הגמ' לפרש בכמה אופנים ע"ש, ולשיטת הראב"ד צ"ע למה לא פירשה כפשוטו שהג' לוגין שבתערובת פוסלין מקוה אחר רק לפי חשבון, וכתב הגלות עליות דמזה ראייה לרמב"ם שבאמת בכה"ג פוסל הכל.

קמב) או עד שיעמוד בחצר מ' סאה ויטהרו עליונים מן התחתונים ראב"ע פוסל. עי' בר"ש דפליגי אם אמרינן גוד אסיק, וראב"ע פוסל דלית ליה גוד אסיק ואפשר דאפילו גוד אחית נמי לית ליה כרבנן דאמרי בתוספתא אין מטבילין לא בתחתונה ולא בעליונה, אלא א"כ פסק, שפסקו מימיו ויצא ממנו מלואו ועוד וצריך עיון עכ"ל הר"ש. (מש"כ הר"ש וצ"ע, עי' בהגה"ה בפירוש הרא"ש דהצ"ע קאי על מה שנסתפק אם ראב"ע חולק על גוד אחית, ובחזו"א (קמא ד' ט') פירש דהצריך עיון על עיקר הפירוש דפליגי בדין גו"א, דא"כ למה לא הביאו זאת בחגיגה י"ט כשדנה שם הגמ' בדין גו"א, ולמה שנה התנא הפלוגתא פעמים כאן ובפ"ז מ"ו).

והנה התוי"ט הקשה דבפשוטו משמע מהרמב"ם פ"ח ה"ח דפוסק דלא אמרינן גו"א (כמש"כ הכס"מ (פ"ה ה"ו)) ואילו כאן משמע דהלכה דמטהרין מן העליון (ועי' בכס"מ שם שבאמת הרמב"ם לשיטתו שפוסק דגו"א לא מהני העתיק ההיתר דמשתננו בלא ההוספה דיש "עליונים ותחתונים" ומשמע ששתי המקואות בואתו גובה). ובתוי"ט כתב דהרמב"ם פוסק דאמרינן גו"א ע"ש. ובחידושי מהרי"ח ובמשנה אחרונה ובבועז כתבו דלגבי פסולי דאורייתא [כגון לצרף ב' מקואות למ' סאה] לא מהני גו"א, אבל כאן מיירי לפסול דרבנן של שאובין ולזה מהני גם גו"א. והביא שם"ה בראב"ד (סי' ב' הי"ב) הובא בב"י קיא: ולפ"ז מיושבת קושית החזו"א דבמאת תרי פלוגתות נינהו, כאן לגבי הכשר מים שאובין ולהלן לגבי צירוף למ"ס.

קמג) בשו"ת הרא"ש (כלל לא סי' ב') הוכיח ממשנתנו דכשיש השקה מהני להכשיר את השאובין אפי' אם אח"כ פסקה ההשקה דהא הכא רק בתחילה ושפכין מהעליון לתחתון ואח"כ פוסק החיבור ואפ"ה נשאר בהכשרו. **וההסבר** דהרא"ש לשיטתו הלכות מקואות סי' ב' דהשקה היא מדין זריעה ופסק דין שאובין מן המים ושוב הן בהכשירן לעולם. (וכ"פ שו"ע סכ"ה).

אמנם הראב"ד פליג ע"ז כדמוכח מדבריו בשער המים סי' ג' גבי סגוס וכמו שהוכיח החזו"א (תנינא ג' ז') הובא באות פה. ועי' בגדו"ט (סי' י') שהביא עוד ראשונים שחולקים על הרא"ש. (ועי' בש"ך סי' ר"א ס"ק קיב בשם רבנו ירוחם שנסתפקו המפרשים אם בעינן שההשקה תמשיך כל הזמן) ועי' בלחם ושמלה (ר"א צה) בזה.

ובישוב הראיה ממשנתנו כתב הגדו"ט דהכא קיל טפי שנפסל רק ע"י ג' לוגין. וכ"כ בגלות עליות פסקא ג' אות ג' וביאר דהכא קיל טפי מכולו שאוב וכדחזינן מדברי הראב"ד דבג' לוגין מהני מלואו ועוד משא"כ בשאוב בעינן לפי חשבון, ובפרט לפי מש"כ דהטעם דלא מהני השקה לשעה (לפוסלים) הוא משום דמחזי כשאוב, א"כ י"ל דבד' לוגין לא מחזי כ"כ.

ובמשנת טהרות כתב סברא נאה לבאר החילוק בין ג"ל לכולו שאוב, דהנה ג' לוגין פוסל רק בשעת הנפילה [וכדחזינן דמ"ד כלים אינו פוסל אף שעכשיו יש ג"ל] וכמש"כ התו"ז פ"ה דתרומות. ומעתה י"ל דכיון דבשעת החיבור נטהרו המים לפחות בשעתן, שוב כשנבוא לדון לפסול אח"כ שוב אחר שתפסוק ההשקה, אין כאן נפילה, ולכן כשר.

קמד) עי' בגלות עליות כאן שהאריך לפרש פירוש חדש בפלגות ת"ק וראב"ע, והוא דפליגי אם מהני השקה שעה אחת או בעינן השקה כל הזמן.

קמה) ראב"ע פוסל אא"כ פקק. בר"ש גורס "פסק" ומפרש שפסקו מימיו ויצא מלואו ועוד. והרמב"ם גורס פקק ע"ש ולשון הרא"ש כשהביא פירוש הרמב"ם "א"כ יסתום המקוה הכשר ולא יוכל אדם להגיע אליו אלא מהבור ואז יהיה הבור טהור, ועי' בגלות עליות שאין לזה הבנה כלל ביסוד ד' ראב"ע. ובמשנת טהרות פי' דבכה"ג טפל הבור למקוה וצ"ע. ועי' ברש"ש. וע"ע בגירסת הא"ר ובפירושו במשנה.

קמו) הרמב"ן ב"ב ס"ה ע"ב הביא דברי ר"ת דאפילו מקוה שאין בו מ"ס מכונסין אלא שחיבר ע"י השקה ב' מקוואות של כ' כ' סאה אינו נפסל ע"י מים שאובין. והביא ראיה שומה דמטבילין כלי בתוך כלי אם יש בחיצון פתח כשפופה"נ, והרי אותן שבכלי שאובין הן ואעפ"כ מהני חיבורן למקוה כשפופה"נ, והביא הרמב"ן דיש שדוחין דהתם כיון שלא נתלשו ולא נשאבו מעולם טהורים אבל משנתלשו ונשאבו ממש אין השקה מועלת לטבול בהן בכשפופה"נ. וכתב ע"ז הרמב"ן: ואי"ז נכון, ובתוספתא במסכת מקוואות הכי משמע כדאמרן. [ברמב"ן מהדו' נהרדעא ציינו לתוספתא פ"ג ה"ד, והיא התוספתא המובאת בר"ש במשנתנו. וצ"ע מה ראיה יש משם. ובגדולי טהרה סי' י' כתב דהכוונה לתוספתא פ"ה היה שאוב והשיקו השיק במקום היין לא זה ולא זה טהר, השיק במקום המים מקום המים טהור מקום היין לא טהור].

והקשה הגדו"ט (שם) למה לא הקשו ממשנתנו דמטהרין העליון מן התחתון אלמא מהני השקה למים שאובין ותירץ דשאני הכא שנפסל רק ע"י ג' לוגין, אבל בשאוב כולו י"ל דלא מהני השקה.

אכן בפשטות וכמעט מבואר ברמב"ן שכל דבירו רק בהשקה "כשפופת הנוד", אבל השקה על פני כל רחבו ודאי מהני, ושיטה כזו מבוארת בהדיא בשו"ת הרי"ד (סי' טו, עמ' צח) וכן מוכח דעת רבנו יואל בב"י (ק: ע"ש שהוכיח ממשנה ג' דאמת המים שנכנסת לבור אינה מכשירה [אמנם הר"ש פ"ה מ"ב הקשה קושיא זו ותירץ דמיירי שאין באמה מ"ס, וכ"כ הראש הובא בתו"ט] ועל במנח"י ח"ז סי' פ"ד שהביא לו השואל ראיה שכך היא גם דעת הראב"ד [בעה"נ שער המים סי' ג הכ"א]).

וא"כ ממשנה ב' לא קשה די"ל דההשקה על פני כל רחבו (ולכאורה לפ"ז ל"ק מהתוספתא דפ"ה ששם ג"כ יתכן שההשקה על פני כל רוחב המים, וצ"ע א"כ מאיזה תוספתא הקשה הרמב"ן).

פ"ג מ"ג

קמז) בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפסולו וכו'. ובר"ש פ"ה מ"ב הקשה למה לא נטהר ע"י האמה, ותירץ דאין באמה מ"ס. וכ"כ הראש הובא בתו"ט והמרדכי בשבועות הובא בב"י (דף ק: ע"ש) הוכיח מקושיא זו דאין השקה מטהרת שאובין ונתבאר באות קמו.

והמהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' יח ד"ה ומיהו) הקשה ע"ז דהא האמה עצמה פסולה שהיא זוחלת ואיך תכשיר את השאובים. ובאמר מ"ס סי' א' בריש הסימן כתב די"ל דהחסרון בזוחלין אינו בחיבור למים, ולא בעצם הטהרה של המים [דמים זוחלין ג"כ אינם מקבלים טומאה ויש להם תורת מקוה לענין זה] ורק דהוא דין במעשה טבילה דאין טבילה בזוחלין, ולכן אפשר להשיק ולהכשיר שאובין, דשאובין פסולם משום דהוה תלושים, וע"י חבורם לזוחלין חוזרים ונהיים מחוברים, ושוב אפשר לטבול בבור שהוא אשבורן. [והמהרי"ט סובר דהוי פסול בשם מקוה וא"א להשיק כ"כ בחי' ר' ראובן מקוואות סי' ו' וסי' יב].

ובגלות עליות כתב לישב עוד דאפי' אם מיירי דיש מ"ס ונימא דיש השקה לזוחלין, אכתי יש לומר דהנידון במשנתנו כשפסקה ההשקה להסוברים דצריך שכל הזמן יהיה מושק [על אות קמה הדעות בזה].

והנה בגדו"ט סי' י' הביא ראיה דהר"ש סובר דאם הופסק ההשקה חוזרו נפסל מדברי הר"ש פ"ח סוף מ"א ולפ"ז יל"ע למה לא תירץ הר"ש כהגלות עליות וי"ל.

קמח) עוד מבואר בר"ש הנ"ל (פ"ה מ"ב) בתירוץ דמיירי הכא באמה של מימי גשמים והיינו דאם הוא מעין אע"ג דאין בו ארבעים סאה אפשר להשיקו ולטהר השאובין, דמעין מטהר בכ"ש.

ובריטב"א מכות ד' א' כתב בשם התוס' דאף במעין לא מהני השקה אם אין בו מ' סאה, והיינו דסובר דמעין אינו כשר לטבילת אדם אא"כ יש בו מ' סאה, ולכן גם ההשקה לטבילת אדם לא מהני בפחות ממ"ס [אף שלכלים כשר בכ"ש] וכ"ה ברא"ש במרובה. אמנם הרא"ש ה' מקוואות סי' א' כתב דמהני השקת שאובין למעין כ"ש אף לטהר אדם, וכתב מהרי"ק (שרש נו) הובא בב"י, דאף דס"ל דלאדם בעינן מ"ס, מ"מ להשקה מהני אף בכ"ש, ולכאורה סברתו דאחר שכשר לכלים ממילא בשר לאדם, והגרש"ש (שער ג' פכ"ז) פי' באופן אחר, דהדין מ"ס במעין לאדם הוא דין במעשה טבילה ולא בכח מטהר. והאריך בזה הגרש"ר בזכרון שמואל סי' פ' ובמכות ד'. ועיין במהרי"ק שכתב טעם אחר, עפמ"ש"כ הרא"ש דהשקה הוי כזריעה וכבר בטל פסולם לגמרי, דאין כבר שם שאובין עליהם.

עוד שיטה מובאת בריטב"א מכות ד' בשם הרא"ה דהשקה מועילה רק ממים שאובין למי גשמים דנעשה הכל סוג אחד, אבל א"א להשיק מים שאובין למעין דהרי זה לא יהפך למעין ולא יטהר בזוחלין וממילא לא מהניא ההשקה מידי, ועי' בחזו"א (תנינא ב' י"א) שדן אם זה דוקא במעין זוחל או אף במעין שנקוה ועומד. ואכ"מ אלא בפ"ה.

קמט) עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים ג' לוגין. דין זה והחילוק בינו למשנה ב' נתבאר באות קלו קלז קלח.

קנ) שנים שהיו מטילין למקוה זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה, הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה וכו' ר"ע מכשיר וחכמים פוסלין. וכתב הר"ש דר"ע ס"ל דבעינן מכלי אחד וממקום אחד וחכמים קסברי ג' כלים מצטרפין. ובחזו"א (קמא ה' ז') כתב "ונראה דפסול הכא (בסוחט כסותו) אפילו מטיל מד' וה' מקומות דהא סתמא קתני, דרבנן סברי דחשיב כחד כלי, אלא כוונת ר"ש דר"ע ע"כ סבר דבב' כלים אינו פוסל דהא הכא עדיף מב' כלים". ולכא"א צ' לידחק בזה דדברי הר"ש אלו על שנים שהיו מטילין זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה ולא על סוחט כסותו ודו"ק.

קנא) והנה בר"ש מיייתי מתמורה י"ב דיש ג' דעות תנאים בזה, ר"ע סבר דוקא מכלי אחד, וחכמים סוברים דעד ג' כלים מצטרפין, וכ"ה דעת יוסי בן חוני בתמורה, ורבנן דתמורה סברי דאף ארבעה וחמשה כלים פוסלין את המקוה. ובשטמ"ק לתמורה בהשמטות כתב ואל תתמה מ"ט דיוסי בן חוני מ"ל דכלי אחד מ"ל בשני כלים דהא שאיבה דרבנן היא דהם אמרו והם אמרו וכו' ע"ש. [ויבואר עוד להלן].

והנה יל"ע לר' יוסי בן חוני (רבנן דהכא) אם כל הדין שלא יהיו יותר מג' כלים, או דיש דין שבכל כלי לחוד יהיה לכל הפחות סאה אחת, ועיין בבעה"נ סי' ד ה"ה שכתב להדיא דפחות מלוג לוג לא פוסל [כגון ב' כלים באחד חצי לוג ובאחד ב' ומחצה] וכן הוא ברש"י תמורה י"ב דהחסרון בד' כלים "דאין לוג שלם נופל כאחד". והובא בב"י. ובש"ך סקמ"ז. (וכ"ה בתוס' בתמורה ומפרשים דמאי דקאמרי רבנן דמים שאובין פוסלין לפי חשבון - היינו לפי חשבון הלוגין כך חשבון הכלים שיהיו ג' כלים, וא"כ משמע דתליא הא בהא). וכ"ה ברשב"א בשער המים שער השישי, וביאר בגלות עליות דפחות מלוג אין לו חשיבות וכ"ה לשון הרשב"א (שם) דפחות מלוג כמאן דליתיה. [וע"ש בגלות עליות שביאר בדעת ר"ע דילפינן לשעורא דג' לוגין מכסכי קרבנות, ושם בעינן כאחד, ועי' באות עד שהרא"ש מפרש דשעור ג' ל' משום שבהם ראוי לרחוץ, וי"ל דבעינן ג' כ"כ שיהיו כאחד ויבואר עוד בסמוך סברא זו בשם הראב"ד].

והנה הראב"ד (בעה"נ ג' ז') הקשה על הדין של משנה ד' בבעל קרי דאין הט' קבין מצטרפין אלא מג' כלים וז"ל: ואני תמה על בעל קרי למה אמרו בו שנים כלים ולא שלשה וארבעה. ואפשר מפני שאין פחות משלשת קבין נראין כטבילת הגוף ומשו"ה אין חשובין להצטרף עכ"ל.

וצ"ב לה לא הוקשה לו זאת על הג"ל, וצ"ל דבג' לוגין הטעם כמש"כ הגלות עליות דאין חשיבות לפחות מלוג [ויתכן עוד שכיון שזה שעור הנפח הפחות שכתוב בתורה, כל שקטן מזה אין לו חשיבות] ולכן הקשה רק על ט' קבין למה לא יצטרף לוג לוג לט' קבין.

אמנם בספק האשכול ה' מקואות סי' נג דעתו דבג' לוגין מצטרף אפי' אם באחד הכלים יש פחות מלוג והוכיח כן מלשון המשנה ג' כלים מצטרפין ולדבריו צ"ל הטעם דבעינן עד ג' כלים דאם יש רובי שפיכות לא מצטרפין להו ורק עד ג' שפיכות נחשב כקבוצת שפיכה אחת וכהמשך ומצטרפין.

[ולהלכה פסקינן דבעינן לוג בכל כלי כמש"כ הש"ך ודלא כאשכין]. ועי' בגלות עליות שנסתפק אם היה בכלי לוג ושפך ממנו חצי לוג אם מצטרף, הואיל ויש חשיבות של לוג מהמקום שממנו באים המים, או דילמא בעינן שישפוך שעור חשוב. ומסיק דנראה עיקר כצד שני. והנה יעו"ש שגם להצד שמצטרף [החצי לוג ששפכו מלוג] לא מהני ביותר מג' כלים, אלא צריך שמהכלי האחר ישפוך לוג ומחצה. ולכאורה היה מקום לדון לצד זה שכיון שיש בשפיכה "שעור לוג" (כיון שנשפך מתוך לוג) שוב אין כלל דין של ג' כלים, אלא רק דין "שכל כלי יהיה בו לוג", וכיון דנתקיים תנאי זה הרי זה פוסל אף מד' כלים, ודו"ק. אך מלשון משנה ד' "ד' כלים אינם מצטרפין" לא משמע כן.

קנב) בהא דמים שבכסותו פוסלין את המקוה, עי' משנ"ת באות פה פה פו.

פ"ג מ"ד

קכג) בד"א שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון. כתב הב"י בשם הראב"ד דכ"ז בב' כלים אבל בכלי אחר נפסל אף שפסק בין שפיכה לשפיכה. ועי' אות עט משנ"ת בזה.

ועיין במג"א סי' תרו שמדין מרבינו יונה דגבי ט' קבין אף בכלי אחד בעינן שלא יפסיק בשפיכה, ולכאורה זה דלא כראב"ד, ועי' במשנת טהרות משכ"ב. וכתבו הגלות עליות והחזו"א (תניא ד' ט') דהיינו דוקא כשהיו כל המים בכלי מלכתחילה, אבל חוזר וממלא בכלי לא נקרא כלי אחד. [והוכיח כן החזו"א מתוס' בתמורה שיובא בסמוך ואמנם יש לדחות דהתוס' יסברו כר' יונה דאף בכלי אחד אין מצטרף]. עוד כתב החזו"א דבלי אחד אפי' שפך פחות מלוג כל פעם מצטרף דהוי שפיכה אריכתא.

ובתוס' תמורה י"ב ב' כתבו דכשואבין המקוה לנקותו ונופל מים מהכלי והוי יותר מג"ל, אין לחוש דמסתמא לא נפלו ג' לוגין משלשה כלים. והקשה החזו"א (קמא ה' ז') דכאן אפי' אם יהיה ג' לוגין בג' כלים לא יפסל שהרי לא התחיל השני עד שלא פסק הראשון. ובאות יבואר.

קכד) ובמד"א בזמן שלא נתכוין לרבות אבל נתכוין לרבות אפילו קורטוב בכל השנה מצטרפין לשלשה לוגין. בביאור "נתכוין לרבות" מצינו כמה פירושים. בטור (סי' ר"א) כתב "אבל אם מתחילה היה דעתו ליתן כל השלשה

לוגין", מבואר דבעינן כוונה להשלים לשלשה לוגין. והביא הב"י שכך הוא ברבנו ירוחם [וכ"ה בראב"ד], אבל פשט לישנא דמתניתין משמע לי דנתכוין לרבות היינו שכשהוא מטיל אותם למקוה על דעת לרבות מי המקוה שיהיו בו בשפע ולא יחסר אז מצטרף, ודייק הב"י כן מדברי הרמב"ם פ"ה ה"א "אבל נתכוין לרבות את מי המקוה". ושיטתו שלישית הביאו הב"י והש"ך (סקמ"ט) בשם הרשב"א בשער המים בד"א שנפלו שם בלא מתכוין אבל אם נתנם במתכוין אפי' מעשר כלים מצטרף ופסלוהו.

והנה לפי הטור ורבינו ירוחם ההסבר הוא שאם מתכוון להמשיך הוי כשפיכה אריכתא ומצטרף, אמנם לדעת הרמב"ם הוא גזירה חדשה, שאם מתכוין לרבות את המקוה במים שאובים נפסל אפי' בג' פעמים. (כ"כ גלות עליות) ויש להוסיף בזה טעם, דהנה הא דבג' כלים לא נפסל כתב התורת זרעים (פ"ה מתרומות) דרך המעשה שפיכה פוסל ולא מה שיש מים שאובין במקוה, ובאמת טעמא בעי למה גזרו שרק השפיכה פוסלת, ויתכן לומר בזה דאחר שנשפך ונתערבו המים השאובים במקוה שוב אינם נכרים ואינם פוסלים ורק בעת השפיכה שהם בפנ"ע אז פוסלים. ומעתה י"ל דרק אם אין כוונתו למלאות המקוה במים אז בלט חשיבות השאובין אחר נפילתם ואינם פוסלים אבל אם רוצה להרבות מים שאובין להגדיל כמות המים שבמקוה אז נפסל ע"י שיש כאן מים.

וכן יל"פ בסברת הרשב"א בשער המים שתמיד כששופך במתכוין מקרי שמחשיב את השאובין שבמקוה ולכן זה פוסל לא רק בשפיכה אלא גם אח"כ.

קכה) והנה במשנה נזכרו ג' דינים דבעינן בהו לא יותר משלשה כלים: א) ג"ל מים שאובין לפסול מקוה. ב) תשעה קבין לטהר בע"ק. ג) טהור שנפלו עליו ג"ל מים שאובין. ויל"ע אם הבמד"א קאי אכולהו. והנה הר"ש והרא"ש כתבו דהדין של "נתכוין לרבות" קאי ממקוה בלבד, וצ"ב מ"ש מקוה מתשעה קבין וטהור שנפלו עליו ג' לוגין. **וכתב** בגלות עליות דהר"ש דהרא"ש סברי כפירוש הרמב"ם שכל הגזירה היא רק על במתכוין לרבות את "מי המקוה" והיינו דאין כאן דין של "צירוף" אלא גזירה מחודשת דבמרבה את המקוה א"צ שיהיה נפילה מג' כלים אלא גם הימצאות ג' לוגין במקוה פוסלת. וא"כ כ"ז לא שייך אלא במקוה אבל לגבי ט' קבין דטהור שנפלו עליו ג' לוגין דבעינן צירוף במים באמת לא מצטרף.

וע"ש שכתב עוד סברא דבמקוה מצטרפים כיון שהם עדין כמקוה, אבל בט' קבין וטהור שנפלו עליו ג' לוגין דהמים פסו תמו וחלופ א"א לצרפם ע"י כוונתו.

והנה רבנו יונה פ"ג דברכות (הובא במג"א סי' תרו, ולעיל אות קנג) כתב דאפי' מכלי אחד בעינן שישפוך הט' קבין בב"א ולא יפסק, וצ"ע הרי נתכוין לרבות ולמה לא מצטרף, ומוכח דס"ל כהר"ש והרא"ש דלגבי ט' קבין לא מהני דעתו לרבות וכנ"ל.

וברמב"ם פ"ט מאבות הטומאות ה"ב הביא דיני ג' לוגין שאובין, וכתב דג' כלים מצטרפין אם לא פסק הראשון עד שהתחיל השני, וד' כלים לא מצטרפין, ומקורו ממשנתנו, ואילו אם הדין של נתכוין לרבות לא הזכיר, וכתב הגלות עליות דאזיל שלשיטתו דנתכוין לרבות היינו שנתכוין "לרבות מי המקוה" וא"כ זה לא שייך בג' לוגין. [וכע"ז בערוה"ש העתיד סי' קמ].

ובמ"ב סי' פח כתב דששופך ט' קבין מג' כלים לא יפסיק משפיכת כלי אחד עד שיתחיל כלי השני, והתם הרי דעתו להמשיך ואפ"ה לא מהני וזה כרבנן יונה (וכדעת הרמב"ם הר"ש והרא"ש) ובר"ש בסוף המשנה הביא תוספתא וגורס בה "לא אם אמות במקוה שלא עשה בו את הצירופין תשמר בגוף שעשה בו את הצירופין" ופי' הגלות עליות דבמקוה בנתכוין לרבות נפסל אפי' קורטוב בכל השנה, משא"כ בג' לוגין בעינן שיהיה כאחת ולא יפסיק ואין מצטרף.

קכו) בדין ט' קבין דנו בספרי שו"ת האחרונים אם צריך כח גברא וכלי, (עי' במנח"י ח"ד סי' כא ובמפתחות) והביאו מספר חסידים דא"צ כח גברא, אמנם הראב"ד בתמים דעים סי' סד כתב דצריך כח גברא והועתק בבעה"נ החדש ב"לקט פירושי הראב"ד" על משנתנו. ולענין אם צריך כלי ע"י במפתחות במנח"י שם שהביא ראיה דא"צ דוקא מכלי מדאיתא בפוסקים סי' פח דאפשר לשפוך אפי' משאובין, משמע כ"ש שאינם שאובין ללא משכח"ל אלא באינם בכלי. **ועוד** דנו במקלחת שיוצאין המים מהרבה נקבים [ולכאורה היינו צרצור ומצטרף].

קכז) באו"ז הלכות נדה סי' שלח (ופסקו ברמ"א ס"ס רא) כתב דאשה שטבלה צריכה ליהזר שלא תיכוס למרחץ ביום טבילתה שלא תשפוך על עצמה ג' לוגין שאובין ביום טבילתה כגזירה דמשנתנו בג' לוגין שאובין, ואין לומר דרק לתרומה גזרו דהא טעם הגזירה מבואר בשבת יד דטבלו במי מערות סרוחים והיו רוחצין אח"כ בשאובין וחזרו לומר לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין, וטעם זה שייך גם בנדה וק"ו הוא אם לאיסור תרומה חשו כ"ש לנדה שהוא בכרת. **והקשה** האו"ז א"כ תמיד כשרוחצת בסתם יום תיאסר כמו טהור שנפלו ע"ג ג' לוגין שנאסר בתרומה, ותירץ דכשגזרו על טהור לא עשאוהו אלא כטמא שרץ ונבילה, ותו דאפי' אם עשאוהו כנדה הני מילי דרך נפילה אבל דרך ביאה ודרך רחיצה לא כדפי' ריב"א דל"ג על הבא ראשו ורובו במים שאובים דאין גוזרין גזירה על הצבור אח"כ רוב צבור יכולין

לעמוד בה. [ביאר דבריו כתב גלות עליות דס"ל כרש"י ותוס' בשבת דלא גזרו דין בא ראשו ורובו אלא בטבול יום ולא בטהור, רק דהתוס' בשבת י"ג: כתבו טעם אחר ע"ז, וריב"א סובר כן משום דאין הציבור יכול לעמוד בה].
והביא הריב"א ראייה בדברך נתינה לא גזרו דאל"כ תמה על עצמך היאך תשעה קבין מטהרין את בעל קרי, הרי אפילו את הטהור מטמאין כ"ש שלא יטהרו את הטמא. ואין לומר דגזרו רק על ג' לוגין ולא על תשעה קבין דמסתמא גם על יותר מט' קבין גזרו, ועוד דבברכות כב אמרו החולה שנתנו עליו תשעה קבין מים וטהור וטהור שנפלו על ראשו ורובו שלשת לוגין מים שאובין טהור לעצמו אבל להוציא את הרבים יד"ח עד שיבואר במ"ס של מים חיים ר"י אומר במ' סאה מכל מקום. ולמדנו משם שתשעה קבין לבעל קרי בנתינה מטהרין, ולמדנו משם ששלשת לוגין מים שאובין שנפלו על ראשו ורובו גזרו אף על החולה כדנתי שטהור לעצמו ואינו מוציא את האחרים עד שיטהר במ' סאה ש"מ שלא לתרומה בלבד גזרו עכ"ד.

[**ביאר** דבריו, כתב בגלות עליות דט' קבין אינם מטהרים אלא בנתינה בכוונה, ואילו טהור שנפלו על ראשו אינו נטמא אלא ע"י נפילה שלא בכוונה - אבל בטבול יודה שאף בכוונה נטמא דלא עדיף מבא ראשו ורובו - וע"ש בגלות עליות שתמה ע"ז מסברא ע"ש.

ומה שכתב בשם הגמ' בברכות שטהור שנפלו ע"ג ג' לוגין אינו מוציא את הרבים, ולכא"ו הוא משום תקנת עזרא של בע"ק, הם דברים מחודשים ומופלאים, וכבר העיר הגלות עליות שלפנינו בברכות ליתא כלל לדין זה - וכנראה גירסא אחרת היתה לו - עכ"פ מבואר מזה דגדר הגזירה שנתנו לו דין כאילו נטמא בפועל ולכן שייך בזה גזירת עזרא דדמי לבעל קרי ולא לטמא שרץ.

וכן יש להוכיח עוד מדברי הריב"א דלפי גירסתו הרי ת"ק מצריך דוקא מים חיים, והיינו דנתנו לו דין זה אע"פ שרק נפלו עליו ג' לוגין ולא ראה זיבה כלל, וש"מ שגדר דין טומאת טהור שנפלו עליו ג' לוגין הוא שנתנו לו חומר כל הטומאות ודו"ק.

ועוד יש להוסיף מש"כ שם האו"ז בהמשך בשם ראב"ה, שכתב רבינו שב"ט בתוספותיו שמי שנכנס ראשו ורובו במים שאובין אחר טבילה לא עלתה לו טבילה].

קכח) אמנם יש ראשונים שחולקים על חומרת הריב"א ורבינו שב"ט הנ"ל, ע"ש באו"ז בשם רבינו ישעיה מטרני [הרי"ד] שרק לתרומה החמירו בגזירת י"ח דבר ולא לבעלה, והביאו ראיות דמצינו חומרא בטהרות יורש מבעלה [לא כמש"כ האו"ז בתחילה שזה ק"ו מטהרות לבעלה] וע"י ברמ"א סוף סי' רא החמיר כרבינו שב"ט, והגר"א שם היקל כדעת הרי"ד.

עוד שיטה להקל מטעם אחר מצינו [כדכתב הגלות עליות] ברמב"ם פיה"מ סוף זבים שכתב דגזירת י"ח דבר לא היתה מפני שלא טבלו כלל במי מערה, אלא שטבלו שם בלא כוונה, וכן בחבורו פ"ט מאבות הטומאות כתב "והיו טובלים בזלזול בלא כוונה", ומעתה י"ל דכיון דדין כוונה נאמר רק לטהרות ולא לבעלה [כמבואר בסוגיא דחולין דף ל' שכן סובר רב והכי נקטינן להלכה א"כ אין לטמאה לבעלה].

קכט) בעיקר קושית הריב"א [אות קכז] איך ט' לוגין מטהרין והרי הם מטמאים עמד בזה גם הריטב"א בגיטין טז. ותירץ ג' תירוצים א) דלא גזרו אלא בשנפלו מג"ל ועד ט' קבין, אבל בט' קבין לא גזרו הואיל וראוין לטהר. ב) דבאמת לא נטהר ע"י ט' קבין אלא לדברי תורה ולא שטהור באמת. ג) דבחולה לא גזרו רבנן. [הריב"א דחה בדבריו ב' התירוצים א) דפשוט לו שגם ברמות גדולה מטמאים. ב) לפי גירסתו מבואר בברכות דגם בחולה גזרו והארכנו בזה לעיל].

קל) בתוספתא שהביא הר"ש, ואפ"ל הוא טהור וכן טהורין נטמא וטמאיהו. הבבא הראשונה מיירי בבא ראשו ורובו במים שאובים, והנה הר"ש לקמן כתב דבזה לא גזרו אלא על טמא ולא על טהור [וכדעת רש"י ותוס' שבת יג ודלא כרמב"ם ונתבאר באות מח] ולפ"ז צ"ע מאי נ"מ כאן מטומאתו והיר בין כך הוא טמא. ונראה דנ"מ דטבול אינו עושה משקין תחילה כמבואר פ"ב דטבול, ואילו הבא ראשו ורובו מטמא כשאר הפוסלין את התרומה שעושים משקין תחילה.

שם בתוספתא, מה שהביא הר"ש מצפורין [והיינו קצץ כמש"כ חזו"א טבול א' ב'] ע"י בגלות עליות שהקשה דאי מיירי באורין שבין הקצף למה יצטרף, ואילו הקצף עצמו הוא מים ממש. **ובמה** שגרס הר"ש "צורפין", ע"י ביאורו באות קכה.